

พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

ปริญญานิพนธ์
ของ
อายุพร สาชาติ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
พฤษภาคม 2548

พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

บทคัดย่อ
ของ
อายุพร สาชาติ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
พฤษภาคม 2548

อายุพร สาขาติ. (2548). พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม
การแสดงบทบาทสมมติ. ปรินญาณพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ ฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม :
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญนนตพงษ์. รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด
ภิญโญนนตพงษ์.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติในภาพรวม และจำแนกรายด้าน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย – หญิง อายุ 4 – 5 ปี ชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนสามเสนนอก (ประชาราษฎร์อนุกุล) เขตดินแดง สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน 1 ห้องเรียน จากจำนวนทั้งหมด 5 ห้องเรียน แล้วจับฉลากเป็นกลุ่มตัวอย่าง 15 คน เพื่อจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ใช้เวลา 8 สัปดาห์ ๆ 3 วัน วันละ 40 นาที รวมทั้งสิ้น 24 ครั้ง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า คือ แผนการจัดกิจกรรม การแสดงบทบาทสมมติ และแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีความเชื่อมั่น .94 แบบแผนการวิจัยใช้แบบ The One – Group Pretest – Posttest Design วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยและ t – test แบบ Dependent Sample

ผลจากการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาโดยรวม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพฤติกรรมรายด้าน ได้แก่ พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเอง พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และพฤติกรรมในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นของเด็กปฐมวัย หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

PRESCHOOL CHILDREN'S PROBLEM SOLVING BEHAVIORS THROUGH
ROLE - PLAY ACTIVITY

AN ABSTRACT
BY
AYUPORN SACHART

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Early Childhood Education
at Srinakharinwitrot University

May 2005

Ayuporn Sachart. (2005). *Preschool Children's Problem Solving Behaviors through Role-Play Activity*. Master thesis. M.Ed. (Early Childhood Education). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Sirima Pinyoanuntapong, Assoc. Prof. Boonchird Pinyoanuntapong.

This study aimed to investigate preschool children's problem solving behaviors through role-play activity as a whole and in each aspects. The subjects consisted of kindergarten I students aged between 4-5 years old in Samsaennok School (Pracharat Anukul) khet Din Daeng. Bangkok Metropolitan Administration, through simple random sampling. Then 15 of them were random selected to attend role playing activity within 8 weeks, 3 days/week, 40 minutes/day. The instrument used for collecting data included role playing activity plan and preschool children's problem solving behavior scale with reliability of .94 It was One-Group Pretest-Posttest design. Data were analyzed by Dependent sample t-test.

The results revealed that preschool children's attending role playing activity significantly gained higher problem solving behaviors than before attending at .01 level, and on the overall average, and preschool children's problem solving behaviors concerning themselves preschool children's problem solving behaviors concerning themselves and the other, and helping the others was significant higher at .01 level after attending role playing activity.

พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

ปริญญานิพนธ์
ของ
อายุพร สาชาติ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

พฤษภาคม 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความสามารถจากรองศาสตราจารย์ ดร. สิริมา ภิญโญนันตพงษ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. บุญเชิด ภิญโญนันตพงษ์ กรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เป็นอย่างดียิ่ง ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง ขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษยา ตันติผลาชีวะ อาจารย์ ดร.สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ กรรมการสอบปริญญานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ที่เป็นคุณประโยชน์อย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณท่านคณาจารย์ ภาควิชาการศึกษาปฐมวัยทุกท่าน ที่ได้ให้ความเมตตากรุณา ประสิทธิ์ประสาทวิชา อบรมสั่งสอน ถ่ายทอดความรู้ที่มีคุณค่าแก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ดวงเดือน ศาสตรภัทร์ รองศาสตราจารย์ วราภรณ์ รักวิชัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พิทยาภรณ์ สิงหทานตพงศ์ ดร.จิตติพร พิษณุกุล และอาจารย์มิ่ง เทพครเมือง ผู้เชี่ยวชาญที่กรุณาให้คำแนะนำ ในการแก้ไขแบบทดสอบ และแผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณท่านผู้อำนวยการ ประธานสายชั้นอนุบาล อาจารย์วิชรัตน์ สินสภาพพงศ์ คณะครูอาจารย์ และนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่1 โรงเรียนสามเสนนอก (ประชาราษฎร์อนุกุล) เขตดินแดง สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร ที่ได้ให้ความกรุณาช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลมาโดยตลอด

ขอขอบคุณอาจารย์บัวสร วุฒิตักดีชัยกุล อาจารย์ปิยวรรณ สันชุมศรี อาจารย์จิรนนท์ จันทร์สว่าง อาจารย์วัลย์ สาโดด และพี่น้องนิสิตปริญญาโท สาขาการศึกษาปฐมวัยทุกท่าน ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือสนับสนุน และให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา รวมทั้งบุคคลที่ไม่อาจกล่าวนามได้หมดในที่นี้ ที่มีส่วนสนับสนุนเป็นแรงผลักดันให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดามารดา และบูรพคณาจารย์ทุกท่านที่ให้การอบรมสั่งสอน ประสิทธิ์ประสาทความรู้ และปลูกฝังคุณธรรมความดีให้กับผู้วิจัยตลอดมา ขอกราบขอบพระคุณท่านด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

อายุพร สาชาติ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
ความสำคัญของการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	4
ตัวแปรที่ศึกษา	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
สมมติฐานในการวิจัย	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา.....	7
ความหมายของการแก้ปัญหา.....	7
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา.....	8
ประเภทและลักษณะของการแก้ปัญหา	9
รูปแบบกระบวนการและขั้นตอนการแก้ปัญหา	12
ความสำคัญของการแก้ปัญหา	17
องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการแก้ปัญหา.....	19
การแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย	21
การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา.....	23
สถานการณ์และการแก้ปัญหาจากสถานการณ์.....	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา	27
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ	31
ความหมายของการจัดประสบการณ์.....	31
ความสำคัญของการจัดประสบการณ์.....	32
แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย	33
หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย	35
แนวทางการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย.....	39

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2(ต่อ)	การจัดกิจกรรมในวงกลม	41
	ความหมายของบทบาทสมมติ.....	43
	ความเป็นมาของบทบาทสมมติ	44
	จุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการแสดงบทบาทสมมติ	45
	ทฤษฎีการใช้บทบาทสมมติ.....	48
	ประเภทและลักษณะของการแสดงบทบาทสมมติ	48
	ขั้นตอนในการใช้บทบาทสมมติ	49
	หลักในการนำบทบาทสมมติไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน.....	52
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสมมติ.....	54
3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	56
	การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	56
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	56
	การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	57
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	60
	การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	62
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	66
	สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	66
	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	66
5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	69
	ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	69
	สมมติฐานของการวิจัย	69
	ขอบเขตของการวิจัย.....	69
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	70
	วิธีดำเนินการวิจัย	70
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	71

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5(ต่อ) สรุปผลการวิจัย.....	71
อภิปรายผล	71
ข้อสังเกตที่ได้จากการวิจัย.....	75
ข้อเสนอแนะทั่วไป	75
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย.....	75
บรรณานุกรม.....	76
ภาคผนวก	85
ภาคผนวก ก	86
ภาคผนวก ข	96
ภาคผนวก ค	101
ภาคผนวก ง.....	105
ประวัติย่อผู้วิจัย	107

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 กรอบแนวคิดขั้นตอนการแก้ปัญหาขนาดตของทอแรนซ์.....	12
2 แบบแผนการทดลอง	60
3 การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ.....	61
4 ค่าสถิติพื้นฐานของแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหารายด้าน และโดยรวมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการแสดง บทบาทสมมติ.....	67
5 เปรียบเทียบพฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเอง การแก้ปัญหของตนเอง ที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นและการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ.....	68

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	5

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การพัฒนาการศึกษาของเด็กตั้งแต่ระดับปฐมวัย เป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาดังกล่าวสอดคล้องกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการเน้นที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการพัฒนาระบบการศึกษาให้มีสัมฤทธิ์ผลและสอดคล้องกับการพัฒนาของประเทศ เนื่องจากการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญเพราะคนเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาในทุกๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยี โดยมีการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ เพื่อให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเรื่องอื่นๆ ต่อไป (บุรชัย ศิริมหาสาคร. 2545 : 3) ดังนั้นการศึกษาจึงมีความสำคัญในการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาให้กับเด็กในช่วงปฐมวัย เพราะวัยเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 8 ปี เป็นระยะที่เรียกว่าเป็นวัยช่วงแห่งพลังแห่งความเติบโตของงานสำหรับชีวิต และช่วงวัยที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญา สำหรับด้านสติปัญญานั้น สติปัญญาของเด็กเมื่ออายุ 1 ปี พัฒนาร้อยละ 20 สติปัญญาของเด็กเมื่ออายุ 4-8 ปี สติปัญญาของเด็กจะพัฒนาเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 30 ส่วนอีก ร้อยละ 20 จะพัฒนาในช่วงที่มีอายุตั้งแต่ 8 ปี ขึ้นไป (Bloom. 1964) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบุคคลมีพัฒนาการทางสติปัญญามากที่สุดในช่วงวัยทองนี้ (สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. 2546 : 2) การส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

การพัฒนาด้านสติปัญญาเป็นด้านที่มักได้รับการเอาใจใส่สูงสุด เนื่องจากเป็นด้านที่เห็นผลเด่นชัดผู้เรียนที่มีความรู้ความสามารถสูงมักจะได้รับการยอมรับและได้รับโอกาสที่ดีกว่า ผู้ที่มีความรู้ความสามารถต่ำ วงการศึกษาทั้งในและต่างประเทศพบว่าการพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียนยังทำได้ในขอบเขตที่จำกัดและยังไปไม่ถึงเป้าหมายสูงสุดที่ต้องการ ซึ่งทำให้เกิดแนวความคิดเรื่องการสอนให้ “ คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น” (ทศนา แคมมณี และคณะ. 2540 : 35) พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการศึกษาในอนาคต นักการศึกษาได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาความรู้ความสามารถของเด็กโดยการดูแลพัฒนาการของเด็กในการแก้ปัญหาเพื่อที่จะกำหนดกรอบแนวทางในการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับระดับการพัฒนาของเด็ก และในสถานการณ์ปัจจุบันสภาพชีวิตของบุคคลในสังคมต้องเกี่ยวข้องกับปัญหาเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้ส่งผลกระทบต่อบุคคลทั้งสิ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จะก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกถ้าหากบุคคลไม่สามารถปรับตัว

หรือฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ได้ บุคคลที่สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหา

การสอนให้เด็กแก้ปัญหาในเด็กปฐมวัยนั้น มีวิธีการแก้ปัญหาที่จำกัดเด็กจะเริ่มแก้ปัญหาด้วยการลองผิดลองถูกและใช้การสังเกตเพื่อจดจำวิธีแก้ปัญหานั้น เหตุที่เด็กไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ เพราะเด็กมีข้อมูลความรู้น้อยประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่ง เด็กยังมีวุฒิภาวะไม่มากพอที่จะแก้ปัญหา ครูมีส่วนช่วยเด็กได้มากในแง่ของการสนับสนุนและให้แนวทางแก่เด็กในการเรียนรู้วิธีแก้ปัญหาด้วยแนวคิดที่ถูกต้อง การสอนให้เด็กคิดแก้ปัญหาเป็นกระบวนการสอนเพื่อฝึกให้เด็กคิดอย่างหนึ่ง แต่เป็นการคิดแบบประเมินสถานการณ์ (กุลยา ตันติผลชีวะ. 2545 : 40) ครูจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดประสบการณ์ที่กระตุ้นให้เด็กคิดแก้ปัญหา

การจัดกิจกรรมให้แก่เด็กในระดับปฐมวัยโดยการจัดประสบการณ์ เป็นการพัฒนาการทางสติปัญญาโดยเฉพาะความสามารถในการแก้ปัญหานั้น ครูควรให้ความสำคัญและคำนึงถึงธรรมชาติของเด็กทั้งในด้านพัฒนาการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้เด็กพัฒนาทักษะพื้นฐานทุกด้าน โดยเฉพาะทักษะกระบวนการคิดซึ่งนำไปสู่ความสามารถในการแก้ปัญหา (เยาวพา เดชะคุปต์. 2542 : คำนำ) โดยผ่านรูปแบบกิจกรรมที่เด็กได้ลงมือกระทำและปฏิบัติจริงด้วยตนเองดังที่ ดิวอี้ (Dewey) พียาเจท์ (Piaget) และบรุนเนอร์ (Bruner) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า กระบวนการพัฒนาทางสติปัญญานั้นควรให้เด็กได้เรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by doing) ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและค้นพบองค์ความรู้ด้วยตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2541 : 14) เพราะฉะนั้นการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย ควรส่งเสริมให้เด็กมีส่วนร่วมหรือดำเนินกิจกรรมให้มากที่สุด ครูเป็นผู้เตรียมเนื้อหาและประสบการณ์และร่วมมือเพื่อให้เด็กค้นพบความรู้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับ ทิศนา ขัมมณี (2543 : 67) กล่าวว่า วิธีสอนโดยใช้การแสดง บทบาทสมมติ คือกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงออกตามความรู้สึกนึกคิดของตน และนำเอาการแสดงออกของผู้แสดงทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมที่สังเกตพบมาเป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ดังนั้นการพัฒนาเด็กปฐมวัยจึงควรจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้เด็กมีชีวิตการเรียนรู้เต็มที่ 100 เปอร์เซ็นต์ โดยไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะในห้องเรียนสี่เหลี่ยมเล็กๆ นั้น เด็กควรเกิดการเรียนรู้จิตใจร่วม การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยควรอยู่ที่ตัวเด็กเป็นผู้สรรค์สร้างความรู้ขึ้นด้วยตนเอง เด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง เรียนโดยผ่านการเล่น (สิริมา ภิญญอนันตพงษ์. 2545 : 12)

ปัจจุบันมีหลายวิธีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่让孩子ได้มีส่วนร่วม และได้ลงมือกระทำกิจกรรมด้วยตนเอง 让孩子ได้เรียนรู้ในการคิดแก้ปัญหา เช่น วิธีสอนแบบโครงการ

วิธีสอนแบบปฏิบัติการทดลอง และวิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติ เป็นวิธีสอนอีกวิธีหนึ่งที่เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน เพราะเด็กได้ร่วมแสดงบทบาทตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็นตัวแสดงที่เด็กได้แสดงบทบาทในการแก้ปัญหา นอกจากนี้เด็กยังได้สะท้อนความรู้สึกของตนเองจากการแสดง น่าจะนำมาใช้ในการแก้ปัญหาให้กับเด็กปฐมวัยได้ อีกทั้งเด็กในวัยนี้ชอบแสดงท่าทางเลียนแบบเป็นบุคคลต่างๆ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยและมีความสนใจ ที่จะศึกษาว่าหลังจากการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติจะส่งผลให้พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยสูงกว่าก่อนการทดลองหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในการส่งเสริมพัฒนาการในการแก้ปัญหาให้กับเด็กปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อศึกษาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงของคะแนนพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเองโดยเฉลี่ยรวมของเด็กปฐมวัย ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติก่อนและหลังการจัดกิจกรรม
2. เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงของคะแนนพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย แยกเป็นรายด้าน ได้แก่ การแก้ปัญหาของตนเอง การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติก่อนและหลังการจัดกิจกรรม

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย นำไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยจากการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติในระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการและความสนใจของเด็กปฐมวัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนชาย-หญิง อายุ 4 – 5 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนสามเสนนอก (ประชาราษฎร์อนุกุล) สำนักงานเขตดินแดง สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 5 ห้องเรียน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนชาย - หญิง อายุ 4 - 5 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนสามเสนนอก (ประชาราษฎร์อนุกุล) เขตดินแดง สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 1 ห้องเรียน แล้วจับฉลากเป็นกลุ่มตัวอย่าง 15 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมในการแก้ปัญหา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กนักเรียนชาย - หญิงอายุ 4 – 5 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนสามเสนนอก เขตดินแดง สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร

2. พฤติกรรมในการแก้ปัญหา หมายถึง ความสามารถในการบอก การกระทำที่เป็น การแก้ปัญหา หรือความขัดแย้งเพื่อให้บรรลุไปสู่จุดมุ่งหมาย ที่ต้องการอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ และมีความเหมาะสมเป็นไปได้ จำแนกเป็น 3 ด้านดังนี้

2.1 การแก้ปัญหของตนเอง หมายถึง การกระทำที่เด็กตัดสินใจว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองให้หมดไป โดยการกระทำดังกล่าวไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

2.2 การแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น หมายถึง การกระทำที่เด็กตัดสินใจในการช่วยเหลือตนเองหรือผู้อื่น เมื่อปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเกี่ยวข้องกับตนเองและผู้อื่น

2.3 การแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หมายถึง การกระทำที่เด็กตัดสินใจในการช่วยเหลือผู้อื่นหรือบอกวิธีเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น

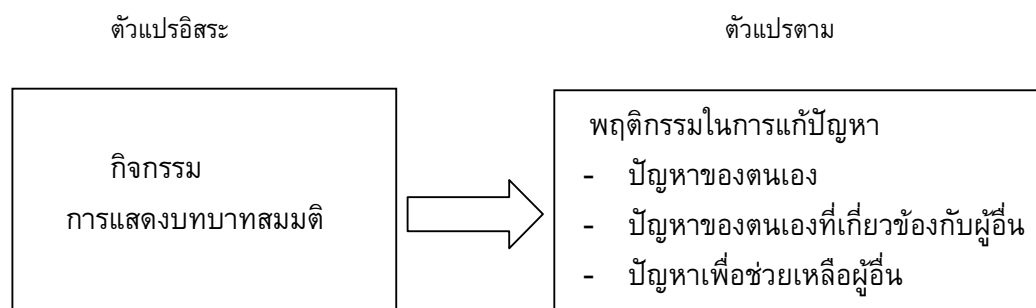
3. การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ หมายถึง การจัดประสบการณ์ให้เด็กได้แสดงบทบาทตามสถานการณ์ที่ครูกำหนด เป็นสถานการณ์ใกล้ตัวเด็กที่เด็กจะสามารถแก้ปัญหา นั้นได้ โดยให้เด็กมีโอกาสแสดงบทบาทสมมติตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็นตัวแสดงที่เด็กได้แสดงบทบาทในการคิดแก้ปัญหาในสถานการณ์นั้น ๆ โดยมีขั้นตอนดำเนินกิจกรรมดังนี้

3.1 ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นนำเข้าสู่สถานการณ์สมมติที่ครูกำหนดขึ้นมา โดยการใช้อุปกรณ์ นิทาน เพลง รูปภาพ เกมการศึกษา อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น และให้เด็กแบ่งกลุ่มร่วมกันคิดหาวิธีในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์นั้น

3.2 ขั้นการแสดงบทบาทสมมติ เป็นขั้นที่ครูให้เด็กศึกษาสถานการณ์ว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร สมมติตัวเองที่จะแสดงบทบาทเป็นตัวแสดงนั้นๆ ให้เด็กแต่ละกลุ่มแสดงบทบาทตามที่สมาชิกในกลุ่มตกลงกันได้ โดยให้เด็กได้ร่วมแสดงทุกคน ทั้งนี้ครูมีบทบาทช่วยแนะนำเด็กให้เห็นแนวทางในการแก้ปัญหา จัดหาสื่อที่ใช้ประกอบการแสดง ขณะที่เด็กแสดง สังเกต ให้กำลังใจและกระตุ้นให้เด็กดำเนินการแสดงจนจบ

3.3 ขั้นสรุป เป็นขั้นที่ครูซักถามเด็กเกี่ยวกับเรื่องที่เด็กแต่ละกลุ่มได้แสดงบทบาทเป็นตัวแสดงในการคิดแก้ปัญหาจากสถานการณ์ต่างๆ และช่วยกันอภิปราย สรุปวิธีในการแก้ปัญหของตนเอง ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแยกเป็นหัวข้อดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา
  - 1.1 ความหมายของการแก้ปัญหา
  - 1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา
  - 1.3 ประเภทและลักษณะของการแก้ปัญหา
  - 1.4 รูปแบบกระบวนการและขั้นตอนการแก้ปัญหา
  - 1.5 ความสำคัญของการแก้ปัญหา
  - 1.6 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการแก้ปัญหา
  - 1.7 การแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย
  - 1.8 การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา
  - 1.9 สถานการณ์และการแก้ปัญหาจากสถานการณ์
  - 1.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ
  - 2.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์
  - 2.2 ความสำคัญของการจัดประสบการณ์
  - 2.3 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
  - 2.4 หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
  - 2.5 แนวทางการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย
  - 2.6 การจัดกิจกรรมในวงกลม
  - 2.7 ความหมายของบทบาทสมมติ
  - 2.8 ความเป็นมาของบทบาทสมมติ
  - 2.9 จุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการแสดงบทบาทสมมติ
  - 2.10 ทฤษฎีการใช้บทบาทสมมติ
  - 2.11 ประเภทและลักษณะของการแสดงบทบาทสมมติ
  - 2.12 เทคนิคและขั้นตอนในการใช้บทบาทสมมติ
  - 2.13 หลักในการนำบทบาทสมมติไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน
  - 2.14 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสมมติ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

1.1 ความหมายของการแก้ปัญหา

จากการศึกษาพบว่า นักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของการแก้ปัญหาในทัศนะต่างกัันดังนี้

บอร์น เอกสตรนด์ และโดมิโนสกี (สรวงพร กุศลสง. 2538 : 12 ; อ้างอิงจาก Bourne, Ekstrand and Dominoski. 1971. *The Phychology of Thinking*.) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเป็นกิจกรรมที่เป็นทั้งการแสดงความรู้ ความคิดจากประสบการณ์เดิม และ ส่วนประกอบของสถานการณ์ที่เป็นปัญหาในปัจจุบันนำมาจัดเรียงลำดับใหม่เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายเฉพาะอย่าง

ไอเซนคท์ วิทเบอร์ก และเบิร์น (Eysenck , Wuraburh and Berne. 1972 : 4) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ในการพิจารณาสังเกต ปรากฏการณ์ และโครงสร้างของปัญหารวมทั้งต้องใช้กระบวนการคิด เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

แอนเดอร์สัน (ทีศนา แหมมณี และคณะ. 2544 : 81; อ้างอิงจาก Anderson.1974) อธิบายการแก้ปัญหาไว้ว่า เป็นความพยายามที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย

แวน ดิก และคินท์ (ทีศนา แหมมณี และคณะ. 2544 : 81; อ้างอิงจาก Van Dijk and Kintsch. 1983) นิยามไว้ว่าการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการทางสมองหรือขั้นตอนในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการการสอนหรือการฝึกการแก้ปัญหามีหลายรูปแบบด้วยกัน ประเด็นที่มักเป็นข้อถกเถียงกันบ่อย ๆ ก็คือ เราควรจะสอนวิธีการแก้ปัญหาที่เฉพาะสำหรับปัญหาแต่ละประเภท หรือเราควรจะสอนวิธีการกลางๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ แต่ละวิธีต่างก็มีจุดเด่น และจุดด้อยต่างกัน

เคล้ามีเออร์ และเฮอร์เบิร์ต (นุตอนงค์ ทัดบัวขำ. 2540 : 21 ; อ้างอิงจาก Klausmier และ Herbert 1985 : 6) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเป็นสภาวะที่บุคคลหรือกลุ่มปรับสิ่งต่างๆ หรือเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการ การแก้ปัญหามางอย่างใช้วิธีแก้แบบธรรมดา แต่บางอย่างแก้แบบใช้ความคิดสร้างสรรค์หรือคิดแบบนอกเนกนัยได้

เบญญา แสงมลิ (2545 : 94) กล่าวว่า การแก้ปัญหาคือ ความสามารถในการแก้ไขปัญหาดังๆ เมื่อพบอุปสรรค สังเกตจากการช่วยเหลือตนเองจนเป็นผลสำเร็จ

อภิรดี สีนวล (2547 : 9) การคิดแก้ปัญหามายถึง กระบวนการทำงานของสมองซึ่งต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์เดิมมาช่วยในการพิจารณาโครงสร้างของปัญหา ตลอดจนการคิดหาแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ปัญหานั้นหมดไปและบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

สรุปได้ว่า การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความรู้ความคิดประสบการณ์เดิมมาปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ปัญหานั้นหมดไปตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการและสามารถนำประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

การแก้ปัญหาช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ใหม่ได้ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยสติปัญญาและความสามารถในการคิด การคิดและการแก้ปัญหาจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เพื่อให้เกิดความเข้าใจการแก้ปัญหา อย่างแท้จริงจึงขอกล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาดังนี้

1.2.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ Bruner (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2523 : 6; อ้างอิงมาจาก Bruner. n.d.) แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. Enactive Stage เป็นขั้นระยะของการแก้ปัญหาด้วยการกระทำตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 2 ปี เป็นขั้นที่เด็กเรียนรู้ด้วยการกระทำหรือประสบการณ์

2. Eonic Stage เป็นขั้นระยะของการแก้ปัญหาด้วยการรับรู้ แต่ยังไม่รู้จักการใช้เหตุผลเด็กวัยนี้เกี่ยวข้องกับความเป็นจริงมากขึ้นจะเกิดความคิดจากการรับรู้ส่วนใหญ่ และไม่ต้องเห็นภาพในขณะนั้น มีจินตนาการบ้าง

3. Symbolic Stage เป็นขั้นที่ได้รับการพัฒนาสูงสุดของบรูเนอร์ เด็กสามารถเข้าใจความสัมพันธ์ ของสิ่งของและเกิดความคิดรวบยอด ในสิ่งที่ไม่จับต้องได้ สามารถถ่ายทอดประสบการณ์โดยใช้สัญลักษณ์หรือภาษา สามารถคิดหาเหตุผลเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม และสามารถแก้ปัญหาได้

1.2.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของปียาเจต์ (Piaget)

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของปียาเจต์ Piaget (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2526 : 71) แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตามระดับอายุ ในที่นี้ขอกล่าวเพียง 2 ขั้น ซึ่งเป็นขั้นที่อยู่ในช่วงอายุ 0 - 6 ปี คือ

ขั้นที่ 1 ระยะการแก้ปัญหาด้วยการกระทำ (Sensorimotor Stage) ตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 2 ปี เด็กจะเฉพาะสิ่งที่ป็นรูปธรรมมีความเจริญอย่างรวดเร็วทางด้านความคิดความเข้าใจ การประสานงานระหว่างกล้ามเนื้อมือกับสายตาและการใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ ต่อสภาพที่เป็นจริงรอบๆตัว

ขั้นที่ 2 ระยะการแก้ปัญหาด้วยการรับรู้ แต่ยังไม่สามารถใช้เหตุผล (Preoperational Stage) อยู่ในช่วงอายุ 2ปี ถึง 6 ปี เด็กพยายามแก้ปัญหาแบบลองผิดลองถูกแสดงพฤติกรรมอย่างมีจุดมุ่งหมาย และสามารถแก้ปัญหาด้วยการเปลี่ยนวิธีต่างๆ แต่ยังไม่มีความสามารถในการวางแผนอยู่ในขีดจำกัด

จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาของพอลเจตและบรูเนอร์ สรุปได้ว่า ทั้ง 2 ทฤษฎีต่างก็ให้ความสำคัญต่อเด็กปฐมวัยมาก เพราะเด็กในวัยนี้เป็นวัยที่มีการพัฒนาทางสติปัญญาเจริญสูงสุด การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรม โดยการใช้ประสาทสัมผัสให้มากที่สุด จะเป็นการกระตุ้นความคิดและพัฒนาโครงสร้างทางสติปัญญา

1.3 ประเภทและลักษณะของการแก้ปัญหา

การแก้ปัญหของบุคคลเพื่อให้เกิดผลสำเร็จนั้น ต้องมีการเปลี่ยนแปลงของแบบแผนพฤติกรรม หรือ ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับลักษณะหรือชนิดของปัญหานั้นๆ

การิสัน Garrison กล่าวถึงวิธีการแก้ปัญหาที่พบดังนี้ (Garrison 1956 : 261 – 265)

1. การลงมือทำใหม่เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย (Continued Activity to Reach the Goal) โดยวิธีเดิมหรือวิธีใหม่ แต่ยังคงมุ่งเพื่อบรรลุจุดประสงค์อย่างเดิม

2. การแก้ปัญหาแบบหาทางทดแทนจุดประสงค์เดิม (Setting Forth a Substitute Goal) มีกลวิธีต่างๆ ดังนี้

2.1 การชดเชย (Compensation) คือกระบวนการตั้งจุดมุ่งหมายอื่นขึ้นแทนจุดมุ่งหมายเดิมที่พบอุปสรรคขัดขวาง

2.2 การทดแทน (Sublimation) เป็นวิธีการแก้ปัญหาโดยเลือกใช้ภาวะกับวัตถุสภาพบุคคลหรือสถาบันเพื่อให้รู้สึกว่าคุณค่าสำคัญมีค่า เช่น เด็กชายคนหนึ่งไม่สามารถเข้าทีมฟุตบอลของโรงเรียนแต่ก็สามารถพูดถึงทีมฟุตบอลของโรงเรียนว่า “ทีมของเรา” และ “เรา” จะเป็นผู้นำ

3. การแก้ปัญหาแบบปลอมจุดมุ่งหมายเดิม (Falsifying the Goal) คือการใช้เหตุผลเป็นข้ออ้างที่ไม่ใช่เหตุผลที่แท้จริงแต่ใช้ชั่วคราวเพื่อให้ผ่านไปแล้วเกิดความสบายใจเป็นกลวิธีที่เรียกกันทั่วไปว่าอุ้งนเปรี้ยวมะนาวหวาน

4. การแก้ปัญหาแบบถอยหนี (Evasion of Withdrawal) คือลี้ภัยปัญหาและความยุ่งยากที่เกิดกับตนเพื่อจะได้ไม่ต้องแก้ปัญหานั้น

5. การแก้ปัญหาย่างใช้เหตุผล (The Rational Approach) คือการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีวิทยาศาสตร์ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

โรมัส (Thomas) ได้จำแนกลักษณะการแก้ปัญหาไว้ 2 ประเภทคือ (ฉันทนา ภาคบงกช. 2528 : 25 ; อ้างอิงจาก Thomas. 1972. Varieties of Cognitive Skills : Taxonomies and Model of the intellect.)

1. ปัญหาที่มีคำตอบอยู่แล้ว ได้แก่ การค้นคว้าหาคำตอบในวิชาคณิตศาสตร์ และแบบฝึกหัดวิชาวิทยาศาสตร์

2. ปัญหาที่เปิดกว้างไม่มีกฎเกณฑ์เป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ปัญหาสำหรับฝึกความคิดสร้างสรรค์

เฟรดเดอริกสัน Frederikson (ฉันทนา ภาคบงกช. 2528 : 25 ; อ้างอิงจาก Frederikson. 1984. *Review of Education Research* .) จำแนกลักษณะการแก้ปัญหาเป็น 2 ประเภทคือ

1. ปัญหาที่กำหนดชัดเจนหรือปัญหาที่มีความสมบูรณ์ มักใช้ในวิชาคณิตศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ การฝึกฝนการแก้ปัญหาประเภทนี้ช่วยให้เกิดกระบวนการคิดที่จับใจและอัตโนมัติ เน้นการแก้ปัญหาเฉพาะด้าน ง่ายต่อการประเมิน ครูสามารถพบข้อบกพร่องและทำการแนะนำช่วยเหลือได้โดยง่ายจึงให้ผลรวดเร็ว แต่ยากที่จะนำไปสู่ความคิดในระดับสูง
2. ปัญหาซึ่งไม่กระจ่างหรือมีความไม่สมบูรณ์ในตัวปัญหา จัดเป็นตัวปัญหาที่มีความซับซ้อน เมื่อทำให้ปัญหาคะจางขึ้นจะสามารถแก้ไขได้อย่างรวดเร็ว ผู้เรียนต้องหาความสัมพันธ์และแยกแยะประเด็นของปัญหา โดยอาศัยความรู้ด้านการคิดและความจำเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ต่างๆ เข้ามาช่วยก่อนที่จะดำเนินการคิดตามขั้นตอนของการแก้ปัญหาได้

รัสเซลล์ แอล เอกคอฟฟี (บุญชม ศรีสะอาด. 2536 : 6 - 7) จัดประเภทของปัญหาออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดหรือการทำลายบางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่แล้วและไม่เป็นที่พึงปรารถนา เช่น การจัดเสียงรบกวน ความเจ็บไข้ได้ป่วย หนี้สิน เรียกว่าปัญหาประเภทลบ
2. ปัญหาเกี่ยวกับการแสวงหาบางสิ่งบางอย่างที่ขาดแคลนเพื่อให้เกิดความพอใจ เช่น การจัดทำห้องสมุด ถนนในโรงเรียน ซีอีรอนด์ เรียกว่าปัญหาประเภทบวก

วรภา ชัยเลิศวิมลกุล (2538 : 20) แบ่งประเภทของปัญหา 3 ประเภท ตามความเบี่ยงเบนของสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ กับความต้องการที่เกิดขึ้น ทั้งนี้โดยยึดความแตกต่างของช่วงเวลาเป็นหลักดังนี้

1. ปัญหาขัดข้อง คือปัญหาซึ่งความเบี่ยงเบนไปจากสิ่งหรือมาตรฐานที่เราต้องการเกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบันก็ยังเป็นปัญหาอยู่ และจะยังคงเป็นปัญหาต่อไปในอนาคต หากปัญหานี้ไม่ได้รับการแก้ไข หรือมีการแก้ไขแล้วแต่มาตรการที่ใช้ไม่ได้ผล เช่น ปัญหาจราจร ปัญหาคอร์รัปชัน
2. ปัญหาการป้องกัน คือปัญหาที่ส่อเค้าว่าอาจจะเกิดความเบี่ยงเบนขึ้นได้ในอนาคตเนื่องจากปัจจุบันมีเครื่องชี้หรือสิ่งบอกเหตุ หรือมีสถานการณ์บางอย่างที่บอกให้เรารู้ว่าหากไม่รีบจัดการอย่างหนึ่งอย่างใดลงไปเพื่อเป็นการป้องกันแล้ว ปัญหานั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน เช่น การเตรียมคนให้พร้อมเพื่อรับกับเทคโนโลยีใหม่ๆ
3. ปัญหาการพัฒนา คือปัญหาที่หลายๆคนอาจจะไม่ได้มองว่าเป็นปัญหาที่ใดซึ่งเหตุที่เป็นดังนี้ อาจเนื่องมาจาก สภาพเหตุการณ์ของสิ่งที่ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นได้เกิด และ

สะสมมานานจนกระทั่งรู้สึกเป็นเรื่องธรรมดาทั่วไปไม่เห็นผลเสียหายอะไรแต่ปัญหาการพัฒนา
นี้อยู่ที่ว่าหากมีการปรับปรุงพัฒนาให้ที่ที่จะเป็นไปในอนาคตดีกว่าที่จะปล่อยให้ไปเอง

วรภัทร์ ภูเจริญ (2543 : 145 – 146) กล่าวถึงหลักในการแก้ปัญหาคล้ายๆ กัน คือ

1. ระบุให้ได้ก่อนว่าปัญหาคืออะไรกันแน่
2. นิยามปัญหากันให้ชัดๆ
3. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา ศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติม ถามผู้รู้ ฯลฯ
4. ระดมสมองและจัดกลุ่มความคิด เช่น ใช้เครื่องมือคิซิททั้ง 7 ประการ
5. มองหาทางเลือกต่างๆ ในการแก้ปัญหา
6. เลือกตัวเลือกที่เหมาะสมโดยใช้เทคนิคเรื่องการตัดสินใจ อาจจะต้องทำประชา

พิจารณา (ถ้าจำเป็น) เช่น ให้คนเห็นและวิจารณ์กันหลายๆ คนอาจจะติดกระดานว่าปัญหาคือ
อะไร ข้อมูลเป็นอย่างไร ความเห็นจากบุคคลสำคัญต่างๆ แนวทางเลือกมีอะไรบ้างทำไมจึงเลือก
ทางนี้ในการแก้ปัญหา

7. เสนอแผนงานที่จะแก้ วันที่กำหนดเสร็จ ผู้รับผิดชอบ งบประมาณ ฯลฯ
8. ลงมือทำตามวงจร PDCA เพื่อแก้ปัญหานั้นๆ

โกวิท วรพิพัฒน์ (ทีศนา แคมมณี และคณะ. 2544 : 106 ; อ้างอิงจาก อุ่นตา
นพคุณ. 2528 : 30) ได้จัดกลุ่มข้อมูลที่มนุษย์ใช้ในการพิจารณาการแก้ปัญหามี 3 ด้าน ด้วยกันคือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง
2. ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อม
3. ข้อมูลวิชาการ

ในการพิจารณาหาทางแก้ปัญหา บุคคลจะต้องพิจารณาข้อมูลทั้ง 3 ส่วนนี้ต้อง
พิจารณาควบคู่กันไปอย่างผสมกลมกลืน จนพบทางออกหรือทางเลือกในการแก้ปัญหอย่าง
เหมาะสม

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2544 : 41) กล่าวถึงการใช้กลยุทธ์ STUBS ในการ
แก้ปัญหา

1. S — Sketch การมองเห็นภาพงานที่ได้รับมอบหมาย อาจต้องจัดการให้เป็น
แนวเส้นตรงเดียวกัน เป็นกราฟ หรือเป็นตาราง เพื่อแสดงให้เห็นว่าเชื่อมโยงอย่างไร ต่อไป
จะต้องทำอะไร

2. T — Talk การพูดคุยหรือเกี่ยวกับปัญหา สิ่งแรกที่ต้องทำคืออะไร

3. U — Underline ทำความเข้าใจสิ่งที่สำคัญของปัญหา เพื่อไม่ให้หลงลืม
เงื่อนไขสำคัญ

4. B — Break Up การแตกย่อยปัญหา ถ้ามีขั้นตอนมากมายหรือปัญหาซับซ้อน
หลายส่วน จะต้องแก้แต่ละส่วนในแต่ละครั้งบางครั้งอาจต้องแก้ส่วนสุดท้ายก่อน

5. S – Simplifying การทำปัญหาให้ง่ายลง ให้แก้ปัญหาคส่วนที่ง่ายก่อนเพื่อให้มีความชัดเจนใน - กระบวนการที่ใช้ – ขั้นสรุป

1.4 รูปแบบกระบวนการและขั้นตอนการแก้ปัญหา

กรีนส์ (Greens. 1975 : 18) ได้แบ่งระดับขั้นในการแก้ปัญหาคเป็น 6 ระดับคือ

- ระดับที่ 1 ผู้แก้ปัญหาครู้ถึงปัญหาค
- ระดับที่ 2 ผู้แก้ปัญหาครู้ถึงกฎเกณฑ์ที่จะใช้แก้ปัญหาค
- ระดับที่ 3 ผู้แก้ปัญหาครู้การตอบที่ถูกระหว่างการทำงาน
- ระดับที่ 4 ผู้แก้ปัญหาคจะต้องเลือก และประเมินการกระทำสำหรับใช้ในปัญหาค
- ระดับที่ 5 ผู้แก้ปัญหาคจัดปัญหาคใหม่หรือสร้างวิธีการใหม่ ในการแก้ปัญหาค
- ระดับที่ 6 ผู้แก้ปัญหาคต้องตระหนักว่าปัญหาคมีอยู่ทั่วไป

ทอแรนซ์ (Torrance) กล่าวถึงวิธีการแก้ปัญหาคของอนาคต (ทศนา แวมมณี และคณะ. 2544 : 64 – 65 ; อ้างอิงมาจาก Crabbe. 1984) มีกรอบแนวคิดขั้นตอนการแก้ปัญหาคดังตาราง

ตาราง 1 กรอบแนวคิดขั้นตอนการแก้ปัญหาคอนาคตของทอแรนซ์

ความหมาย	องค์ประกอบ	ขั้นตอน/วิธีการ
รูปแบบการคิดแก้ปัญหาคอนาคต หมายถึง รูปแบบการคิดแก้ปัญหาคที่เริ่มจากการรับรู้ถึงสถานการณ์ที่ยังไม่ปรากฏขึ้น แล้วนำเอาสภาพนั้นมาเข้าสู่ระบบการคิดแก้ปัญหาคหรือค้นหาคำตอบที่แปลกใหม่	องค์ประกอบจะประกอบด้วย การรับรู้สถานการณ์ที่ยังไม่ปรากฏขึ้น แล้วนำสภาพการณ์นั้นมาเข้าสู่ระบบการคิดซึ่งประกอบด้วย 1. ลักษณะการคิดพื้นฐานที่สำคัญคือ การคิดคล่องแคล่ว การคิดยืดหยุ่น การคิดริเริ่ม การจินตนาการ การคิดวิเคราะห์ และการจัดอันดับความคิด 2. การใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่ได้จากลักษณะการคิดแบบต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การใช้ประสบการณ์และกฎต่างๆ ในการที่จะค้นพบปัญหาคจากสภาพการณ์ที่ยังไม่ปรากฏขึ้น และจากข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับความประทับใจและความรู้สึกที่เกิดขึ้น 3. การคิดแก้ปัญหาคเป็นการคิดแก้ปัญหาคแบบเป็นกลุ่มและการคิดแก้ปัญหาคเป็นรายบุคคล โดยเน้นเทคนิคการระดมสมอง ตลอดจนการฝึกทำกิจกรรมผู้เรียนแต่ละคนนำข้อมูลที่มีอยู่มาเสนอต่อกลุ่มตามลำดับ คือ	1. การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหาค 2. การค้นหาและสรุปปัญหาคหลัก 3. การระดมสมองเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาค 4. การเลือกเกณฑ์เพื่อใช้ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหาค 5. การประเมินเพื่อหาวิธีการแก้ปัญหาคที่ดีที่สุด 6. การนำเสนอวิธี

ตาราง 1 (ต่อ) กรอบแนวคิดขั้นตอนการแก้ปัญหาขนาดของทอแรนซ์

ความหมาย	องค์ประกอบ	ขั้นตอน/วิธีการ
	1) การนำเอาข้อมูลที่มีอยู่มาเข้าสู่ระบบการคิด เพื่อค้นพบปัญหาที่เป็นไปได้หรือคาดคะเนว่าอาจเกิดขึ้นได้ 2) นำปัญหาเหล่านั้นมาจับประเด็นที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับสภาพการณ์แล้วนำมาจัดอันดับความสำคัญ 3) การเสนอวิธีการแก้ปัญหาหรือทางเลือกหลายๆ ทางที่แปลกใหม่ออกมาให้ได้มาก 4) การนำเสนอเกณฑ์ที่จะนำมาช่วยในการตัดสินใจหลายๆ เกณฑ์แล้วเลือกหาเกณฑ์ที่มีความเหมาะสมมีความเป็นไปได้ในแต่ละสภาพการณ์ 5) การให้ค่าน้ำหนักความสำคัญของวิธีการแก้ปัญหาแต่ละข้อออกมาเป็นคะแนนโดยอาศัยเกณฑ์มาช่วยในการตัดสินใจว่าวิธีการใดจะนำมาแก้ปัญหาได้ 6) การนำเอาวิธีการแก้ปัญหาที่ได้นั้นมาอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมข้อมูลที่เป็นไปได้อันจะช่วยสนับสนุนและนำเสนอได้อย่างเป็นระบบ	การแก้ปัญหาที่ดีที่สุด

รูปแบบการสอนแก้ปัญหาแบบ SSCS Model ที่พัฒนาขึ้นโดยพิซซินี, ชิพาทสัน และอเบล (Pizzini, Shepardson and Abel. 1989 : 141 – 158) เน้นการจัดกิจกรรมที่มุ่งให้เด็กได้พัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นการฝึกให้เด็กรู้จักใช้กระบวนการคิดหาเหตุผลในการแก้ปัญหาด้วยตนเองโดยใช้ปัญญา หรือ สภาพการณ์เป็นตัวกระตุ้น ให้เด็กเกิดความต้องการที่จะเฝ้าหาความรู้ เพื่อแก้ปัญหาหรือปรับปรุงสถานการณ์ให้ดีขึ้น ซึ่งเด็กต้องเป็นผู้ตัดสินใจสิ่งที่ต้องการมีอิสระที่จะเลือกวิธีการแก้ปัญหามาตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 Search หมายถึง การค้นหาปัญหา แยกแยะสาเหตุของปัญหา ซึ่งต้องประกอบด้วยกระบวนการระดมความคิด เพื่อที่จะทำให้เกิดการแยกแยะปัญหาต่างๆ ช่วยนักเรียนในด้านการมองเห็นความสัมพันธ์ของมโนคติต่างๆ ที่อยู่ในปัญหานั้น นักเรียนจะต้องอธิบายและให้ขอบเขตของปัญหาด้วยมโนคติ ของนักเรียนเอง ซึ่งจะต้องตรงกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ในขั้นตอนนี้นักเรียนจะต้องหาข้อมูลของปัญหาเพิ่มเติมโดยอาจหาได้จากการที่นักเรียนตั้งคำถามถามครู หรือเพื่อนนักเรียนเอง

ขั้นตอนที่ 2 Solve หมายถึงการแก้ปัญหาหรือการหาคำตอบของปัญหาที่เราต้องการ ในขั้นนี้นักเรียนต้องวางแผนการแก้ปัญหา รวมไปถึงการวางแผนใช้เครื่องมือในการแก้ปัญหาด้วยตนเองเพื่อที่จะหาคำตอบของปัญหา ขณะที่นักเรียนกำลังดำเนินการแก้ปัญหากลับปัญหาอีกสามารรถที่กลับไปขั้นตอนที่ 1 ก็ได้หรือนักเรียนอาจจะปรับปรุงแผนการของตนที่วางไว้โดยการประยุกต์เอาวิธีการต่างๆ มาใช้

ขั้นตอนที่ 3 Create การนำเอาข้อมูลที่ได้จากการแก้ปัญหาหรือคำตอบที่ได้มาจัดกระทำให้อยู่ในรูปของคำตอบสามารถอธิบายให้เข้าใจได้ง่ายโดยอาจทำได้โดย การใช้ภาษาที่ง่าย สละสลวยมาขยายความหรือตัดทอนคำตอบที่สามารถอธิบายหรือสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย

ขั้นตอนที่ 4 Share หมายถึงการที่นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคำตอบที่ได้ ทั้งของตนเองและของผู้อื่นโดยคำตอบที่เกิดขึ้น อาจได้รับการยอมรับหรือไม่ยอมรับก็เป็นได้ คำตอบที่ได้รับการยอมรับ อาจทำให้เกิดปัญหาใหม่ก็ได้ ส่วนคำตอบที่ไม่ได้รับการยอมรับนั้น ก็อาจทำให้เกิดปัญหาได้เมื่อพบว่ามีเหตุผลที่ผิดพลาดในการวางแผนการแก้ปัญหา โดยที่คนอื่น ช่วยประเมินให้

สาโรช บัวศรี (ทศนา แคมมณี. 2544 : 90 - 91; อ้างอิงจาก สาโรช บัวศรี. 2526) ได้นำหลักกรรมวิธี 4 มาประยุกต์ใช้ในการสอนเพื่อพัฒนากระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทบทวน) คือการให้ผู้เรียนระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไข
2. ขั้นสมมุติฐาน (ขั้นสมมุติ) คือ การให้ผู้เรียนวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาและตั้งสมมุติฐาน
3. ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิรนัย) คือการให้ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการทดลองเพื่อพิสูจน์สมมุติฐาน และเก็บรวบรวมข้อมูล
4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค) คือการให้ผู้เรียนนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปผล

กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ (2535 : 212 – 215) ได้สนับสนุนให้มีการนำกระบวนการแก้ปัญหาไปใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการแก้ปัญหาที่ดี โดยมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. การสังเกต ให้นักเรียนได้ศึกษาข้อมูล รับรู้และ ทำความเข้าใจในปัญหาจนสามารถสรุปและตระหนักในปัญหานั้น
2. วิเคราะห์ ให้ผู้เรียนได้อภิปรายและแสดงความคิดเห็น เพื่อแยกแยะประเด็นปัญหา สภาพสาเหตุ และลำดับความสำคัญของปัญหา
3. สร้างทางเลือก เป็นโอกาสให้ผู้เรียนแสวงหาทางเลือก ในการแก้ปัญหอย่างหลากหลาย ซึ่งอาจมีการทดลองค้นคว้าตรวจสอบ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบ

4. เก็บข้อมูลประเมินทางเลือก ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามแผนและบันทึกการปฏิบัติงานเพื่อรายงานและตรวจสอบความถูกต้องของทางเลือก

5. สรุป เป็นการสังเคราะห์ความรู้ด้วยตนเอง อาจจัดทำในรูปของรายงาน

วรภา ชัยเลิศวิชกุล (2538 : 21-25) กล่าวถึงกระบวนการแก้ปัญหาจำเป็นต้องอาศัยความรู้และทักษะเกี่ยวกับการนำเอาหลักการที่เป็นระบบเข้ามาใช้ให้เกิดผล การเปลี่ยนแปลงไปในแนวที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้โดยไม่สับสนยุ่งยากหรือก่อให้เกิดปัญหาใหม่ กระบวนการแก้ปัญหานี้จะเริ่มจาก

1. การกำหนดปัญหา
2. การประมวลรวบรวมข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับปัญหา
3. การกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการแก้ปัญหา
4. การหาวิธีการแก้ไขโดยใช้ Force Field Analysis
5. การจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา
6. การประเมินผล
7. การติดตามผล

อรพรรณ พรสีมา (2543 : 44-45) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการแก้ปัญหาประกอบด้วย

1. การระบุปัญหา ปัญหาควรมีลักษณะชัดเจนน่าสนใจ มีความสำคัญและเหมาะสมต่อผู้แก้ปัญหา และควรเป็นคำถามที่ท้าทายความรู้ความสามารถ

2. การระดมสมอง เป็นการฝึกการคิดและการทำงานเป็นกลุ่มโดยกระตุ้นให้แต่ละคนฝึกคิดเกี่ยวกับวิธี หรือแนวทางแก้ปัญหาที่อาจเป็นไปได้ ฝึกการฟังและการเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น การจดบันทึกความคิดเห็น

3. การเลือกแนวทางแก้ปัญหาเป็นการร่วมกันพิจารณาข้อดี — ข้อจำกัด ของแนวความคิดในข้อ 2 แล้วเลือกแนวปฏิบัติที่ว่าดีที่สุด

4. การทดลองและนำไปใช้รวบรวมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติตามแนวทางที่เลือกทดลองปฏิบัติ ทำบันทึกเกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติ

5. ประเมินผลการปฏิบัติงาน ร่วมกันสังเกตอภิปรายว่าแนวทางที่ปฏิบัติประสบผลสำเร็จเพียงใด ถ้ายังไม่เหมาะสมมีอะไรที่ควรปรับปรุง ถ้าเหมาะสมดีแล้วจะทดลองทางเลือกอื่นๆ อีกหรือไม่ เพื่อเปรียบเทียบผลของทางเลือกแต่ละแนวทางว่าต่างกันอย่างไร

โพล่า Polya (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, ดารณี คำวังนัง. 2544 : 68 — 69) ได้เสนอรูปแบบในการแก้ปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหสำหรับนักเรียน 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. เข้าใจปัญหา (See) ผู้แก้ปัญหาต้องจำแนกแยกแยะได้ว่าอะไรคือปัญหา ต้องค้นหาอะไร และจะต้องทำอะไรบ้าง ซึ่งผู้เรียนควรจะแก้ปัญหาโดย

- อ่านปัญหาอย่างระมัดระวัง
- กำหนดว่าต้องการค้นหาอะไร
- ระบุนข้อมูลสำคัญ

2. วางแผน (Plan) ผู้แก้ปัญหจะต้องรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่และพิจารณาว่าสิ่งใดที่มีความจำเป็นในการนำไปแก้ปัญห ใ้แนวปฏิบัติอย่างไรและต้องค้นหาข้อมูลเพิ่มเติมหรือไม่ซึ่งผู้เรียนควรแก้ปัญหโดย

- รวบรวมข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมดเข้าด้วยกัน
- พิจารณาแนวปฏิบัติที่เป็นไปได้ดังนี้ หารูปแบบ ร่างแผนงาน จัดทำบัญชีรายการย่อยปัญหา คัดเอาและตรวจสอบ ทำตาราง เขียนเป็นประโยค/แสดงปัญหาให้เห็นชัด กำหนดงานย่อย ตรวจสอบความเชื่อถือของข้อมูล

3. ดำเนินงานตามแผน (Do) เป็นการทำตามขั้นตอนของแผน ถ้าแผนดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จก็อาจจะต้องนำไปปรับปรุงบางส่วน หรือทำขึ้นใหม่ทั้งหมด ซึ่งผู้เรียนควรแก้ไขปัญหโดย

- นำแผนงานไปปฏิบัติ
- ทบทวนและขยายแผนตามที่เป็น
- สร้างแผนงานใหม่ตามที่เป็น

4. ตรวจสอบผลงาน (Check) ผู้แก้ปัญหจะต้องตรวจสอบดูว่าสามารถหาคำตอบให้กับเงื่อนไขปัญหาหรือสถานการณ์ที่ให้มาทั้งหมดหรือไม่ ความมีเหตุผลของคำตอบ ก็จะได้รับพิจารณาควบคู่ไปกับทางแก้ปัญหที่เป็นไปได้กับทางอื่นๆ อีก ซึ่งผู้เรียนควรแก้ไขปัญหโดย

- สร้างความมั่นใจว่าได้ใช้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด
- เลือกหาคำตอบใดที่สมเหตุผลมากที่สุด
- ตรวจสอบว่าสามารถหาคำตอบ (ทางออก) ให้กับเงื่อนไขที่กำหนดให้ทั้งหมด
- เขียนคำประกอบประโยค

ทิตนา แชมมณี (2544 :149) เสนอขั้นตอนในการคิดและการดำเนินการแก้ปัญห ซึ่งสามารถช่วยให้บุคคลดำเนินการได้อย่างเป็นระเบียบ ไม่สับสน และสามารถแก้ปัญหได้ผลโดยทั่วไปมีขั้นตอนหลักๆ ดังนี้

1. ระบุปัญหา
2. วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
3. แสวงหาทางแก้ปัญหหลาย ๆ ทาง
4. เลือกทางแก้ปัญหที่ดีที่สุด
5. ลงมือดำเนินการแก้ปัญหตามวิธีการที่เลือกไว้
6. รวบรวมข้อมูล

7. ประเมินผล

สรุปได้ว่าการพัฒนาเพื่อให้เด็กเกิดทักษะการแก้ปัญหา นั้น นักการศึกษาหลายท่านให้ความสนใจและเห็นความสำคัญซึ่งเห็นได้จากการพยายามค้นหากระบวนการแก้ปัญหาหลายรูปแบบ เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีทักษะด้านนี้ ส่วนใหญ่เริ่มจากรู้ว่าปัญหาคืออะไร ทำความเข้าใจปัญหา แล้วหาทางแก้โดยใช้หลายวิธีให้เหมาะสมกับสถานการณ์ ตัดสินใจเลือกทางแก้ปัญหาที่คิดว่าดีที่สุด ประเมินผลและตรวจสอบหลังจากใช้ทางเลือกนั้น ซึ่งเป็นประโยชน์กับเด็กและเป็นแนวทางให้กับครูในการนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งครูต้องตัดสินใจเลือกใช้กับเด็กให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก ส่วนขั้นตอนในการแก้ปัญหาที่หลากหลายต้องอาศัยประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดอย่างอิสระจึงจะสามารถแก้ปัญหา ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้จะส่งผลให้เด็กมองเห็นปัญหาและแก้ปัญหาได้

1.5 ความสำคัญของการแก้ปัญหา

ความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการจัดการศึกษาและมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพราะผู้ที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาจะสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เป็นปัญหาต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลนั้นสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

ลีโอนาร์ด, เดอร์แมน และไมล์ (Leonard, Derman and Miles. 1963 : 45) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 6 ประการ คือ

1. เพื่อให้มีทัศนคติที่ดี
2. เพื่อให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม
3. เพื่อให้แสดงออกด้านการตัดสินใจแก้ปัญหา
4. เพื่อให้สามารถเข้าใจสิ่งต่างๆ รอบตัว และชื่นชมในสิ่งเหล่านั้น
5. เพื่อให้มีอิสระในการคิดแก้ปัญหา
6. เพื่อให้มีความเข้าใจในความรู้ทักษะต่างๆ

ฉันทนา ภาคบงกช (2528 : 53 – 55) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการสอนให้เด็กคิดครูจึงจำเป็นต้องปลูกฝังส่งเสริมให้เด็กคิดอยู่เสมอเพื่อจะทำให้เด็กมีความสามารถในการแก้ปัญหามีประสิทธิภาพ

สมหมาย วันสอน (2528 : 47) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในชีวิตประจำวันของมนุษย์ วิธีการแก้ปัญหของแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเหมือนกัน เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล

วิลล สาราณยานิช (2537 : 27) กล่าวถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาว่า ปัจจุบัน นักการศึกษายอมรับกันทั่วไปแล้วว่า การเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในชีวิต จะต้องเป็นการศึกษาที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาชีวิตประจำวันได้และก่อให้เกิดความสุข ต่อผู้เรียนการจัดกิจกรรมจะต้องควบคู่ระหว่าง ทฤษฎีและปฏิบัติ จึงจะทำให้ผู้เรียนพัฒนาได้ทั้ง ร่างกาย และจิตใจ อันจะทำให้เกิดการคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาได้ต่อไป

รศนา อัมชะกิจ (2537 : 62) กล่าวถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาว่า การแก้ปัญหา เป็นเรื่องจำเป็นที่มนุษย์ทุกเพศทุกวัยมีอาจหลีกเลี่ยงได้แต่ต้องประสบเป็นประจำตลอดชีวิต กล่าวได้ว่าหน้าที่ของมนุษย์คือการแก้ปัญหาผู้ที่มีความสามารถสูงในการแก้ปัญหาย่อมประสบ ผลสำเร็จทั้งในชีวิตส่วนตัว ครอบครัว และหน้าที่การงานการแก้ปัญหามีความสำคัญต่อการอยู่รอด พลอดภัยและการดำเนินหน้าที่การงาน คุณภาพของชีวิตมนุษย์จึงขึ้นอยู่กับความสามารถใน การปฏิบัติหน้าที่และความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นสำคัญ

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2539 : 42 - 43) กล่าวถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาว่า เมื่อเกิดปัญหาทำให้มนุษย์แสวงหาวิธีการแก้ปัญหา สิ่งที่มีมนุษย์ใช้แก้ปัญหานี้เรียกว่า ปัญญา ดังนั้นปัญญาคือพฤติกรรมในการแก้ปัญหานั้นเอง

- ผู้ที่แก้ปัญหามาแล้วมาได้ แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาใหม่ได้ควรถือว่ามีความ ปัญญา น้อยกว่าผู้ที่แก้ปัญหามาแล้วไม่ได้ และแก้ปัญหาใหม่ก็ได้
- ผู้ที่แก้ปัญหามาเกี่ยวกับนามธรรมได้ ควรจะเป็นผู้มีปัญญามากกว่าผู้แก้ได้แต่ เพียงปัญหารูปธรรมเท่านั้น
- ผู้ที่แก้ปัญหามาที่ย่างยากซับซ้อนได้ ควรจะเป็นผู้มีปัญญามากกว่าผู้ที่แก้ปัญหามา ย่างได้เท่านั้น
- ผู้ที่คิดปัญหาเองและแก้ปัญหามาเอง จะเป็นผู้มีปัญญามากกว่าผู้ที่แก้ปัญหามา ที่ผู้อื่นมองเห็น

วาริ ธีระจิตร (2541 : 73) กล่าวว่า คนทุกคนคงไม่กล้าปฏิเสธว่าไม่เคยพบกับ ปัญหาในชีวิตประจำวัน ทุกวันเราจะพบกับปัญหา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาใหญ่เล็กแตกต่างกันไป เมื่อเราพบกับปัญหานั้นแล้ว ก็ต้องหาทางแก้ไขปัญหานั้นให้ลุล่วงไปด้วยดี การแก้ปัญหามา ของแต่ละบุคคลก็ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ กับความสนใจของแต่ละบุคคล ถ้าเรามีประสบการณ์มาก อยู่ในวัยที่เข้าใจปัญหาที่พบ และสนใจต่อการแก้ปัญหา ก็จะมองปัญหานั้นอย่างรอบคอบ ไม่ตื่น ตกใจกับปัญหา และพยายามที่จะหาแนวทางแก้ไขตามขั้นตอนที่ควรจะเป็นจนสามารถพบ แนวทางแก้ไขตามขั้นตอนที่ควรจะเป็น จนสามารถพบแนวทางแก้ไขปัญหานั้นไปได้

จากการศึกษาความสำคัญของการแก้ปัญหามาสรุปได้ว่าการแก้ปัญหามาเป็นสิ่งที่ สำคัญในการดำเนินชีวิต เพราะผู้ที่มีความสามารถสูงในการแก้ปัญหามา จะประสบความสำเร็จ ทั้งด้านชีวิต ครอบครัวและการงาน ควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ได้รู้จักคิด ตัดสินใจ และ

การแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อเป็นประสบการณ์ในการเรียนรู้ ให้สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

1.6 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการแก้ปัญหา

ความสามารถในการแก้ปัญหา จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวสรุปถึงองค์ประกอบในการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2528 : 259 – 260) กล่าวว่า การแก้ปัญหาแต่ละครั้งจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ระดับความสามารถของเชาชนัปัญหา คือ ผู้ที่มีเชาชนัปัญหาลงยอมแก้ปัญหาได้ดีกว่าผู้ที่มีเชาชนัปัญหาลด
2. การเรียนรู้ ถ้าเด็กเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงเข้าใจหลักการรับรู้ต่างๆ ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกันก็จะสามารถแก้ปัญหาได้ถูกต้องและรวดเร็วขึ้น
3. การรู้จักคิดแบบเป็นเหตุเป็นผล โดยอาศัย
  - 3.1 ข้อเท็จจริงและความรู้จากประสบการณ์เดิม
  - 3.2 จุดมุ่งหมายในการคิดและการแก้ปัญหา
  - 3.3 ระยะเวลาการรู้จักคิดอย่างมีเหตุผลจำเป็นต้องอาศัยเวลาเพื่อไตร่ตรองหาเหตุผลในการแก้ปัญหา

อารี เพชรผุด (2528 : 220) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการแก้ปัญหาล่า เด็กจะแก้ปัญหาได้สำเร็จ หรือไม่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เฉพาะโอกาส รวมทั้งความมีอิสระในการตัดสินใจ

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (2538 : 31 - 40) ได้กล่าวถึงอุปสรรคต่อการคิดแก้ปัญหา แบ่งได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. อุปสรรคทางการรับรู้ (Perceptual block) คือการมองไม่เห็นปัญหาที่แท้จริงซึ่งเกิดขึ้นได้จากสภาพการณ์ต่างๆ ดังนี้
  - 1.1 การแยกปัญหาไม่ออกหรือตีปัญหาไม่แตก
  - 1.2 การมองปัญหาในวงแคบจำกัดเกินไปคือการที่มักเน้นที่ตัวปัญหาและวิธีการแบบเดิมโดยไม่ให้ความสนใจต่อสภาพแวดล้อมหรือวิธีการอื่นๆ ที่แตกต่างออกไป
  - 1.3 ไม่สามารถอธิบายถึงปัญหาได้เรื่องนี้เกี่ยวข้องกับอุปสรรคในการใช้ภาษาสื่อความหมายทำความเข้าใจกับผู้อื่น ประเด็นสำคัญอยู่ที่ความไม่เข้าใจหรือตีปัญหาที่แท้จริงไม่ออกตั้งแต่ต้นจึงทำให้ไม่สามารถพูดอธิบายถึงความต้องการได้
  - 1.4 ไม่ได้สังเกตและเก็บข้อมูลให้เพียงพอในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน

1.5 การมองไม่เห็นความสัมพันธ์ที่ห่างไกลกันของสิ่งต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถในการสร้างและถ่ายทอดความคิดรวบยอด เช่น การมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างการแก้ปัญหาในสภาพการณ์หนึ่งกับสภาพการณ์อื่น

1.6 การไม่ได้มองหรือใช้ประโยชน์สิ่งปรากฏอยู่รอบๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การมองเห็นแผ่นป้ายทุกวันแต่ไม่สะดุดตามากๆ เราก็ไม่สังเกตหรือใช้ประโยชน์จากแผ่นป้ายนั้น ซึ่งการสามารถมองเห็นสิ่งที่สังเกตอยู่รอบๆ ตัว เป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งที่ช่วยให้บุคคลได้ข้อมูลมาเป็นพื้นฐานของการคิดและแก้ปัญหาได้

1.7 ความไม่สามารถแยกเหตุแยกผลซึ่งคนส่วนมากมักคิดว่ารู้จักความแตกต่างระหว่างเหตุและผลแต่ในความเป็นจริงมีการแยกเหตุผลได้ชัดเจนน้อยมาก

2. อุปสรรคด้านความเชื่อและค่านิยม (Cultural Block) การที่คนมักเคยชินกับการปฏิบัติตามระเบียบประเพณีที่สังคมกำหนดไว้ให้มีความเชื่อและค่านิยมเพราะเป็นพื้นฐานและกรอบของความคิดที่เริ่มต้นตั้งแต่วัยเยาว์มาสู่สถานศึกษา ระบบสังคมและสถานที่ทำงาน

2.1 ความต้องการที่จะคิดและแก้ปัญหาตามรูปแบบเดิม

2.2 การถูกครอบงำด้วยหลักการประหยัดและปฏิบัติได้จริง ซึ่งเกิดจากการอบรมสั่งสอนทำให้ยากต่อการใช้จินตนาการและคิดอะไรที่แปลกใหม่

2.3 ความเชื่อที่ผิดๆ ว่าการซักถามและตั้งข้อสงสัยโต้แย้งเป็นมารยาทที่ไม่เหมาะสมในวัฒนธรรมไทย คนที่อยากรู้อยากเห็นและช่างซักถามเป็นมารยาทที่ไม่ดี และการมีข้อสงสัยอยากได้ข้อมูลเพิ่มเติมกลายเป็นการแสดงความโง่เขลาปัญญา

2.4 การมุ่งเน้นการแข่งขันหรือความร่วมมือมากเกินไป เช่น การแสดงออกน้อยเกินไป เพื่อให้เข้าได้กับความคิดคนอื่นและการแข่งขันมากเกินไป ทำให้อยากชนะผู้อื่นมากกว่าการแก้ปัญหาที่ต้องการ

2.5 เชื่อตัวเลขสถิติมากเกินไป เช่นการคำนวณบางอย่างอาจเกิดความสับสน

2.6 เชื่อแต่การสรุปและภาพพจน์ที่มีอยู่แล้วทำให้ความคิดของเราต่อบุคคลนั้นไม่ยืดหยุ่น

2.7 ยึดหลักเหตุผลและตรรกศาสตร์มากเกินไปเพราะการยึดกรอบและเหตุผลมากเกินไปเป็นอุปสรรคต่อการคิด

2.8 การมีทัศนคติโต่งไม่ผ่อนปรน เชื่อตนเองฝ่ายเดียวทำให้ไม่ได้รับข้อมูลและความต้องการของผู้อื่นมาเป็นประโยชน์ต่อการคิดแก้ปัญหา

2.9 มีความรู้มากเกินไปหรือน้อยเกินไปในเรื่องที่ทำ

2.10 การเห็นจินตนาการและความคิดฝันเป็นเรื่องไร้สาระ

3. อุปสรรคทางอารมณ์ (Emotional block) อุปสรรคทางอารมณ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากตัวบุคคลเองโดยมักเกิดจากความเครียดและการขาดความมั่นใจในตนเองจนไม่สามารถที่จะรับรู้หรือคิดแก้ปัญหาให้ได้ผลอุปสรรคทางอารมณ์ได้แก่

3.1 กลัวทำผิดหรือเสียหน้าเลยไม่ยอมแสดงออกทั้งที่อาจมีความคิดดีๆ อยู่มากมาย

3.2 รีบด่วนในการตัดสินใจเนื่องจากความเครียด

3.3 มืดครึ้มที่ยึดมั่นไม่เปลี่ยนแปลง

3.4 มุ่งมั่นต้องการความสำเร็จรวดเร็วมากเกินไป

3.5 ยึดถือต้องการความมั่นคงปลอดภัยมากเกินไป

3.6 ความกลัวและไม่ไว้วางใจผู้อื่นที่เกี่ยวข้องด้วย

3.7 ขาดแรงจูงใจที่จะทำงานแก้ปัญหาจนสำเร็จและประเมินผลได้

3.8 ขาดความกล้าหรือความสนใจที่จะทดลองวิธีคิดแก้ปัญหาแบบใหม่

การจัดอุปสรรคการคิดแก้ปัญหาอาจพิจารณาข้อเสนอแนะต่อไปนี้

1. การตระหนักรู้และทำความเข้าใจกับอุปสรรคทั้ง 3 ด้านแล้วดูว่าตัวเองมีส่วนเกี่ยวข้องกับอุปสรรคเหล่านั้นอย่างไรบ้าง

2. ยอมรับอุปสรรคที่ตนเองมีอยู่ตามความเป็นจริงแล้ววิเคราะห์บทบทจนถึงอิทธิพลและผลของอุปสรรคนั้นที่มีต่อการคิดแก้ปัญหาของตัวเองเท่าที่ผ่านมาแล้ว

3. ทดลองปรับเปลี่ยนวิธีการคิดและการตัดสินใจของตนเองใหม่โดยพยายามจัดอุปสรรคของการคิดออกไปและประเมินการเปลี่ยนแปลงให้แม่นยำตรงที่สุดทั้งโดยกระทำเองและอาศัยผู้อื่นช่วยประเมิน

4. ฝึกปฏิบัติการคิดแก้ปัญหาตามแนวทางใหม่ โดยพยายามหาสภาพการณ์และปัญหาใหม่ที่จะได้ทดลองปฏิบัติ

5. บันทึกปัญหาอุปสรรค และความก้าวหน้าของการคิดแก้ปัญหาที่พัฒนาขึ้นใหม่ โดยทำข้อสังเกตสำคัญไว้ว่าอุปสรรคต่อการคิดแก้ปัญหามักเกิดจาก 1) มองไม่เห็นปัญหา 2) ไม่สามารถใช้วิธีการใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม 3) มีความกลัวไม่กล้าเผชิญกับปัญหาหรือทดลองวิธีการใหม่

ดังนั้นในการพัฒนาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กนั้น ครูจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญดังกล่าว การเปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการตัดสินใจ การสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง จะทำให้เด็กมีโอกาสพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาได้มากกว่าการถูกจำกัดวิธีการ ซึ่งช่วยให้เด็กได้พัฒนาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.7 การแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ในการแก้ปัญหาของมนุษย์นั้นมีการแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้ประสบกับปัญหาจะต้องรู้จักสังเกตและพิจารณาให้เข้าใจข้อเท็จจริงและรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ตลอดจนการนำประสบการณ์เดิมมาประกอบการใช้แก้ปัญหาจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ พиаเจท์ พบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยมีการพัฒนาขึ้นตามระดับอายุ ซึ่งหลังจาก

อายุ 2 ขวบ เด็กจะเริ่มใช้ความจำและจินตนาการในการแก้ปัญหา เมื่อเด็กอายุมากขึ้นก็จะเข้าใจสิ่งต่างๆ ดีขึ้น เด็กปฐมวัยจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน ซึ่งอาจเป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญต่างๆ เช่น ระดับสติปัญญา ฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูและประสบการณ์ที่เด็กแต่ละคนได้รับ เนื่องจากเด็กในวัยนี้ ยังมีประสบการณ์น้อยความสามารถในการแก้ปัญหาจึงมีขีดจำกัดเพราะการที่เด็กจะแก้ปัญหาได้ดีหรือไม่นั้นเด็กจะต้องเข้าใจปัญหาและมองเห็นแนวทาง ในการแก้ปัญหาที่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความคิดและความเข้าใจสิ่งสำคัญอีกประการคือ เด็กมีความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์วิจารณ์น้อย ทำให้ไม่สามารถสรุปลักษณะและคุณสมบัติที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับปัญหามาตัดสินใจแก้ปัญหาได้

สมาร์ทและ รัสเซล (สุจิตรา ขาวสำอาง. 2532 : 14 ; Smart and Russell) ได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะการคิดของเด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

1. เด็กไม่สามารถคิดถึงเรื่องอื่นๆ ได้ นอกจากเรื่องของตนเอง หรือเรื่องที่เกี่ยวกับตนเองเท่านั้น
2. เด็กจะเชื่อและยอมรับสิ่งที่ป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม
3. เด็กยังไม่สามารถคิดหาเหตุผลและข้อสรุปในสิ่งที่มีความซับซ้อนหรือมีปัญหาหลายๆ ประการในเวลาเดียวกันได้
4. การคิดของเด็กส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับอิทธิพลจากสังคม เด็กจึงไม่ต้องการให้มีการตัดสินข้อสรุปของตนเอง

นอกจากนี้ กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2528 : 260 – 261) ได้กล่าวถึงวิธีการแก้ปัญหาของเด็กไว้ดังนี้

1. การแก้ปัญหาโดยใช้พฤติกรรมแบบเดียว โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง การแก้ปัญหา เด็กเล็กมักใช้วิธีนี้ เนื่องจากยังไม่เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องและเป็นเหตุผล เมื่อประสบปัญหาจะไม่มีการไตร่ตรองหาเหตุผลไม่มีการพิจารณาสิ่งแวดล้อม เป็นการจำและเลียนแบบพฤติกรรมที่เคยแก้ปัญหาได้ เนื่องจากเด็กยังไม่เกิดการเรียนรู้ ที่ถูกต้องและเป็นเหตุเป็นผล
2. การแก้ปัญหาแบบลองผิดลองถูก การแก้ปัญหาแบบนี้มีการวิจัยสรุปลงความเห็นว่าเป็นเหมาะสมสำหรับเด็กวัยนี้ เพราะเด็กในวัยนี้ต้องการอิสระและต้องการแสดงว่าตนเป็นที่พึ่งของตนได้
3. การแก้ปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ซึ่งเป็นพฤติกรรมภายในยากแก่การสังเกตที่นิยมใช้มากที่สุดคือ การหยั่งเห็น การหยั่งเห็นนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ และประสบการณ์เดิม
4. การแก้ปัญหาโดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ การแก้ปัญหาในระดับนี้ถือว่าเป็นระดับที่สูงสุดและใช้ได้ดีที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแก้ปัญหาที่ยุ่ยากซับซ้อน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า วิธีการแก้ปัญหาดังกล่าวมีส่วนที่คล้ายคลึงกันคือต้องรู้จักปัญหา เข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วจึงหาวิธีการแก้ปัญหา ครั้นต้องพิจารณาข้อจำกัดในเรื่องต่างๆ และ เข้าใจพัฒนาการของเด็กปฐมวัย เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การจัดประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความสามารถในการแก้ปัญหาจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงได้

1.8 การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหา

การส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยนั้น สามารถส่งเสริมได้ ด้วยการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ที่มีคุณค่า ดังที่ แม็คคลาว, ดริสคอล และ รูฟ Mccown, Driscoll and Roop (1996 : 230) กล่าวถึงการส่งเสริมในการแก้ปัญหว่า เมื่อเด็กได้รับความรู้ ที่อาจเพราะความบังเอิญ เขาจะเก็บความรู้นั้นไว้ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลนั้นหยาบๆ แต่ก็ถือได้ว่า พวกเขามีข้อมูล ไว้เป็นเครื่องมือเพื่อการแก้ปัญหาแล้ว การแก้ปัญหาในขั้นต่อไปซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ดีกว่าการรับความรู้ เกิดจากการทำกิจกรรมโดยอาศัยความรู้ ความเข้าใจ อาศัย พื้นฐานและสามารถพัฒนาได้ตามขั้นตอน

ฉันทนา ภาคบงกช (2528 : 47–49) ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมความสามารถ ในการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

1. การให้ความรักความอบอุ่นสนองความต้องการของเด็กอย่างมีเหตุผล ทำให้ เด็กรู้สึกปลอดภัย มีความสุข มีความเชื่อมั่นในตนเองและมองโลกในแง่ดี
2. การช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง การส่งเสริมให้เด็กช่วยตนเองโดยเหมาะสมแก่วัย จะช่วยให้เด็กพัฒนาความเชื่อมั่น เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนา บุคลิกภาพของเด็กต่อไป
3. การซักถามของเด็กและการตอบคำถามของผู้ใหญ่ ควรได้รับความสนใจ และ ตอบคำถามของเด็ก สนทนาทางด้านความจำ การคิดหาเหตุผล เพื่อให้เด็กได้แสดงออกและ ฝึกการคิด เนื่องจากเด็กปฐมวัยมีความกระตือรือร้น อยากรู้ อยากเห็นและช่างซักถามผู้ใหญ่ ไม่ควรดุหรือแสดงความไม่พอใจ
4. การฝึกให้เป็นคนช่างสังเกต ควรจัดหาอุปกรณ์หรือสิ่งเร้าให้เด็กได้พัฒนาการ สังเกต โดยการใช้ประสาทรับรู้ทุกด้าน การตั้งคำถาม หรือชี้แนะโดยผู้ใหญ่จะช่วยให้เด็กเกิด ความสนใจ และหาความจริงจากการสังเกต
5. การแสดงความคิดเห็น เปิดโอกาสให้เด็กได้เสนอความคิดเห็นและตัดสินใจ เรื่องใดเรื่องหนึ่งตามความพอใจ จะช่วยให้เด็กกล้าแสดงออกและมีความเชื่อมั่นในการแสดง ความคิดเห็น

6. การให้รางวัล ควรให้รางวัลเมื่อเด็กทำสิ่งที่ดีงามในโอกาสอันเหมาะสมแสดงความชื่นชมและกล่าวย้าให้เกิดความมั่นใจว่าเด็กทำในสิ่งที่ดี น่าสนใจ จะทำให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและมีกำลังใจที่จะทำในสิ่งที่ดีงาม

7. การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาความคิดของเด็กและมีบรรยากาศที่เป็นอิสระไม่เคร่งเครียด ช่วยให้เด็กรู้สึกสบายใจ มีความรู้สึกที่ดี ซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาทักษะทางการคิดแก้ปัญหา

นอกจากผู้ปกครองแล้ว โรงเรียนก็มีส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริมทักษะ ครูจึงควรให้ความสนใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม ซึ่ง ฉันทนา ภาคบงกช (2528 : 47 – 49) ได้กล่าวถึงหลักการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหา ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมควรมีความยากง่าย เหมาะสมกับวัย มีลักษณะเป็นรูปธรรม มีสื่อประกอบเพื่อช่วยการเรียนรู้และมีช่วงเวลาสั้นๆ เหมาะสมกับช่วงความสนใจของเด็กปฐมวัย

2. จัดกิจกรรมที่มีความหมายต่อเด็ก ควรให้เด็กเรียนรู้แล้วนำไปปฏิบัติได้ กิจกรรมควรอยู่ในความสนใจของเด็ก เด็กจะภูมิใจและเห็นคุณค่าในสิ่งที่ได้เรียนรู้

3. ควรมีการส่งเสริมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เช่น การชมเชย การให้รางวัล เป็นต้น

4. จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับกิจกรรมจัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ไม่มีความเคร่งเครียด

5. การสร้างทัศนคติที่ดีต่อตัวครู ครูควรปรับปรุงบุคลิกภาพให้เหมาะสม และควรสร้างสัมพันธภาพกับเด็กเป็นอย่างดี เพื่อทำให้เกิดบรรยากาศของการยอมรับ

เจษฎา ศุภางคเสน (2530 : 28 – 29) ได้เสนอแนะวิธีการส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

1. ฝึกฝนให้เด็กทำตามขั้นตอนของกระบวนการแก้ปัญหา คือรวบรวมข้อมูล ตั้งสมมติฐาน รวบรวมวิธีการแก้ปัญหาและทดสอบสมมติฐาน

2. ควรเน้นในเรื่องการรวบรวมข้อมูลให้มาก

3. ฝึกให้รู้จักใช้ทักษะในการแก้ปัญหา คือฝึกให้เด็กคิดเกี่ยวกับปัญหา การแก้ปัญหาด้วยวิธีต่างๆ และการทำนายผลของวิธีการแก้ปัญหานั้น

4. ใช้วิธีการชี้แจงการใช้เหตุผล หลีกเลี่ยงวิธีการเข้มงวดกับเด็ก

5. เปิดโอกาสให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ

6. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กเพราะมีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหา

7. ให้โอกาสเด็กได้ตัดสินใจด้วยตนเอง

8. กระตุ้นให้เด็กได้คิดในหลายทิศทาง เพื่อนำไปใช้กับปัญหาที่ยังยากซับซ้อน

สมจิต สวธนไพบุลย์ (2541 : 91 – 92) กล่าวว่า สภาพการเรียนรู้การสอนที่มุ่งให้นักเรียนคิดแก้ปัญหา นั้น อาจส่งผลให้นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน ซึ่งอาจจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสติปัญญา ความรู้พื้นฐาน สภาพสังคม ประสบการณ์ ฉะนั้นครูจึงควรอย่างยิ่งที่ต้องจัดสภาพการณ์ที่ส่งเสริมการแก้ปัญหา

1. จัดสภาพแวดล้อมที่เป็นสถานการณ์ใหม่ๆ และวิธีการแก้ปัญหาได้หลายๆ วิธี มาให้นักเรียนฝึกฝนให้มากๆ

2. ปัญหาที่หยิบยกมาให้ให้นักเรียนฝึกฝนนั้น ควรเป็นปัญหาใหม่ที่นักเรียนไม่เคยประสบมาก่อนแต่ต้องอยู่ในวิสัยที่เด็กจะแก้ได้

3. การฝึกแก้ปัญหานั้น ครูควรแนะนำให้นักเรียนได้วิเคราะห์ปัญหาให้ชัดเจนก่อนว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับอะไร และถ้าเป็นปัญหาใหญ่ ก็ให้แตกเป็นปัญหาย่อย แล้วคิดปัญหาย่อยแต่ละปัญหาและเมื่อแก้ปัญหาย่อยได้หมดทุกข้อก็เท่ากับแก้ปัญหาค่อยๆ ได้นั่นเอง

4. จัดบรรยากาศของการเรียนการสอนหรือจัดสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสภาพภายนอกของนักเรียน ให้เป็นไปในทางที่เปลี่ยนแปลงได้ไม่ตายตัว นักเรียนก็จะเกิดความรู้สึกว่าเขาสามารถคิดค้นเปลี่ยนแปลงอะไรได้บ้าง ในบทบาทต่างๆ

5. ให้โอกาสนักเรียนได้คิดอยู่เสมอ

6. การฝึกฝนการแก้ปัญหาหรือการแก้ปัญหาค่อยๆ ก็ตาม ครูไม่ควรจะบอกวิธีการแก้ปัญหาให้ตรงๆ เพราะถ้าบอกให้แล้วนักเรียนอาจไม่ได้ใช้ยุทธศาสตร์ของการคิดของตนเองเท่าที่ควร

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, ดารณี คำวังนัง (2544 : 70) กล่าวถึงบทบาทของครูในการปรับปรุงยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาดังนี้

1. สนับสนุนให้ผู้เรียนใช้ประโยชน์จากรูปแบบ 4 ขั้นตอนของ Polya ดังนี้

- 1.1 สร้างความมั่นใจให้นักเรียนทุกคนเข้าใจปัญหาที่ถาม
- 1.2 ให้กลุ่ม / ชั้นเรียนได้อภิปรายกัน ถ้าปัญหานั้นเข้าใจยาก
- 1.3 แน่ใจว่าทักษะที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหาได้รับการปรับปรุงแก้ไข
- 1.4 สังเกตและถามนักเรียนเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้า
- 1.5 สนับสนุนให้มีความพยายามใช้แนวทางแก้ไขปัญหาค่อยๆ ทั้งหมดแม้ว่าอาจจะไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาก็ตาม

1.6 แก้ไขปัญหาให้เหมาะสมกับความสามารถที่แตกต่างกันออกไป

1.7 อภิปรายและเน้นให้เห็นทางแก้ปัญหาค่อยๆ ที่ประสบความสำเร็จทุกแห่งทุกมุม

2. มุ่งกระบวนการทางสมองโดย

2.1 ตั้งกลุ่มปัญหาให้ผู้เรียนและใช้เวลาในการวิเคราะห์และเปรียบเทียบความคล้ายคลึงกันของปัญหา

2.2 ให้โอกาสผู้เรียนเลือกทักษะที่เหมาะสมกับปัญหา

2.3 ยอมให้ผู้เรียนกระจายสถานการณ์ของปัญหาออกเป็นส่วนๆ และจัดส่วนที่เหมาะสม

3. ใช้เวลาผู้เรียนในการหลอมยุทธวิธีให้เข้ากับปัญหา ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนหยุดนึกถึงปัญหานั้นชั่วคราว แล้วย้อนกลับมาศึกษาปัญหาใหม่ในภายหลัง

4. ให้ผู้เรียนได้พูดคุยปรึกษากันเพื่อค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหาให้สำเร็จ

5. กำหนดสถานการณ์หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนฝึกนำเอาประสบการณ์เก่ามาใช้ในการแก้ปัญหา

6. ทำให้ผู้เรียนสำนึกว่าปัญหาหลายปัญหามีทางแก้หลายทาง หรือบางทีก็ไม่มีทางแก้เลย

7. ส่งเสริมให้ผู้เรียนหาแนวทางแก้ปัญหาไปหาทางแก้ปัญหาโดยทันที

ดังที่ได้กล่าวมาจะเห็นว่า ทั้งครูและผู้ปกครองต่างก็มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาให้กับเด็กปฐมวัย การจัดประสบการณ์ หรือ กิจกรรมเพื่อส่งเสริมการแก้ปัญหาในรูปของการเล่น ทำให้เด็กเกิดความสุขสนาน ทั้งยังก่อให้เกิดทักษะการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ฝึกการคิด การแก้ปัญหาใหม่ๆ อยู่เสมอ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.9 สถานการณ์และการแก้ปัญหาจากสถานการณ์

ฉันทนา ภาคบังกช (2528 : 25) กล่าวว่า ทฤษฎีการแก้ปัญหาคือเป็นทฤษฎีที่เก่าแก่ที่สุด และมีผู้สร้างโมเดลการแก้ปัญหามากที่สุด มีพื้นฐานการจัดลำดับขั้นตอนคือเชื่อว่าสมรรถภาพทางความคิดความสามารถแยกย่อย และลำดับเพื่อให้สามารถดำเนินการคิดแก้ปัญหาทีละขั้นจนสำเร็จลงด้วยดี ส่วนใหญ่ก็มีขั้นตอน ความละเอียดของขั้นตอน และความซับซ้อนของปัญหาและสถานการณ์

กิตติ กล่อมเกลี้ยง (2532 : 6) กล่าวถึงสถานการณ์กำหนดปัญหาว่า หมายถึงข้อความ รูปภาพ แผนภูมิ การสาธิต การทดลอง อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างประกอบกัน ซึ่งเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน นำมาดัดแปลงและใช้เป็นตัวอย่างในการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์และอธิบายร่วมกัน อันจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสงสัยและเกิดปัญหา

ดอลลี Doyle (สุชาดา สุทธาพันธ์. 2532 ; อ้างอิงจาก Doyle. 1983. *Review of Education Research*) เด็กควรได้รับการส่งเสริมแก้ปัญหาตั้งแต่ระดับปฐมวัย โดยมีครูเป็นผู้กำหนดปัญหาให้เหมาะสม กับความสามารถของเด็ก สถานการณ์ปัญหาควรสอดคล้องกับหน่วยการสอน การฝึกให้เด็กคิดอย่างอิสระ นอกจากจะช่วยให้เกิดทักษะการแก้ปัญหา ยังช่วยลดความกลัวในการเผชิญปัญหาอีกด้วย

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่า การแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่กำหนดเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกการคิดแก้ปัญหา ถ้าเป็นสถานการณ์ที่น่าสนใจเด็กจะสนใจ และทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะเรียนหรือแก้ปัญหา ปัญหาควรมีรายละเอียดชัดเจนทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ต้องแก้ไข และสถานการณ์ปัญหาควรสอดคล้องกับหน่วยการสอน เพื่อฝึกให้ผู้เรียนนำสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้วไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ

1.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา

งานวิจัยในต่างประเทศ

ซิลวา บรูเนอร์ และ เจโนวา (Sylva, Bruner and Genova. 1976 :193) ได้ศึกษาพบว่าเด็กที่ได้รับประสบการณ์การเล่นแบบอิสระสามารถแก้ปัญหาได้ดีกว่าเด็กที่ได้เล่นโดยได้รับการชี้แนะ กล่าวคือเด็กที่เล่นอย่างอิสระสามารถแก้ปัญหาได้หลายวิธี มีความพยายามต่อเนื่องมีความยืดหยุ่นในการแก้ปัญหาและเริ่มต้นแก้ปัญหาจากวิธีที่ง่ายไปสู่วิธีที่ยากขึ้นตามลำดับ

โจนส์ (Jones. 1986 :3243A – 3244A) ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาเด็กปฐมวัย 38 คน ที่ได้เล่นบทบาทสมมติกับที่ไม่ได้รับการเล่นบทบาทสมมติ ผลการวิจัยพบว่าเด็กกลุ่มที่ได้รับการเล่นบทบาทสมมติมีความสามารถในการแก้ปัญหาดีกว่าเด็กที่ไม่ได้รับการเล่นบทบาทสมมติ

เชลคลี (จิตติพร พิชญกุล. 2538 : 45; อ้างอิงจาก Shaklee. 1986 : 2915 *A The Effectiveness of Teaching Creative Problem Solving Techniques to Enhance the Problem Solving of Ability of Kindergarten Students.*) ได้ศึกษาผลการสอนเทคนิคการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลองเข้า กลุ่มควบคุมเข้า กลุ่มทดลองบ่าย และกลุ่มควบคุมบ่าย กลุ่มทดลองได้รับการสอนแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ จำนวน 18 บทเรียน บทเรียนละ 30 นาที ในขณะที่กลุ่มควบคุมเรียนตามหลักสูตรปกติ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่ากลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองบ่ายมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงสุด

ลิตเติล (นุตอนงค์ ทัดบัวขา. 2540 : 57; อ้างอิงจาก Little. 1993. *Transfer of Learning from Stories to Problem Solving by Children in Kindergarten*) ได้ศึกษาหาความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงการเรียนรู้ จากเรื่องราวที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กวัยอนุบาล กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอนุบาลจำนวน 70 คน แบ่งเป็น 5 กลุ่ม วิธีทดลองคือให้เด็กทั้ง 5 กลุ่ม ได้ดูเทปเรื่องราวเกี่ยวกับปัญหากลุ่มละ 2 เรื่อง และจะซักถามเรื่องราวเกี่ยวกับ เรื่องราวซ้ำในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า เด็กอนุบาลจะมีการถ่ายโยงการเรียนรู้เป็นพฤติกรรมภายในระยะเวลาที่เป็นเงื่อนไขการเชื่อมโยงความรู้ของเด็กใน

ทันทีทันใด จะทำให้เด็กมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดี แต่ถ้ากระทำในระยะเวลา 1 สัปดาห์ เด็กก็สามารถแก้ปัญหาได้ดีเช่นเดียวกัน

ทุซา (สุตาวรรณ ะวิสะญา. 2544 : 15; อ้างอิงจาก Tsusha. 1993) ศึกษา ระหว่างความสัมพันธ์ในครอบครัว (discord) และวิธีการแก้ปัญหาทางสังคมของเด็กโดยเฉพาะ บทบาทของการเป็นตัวแบบและการเป็นผู้ปกครองว่ามีความสัมพันธ์กันโดยตรงหรือไม่ กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอายุ 48 – 74 เดือนที่มีพ่อแม่อยู่ครบ ผู้ปกครองของเด็กทุกคน ได้ผ่านการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ปัญหาของสามีภรรยา วิธีการแก้ปัญหาในครอบครัว และพฤติกรรมของพ่อแม่ การสัมภาษณ์เด็กใช้หุ่น และเรื่องราวสั้นๆ เพื่อให้เด็กเข้าใจถึงวิธีการแก้ปัญหาทางสังคม และให้คะแนนในด้านความเป็นมิตร และความมั่นคงของเด็ก ผลการศึกษา พบว่า ความสัมพันธ์ในครอบครัว ไม่มีผลโดยตรงต่อวิธีการแก้ปัญหาของเด็กแต่วิธีการของพ่อแม่ที่ใช้ในการแก้ปัญหาในครอบครัวและพฤติกรรมของพ่อแม่ สามารถทำนายวิธีการแก้ปัญหาของเด็ก โดยที่เด็กชายจะแสดงวิธีการแก้ปัญหาที่ใกล้เคียงกับวิธีการที่พ่อใช้ ในขณะที่เด็กหญิงใช้วิธีการที่ใกล้เคียงกับวิธีการของแม่

ฮอลล์ (Hall. 1995) ได้ศึกษาวิธีการที่ใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ของผู้ดูแลเด็กที่มีต่อความสามารถทางภาษาและการแก้ปัญหาของเด็ก โดยศึกษาว่าวิธีการที่ผู้ดูแลเด็กใช้ในการลดปัญหาต่างๆ เช่น การลงโทษทางกาย จะมีผลบวกต่อภาษาของเด็ก เช่นเดียวกับ การแก้ปัญหาหรือไม่ และวิธีการใช้เหตุผลที่มุ่งเน้นการใช้ภาษาและวิธีการแก้ปัญหามีผลต่อเด็กหรือไม่ ผลการศึกษา พบว่าเด็กที่ผู้ดูแลใช้วิธีการลงโทษทางกายภาพในการแก้ปัญหามีความก้าวร้าว และปฏิเสธที่จะแก้ปัญหของตนเองมากกว่าเด็กที่ผู้ปกครองใช้วิธีการแบบให้เหตุผลแต่ไม่มีผลโดยตรงต่อความสามารถทางภาษาของเด็ก

งานวิจัยในประเทศ

วยุภา จิตรสิงห์ (2534) ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ที่ครูใช้คำถามแบบเชื่อมโยงเนื้อหาและแบบเชื่อมโยงประสบการณ์ พบว่า เด็กปฐมวัยที่ครูใช้คำถามแบบเชื่อมโยงเนื้อหา และแบบเชื่อมโยงประสบการณ์มีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วาสนา เจริญสอน (2537) ได้ศึกษาผลการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ประกอบคำถามเชื่อมโยงประสบการณ์ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่มีต่อระดับความเชื่อมั่นในตนเองต่างกันพบว่า

1. รูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ประกอบคำถามเชื่อมโยงประสบการณ์ และกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบปกติ ที่จัดให้กับเด็กปฐมวัย ที่มีระดับความเชื่อมั่นในตนเองสูง - ต่ำ มีอิทธิพลร่วมกันต่อความสามารถในการแก้ปัญหาย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .021 (P .05)

2. เด็กปฐมวัยที่มีความเชื่อมั่นในตนเองต่ำ เมื่อได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์

ประกอบคำถามเชื่อมโยงประสบการณ์ และกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์มีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000 ($P = .01$)

3. เด็กปฐมวัยที่มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เมื่อได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ประกอบคำถามเชื่อมโยงประสบการณ์และกิจกรรมศิลปะปะกติดีมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

4. เด็กปฐมวัยที่มีความเชื่อมั่นในตนเองระดับสูงและต่ำเมื่อทำกิจกรรมสร้างสรรค์แต่ละรูปแบบ มีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ขวัญตา แต่พงษ์โสรัถ (2538) ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยในกิจกรรมเล่นน้ำ เล่นทราย แบบครูมีปฏิสัมพันธ์ และแบบครูไม่มีปฏิสัมพันธ์ พบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเล่นน้ำ เล่นทรายแบบครูมีปฏิสัมพันธ์ และแบบครูไม่มีปฏิสัมพันธ์มีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรวยพร กุศลสง (2538) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย ที่ได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมแบบปฏิบัติการทดลองกับการเล่นเกมการศึกษาแบบปกติ ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมแบบปฏิบัติการทดลองกับการเล่นเกมการศึกษาแบบประสาทสัมผัส กับเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมแบบปกติกับการเล่นเกมการศึกษาแบบปกติ มีทักษะการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมแบบปฏิบัติการทดลองกับการเล่นเกมการศึกษาแบบประสาทสัมผัส มีทักษะการแก้ปัญหาลึกซึ้งกว่ากับเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมแบบปกติกับการเล่นเกมการศึกษาแบบปกติ

ฐิติพร พิษณุกุล (2538) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะประดิษฐ์แบบกลุ่มกับแบบรายบุคคล ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะประดิษฐ์แบบกลุ่มมีความสามารถในการแก้ปัญหาลึกซึ้งกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะประดิษฐ์แบบรายบุคคล

บุบผา พรหมศรี (2542) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นกลางแจ้งและกิจกรรมเครื่องเล่นสนาม โดยแบ่งกลุ่มทดลองเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นกลางแจ้ง ส่วนกลุ่มที่ 2 ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นเครื่องเล่นสนาม ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นกลางแจ้งและเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นเครื่องเล่นสนามมีความสามารถในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เปลว ปุริสาร (2543) ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบโครงการ โดยทำการทดลองกับกลุ่มเด็กที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาลึก และกลุ่มที่แก้ปัญหาลด กลุ่มละ 10 คน ผลการทดลองพบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับ

การจัดประสบการณ์แบบโครงการทั้งกลุ่มที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงและต่ำต่างมีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ชาติชาย ปิลวาสน์ (2544) ได้ศึกษาความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยเฉลี่ยรวมและแยกเป็นรายด้าน ได้แก่ พฤติกรรมการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และพฤติกรรมการแก้ปัญหาของผู้อื่น โดยใช้กระบวนการวางแผน ปฏิบัติ ทบทวน ผลการศึกษาพบว่าเด็กปฐมวัยก่อนจัดกิจกรรมและระหว่างการจัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการวางแผนปฏิบัติทบทวนในแต่ละช่วงสัปดาห์มีความสามารถในการแก้ปัญหาโดยเฉลี่ยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยในระหว่างการจัดกิจกรรมในแต่ละช่วงสัปดาห์เด็กปฐมวัยมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมตลอดช่วง 8 สัปดาห์และเมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ที่ได้รับการจัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการวางแผน ปฏิบัติ ทบทวน ระหว่างช่วงสัปดาห์พบว่า คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาโดยเฉลี่ยรวมของเด็กปฐมวัย มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่เพิ่มขึ้น ตลอดช่วงเวลา 8 สัปดาห์ ยกเว้นในช่วงสัปดาห์ที่ 7 มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ลดลงและพฤติกรรมการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และพฤติกรรมการแก้ปัญหาของผู้อื่นพบว่าความสามารถในการแก้ปัญหาทั้งสองด้านมีการเปลี่ยนแปลงที่สอดคล้องกับการวิเคราะห์แบบคะแนนรวม ยกเว้นในสัปดาห์ที่ 6 ที่ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยด้านพฤติกรรมการแก้ปัญหาของผู้อื่นมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

พรใจ สารยศ (2544) ได้ศึกษากระบวนการส่งเสริมการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยใช้กิจกรรมวิทยาศาสตร์ ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ ผลการศึกษาพบว่า

1. การปรับบทบาทตนเองของผู้วิจัยขณะจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์ ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ ดังนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้นำเสนอกิจกรรมในสัปดาห์ที่ 1 - 2 ส่วนบทบาทในการตั้งคำถาม สังเกต และรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยให้ความสำคัญทุกสัปดาห์

2. เด็กมีการพัฒนาพฤติกรรมการแก้ปัญหาตามระยะเวลาดังนี้

- สัปดาห์ที่ 1 - 2 เด็กมีพฤติกรรมนิ่งเฉย หลีกเลียง และไม่เข้าร่วมแก้ปัญหาเมื่อเกิดสถานการณ์ปัญหา

- สัปดาห์ที่ 3 - 4 เด็กมีพฤติกรรมการแก้ปัญหาที่ตกลงภายในกลุ่มหรือรายบุคคลได้แต่ด้วยวิธีการที่ไม่เหมาะสม

- สัปดาห์ที่ 5 - 8 เด็กมีพฤติกรรมการแก้ปัญหาที่ตกลงภายในกลุ่มหรือรายบุคคลได้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหา

สุดาวรรณ ระวังะญา (2544) ได้ศึกษาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเน้นเครื่องกลอย่างง่ายผลการศึกษา พบว่า

1. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเน้นเครื่องกลอย่างง่ายก่อนและหลังการทดลองมีทักษะการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเน้นเครื่องกลอย่างง่ายและเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมแบบปกติ มีทักษะในการแก้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิรดี สีนวล (2547) ได้ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นิทานฉงน ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยหลังการจัดกิจกรรมการเล่นิทานฉงน มีความสามารถในการแก้ปัญหาของตนเอง และความสามารถในการแก้ปัญหาตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

จากการสรุปการรวบรวมเอกสารงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กนั้นสามารถพัฒนาได้ ผู้ปกครอง ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กควรส่งเสริมเด็กให้มีโอกาสในการแก้ปัญหาตั้งแต่ระดับปฐมวัย และจัดกิจกรรมที่让孩子ได้คิด ได้ตัดสินใจ จะส่งผลให้เด็กมีพัฒนาในการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี และสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

2.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์

กู๊ด Good (เยาเวา เดชะคุปต์. 2536 : 176; อ้างอิงจาก Good. 1959. *Dictionary of Education.*) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์หมายถึง กระบวนการในการได้รับความรู้ หรือการเกิดทักษะโดยการกระทำหรือการเห็นสิ่งต่างๆ หรือกระบวนการของจิตสำนึกในการรับรู้ถึงความรู้ ทักษะ ทศนคติโดยการมีส่วนร่วมในการทำสิ่งต่างๆ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 2) ได้ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ไว้ว่าหากจะเทียบกับระดับประถมศึกษา การจัดประสบการณ์หมายถึง การจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กนั่นเอง การที่ไม่ใช่คำว่า การเรียนการสอนเนื่องจากครูไม่ได้เป็นผู้สอนตลอดเวลาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ดังนั้นการจัดประสบการณ์จึงหมายถึง การจัดกิจกรรมโดยยึดแนวการจัดประสบการณ์หรือหลักสูตรเพื่อให้เด็กได้พัฒนาครบตามวัยทั้ง 4 ด้านซึ่งได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์ – จิตใจ สังคม สติปัญญา โดยมีได้มุ่งจะให้อ่านออกเขียนได้ดังเช่นในระดับประถมศึกษา แต่เป็นการปูพื้นฐานให้โดยคำนึงถึง ความสามารถของเด็กเป็นหลักและเนื่องจากเด็กปฐมวัย เรียนรู้ได้ดีจากประสบการณ์ตรง ฉะนั้นประสบการณ์ที่ดีควรให้เด็กได้ลงมือทำด้วยตนเองโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 จากการศึกษาพบว่า นักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ในทัศนะต่างกัันดังนี้

พวงทอง ไสยวรรณ (2528 : 49) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมหรือการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยควรเป็นการจัดแบบผสมผสานวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยไม่แยกสอนเป็นรายวิชา

ราศี ทองสวัสดิ์ และคณะ (2529 : 2) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ หมายถึง การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์ และการจัดสภาพแวดล้อมทั้งในและนอกห้องเรียนให้กับเด็กปฐมวัย โดยให้เด็กได้รับประสบการณ์โดยตรงจากการเล่น การลงมือปฏิบัติซึ่งจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดี และเมื่อส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา

พัฒนา ชัชพงศ์ (2530 : 24) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์หมายถึงการจัดการศึกษาให้กับเด็กปฐมวัยเพื่อพัฒนาครบทุกด้าน มิใช่มุ่งให้เด็กอ่านออกเขียนได้ตั้งชั้นในระดับประถมศึกษา แต่เป็นการปูพื้นฐานให้กับเด็ก โดยคำนึงถึงวัยและความสามารถของเด็ก และการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้เด็กพร้อมที่จะเรียนรู้ในระดับต่อไป

สิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2538 : 56 – 57) กล่าวว่า แนวการจัดประสบการณ์ หมายถึง ทุกๆ อย่างที่เด็กหรือผู้เรียนได้รับจากโรงเรียน หรือสถานศึกษานั้นๆ ตามจุดประสงค์ที่ทางโรงเรียนหรือสถานศึกษาได้ตั้งไว้

ภรณ์ คุรุรัตน์ (2540 : 49) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์หมายถึง การจัดระบบประสบการณ์ที่เด็กปฐมวัยควรได้รับ มีการกำหนดจุดประสงค์ การดำเนินกิจกรรม โดยเน้นให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มากขึ้นและในการดำเนินกิจกรรม ผู้สอนควรคำนึงถึงการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง ครูกับเด็ก เด็กกับเด็ก การจัดหาสื่ออุปกรณ์ให้เด็กได้เรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย และที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งคือ การประเมินสิ่งที่เด็กเรียนรู้จากกิจกรรม โดยคำนึงถึงความครอบคลุมของการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และ สติปัญญา

จากความหมายของการจัดประสบการณ์สรุปได้ว่า การจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยเป็นการปูพื้นฐานให้เด็กได้มีพัฒนาการตามวัย ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยเตรียมสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องเรียน จัดหาสื่ออุปกรณ์ให้เด็กมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมจนเกิดการเรียนรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ระดับที่ สูงขึ้น

2.2 ความสำคัญของการจัดประสบการณ์

ดิวอี้ (Dewey) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยมีความสำคัญมากในการฝึกให้เด็กคิดแก้ปัญหาการแสดงออกอย่างอิสระ และสามารถนำความรู้ที่ได้จากประสบการณ์นั้นมาใช้ในการแก้ปัญหาร่วมด้วยเนื่องจากเด็กปฐมวัย กำลังมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา เด็กจะเรียนรู้ได้ดี เมื่อการเรียนการสอนที่จัดให้กับเด็กเป็นประสบการณ์ตรง

คันทันแฮมและคนอื่นๆ (Ragan and Shepherd. 1971 : 701 : citing Cunningham and other. 1969. *general education and the liberal college*) กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อผู้เรียนนั้น คือการให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ หรือมีส่วนร่วมในกลุ่มซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาพัฒนาทักษะทางสังคม ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ประชาธิปไตย และการเรียนรู้เนื้อหาวิชา ผลของการเรียนรู้นี้ช่วยให้ผู้เรียนมีความต้องการที่จะเรียน มีทักษะของการเป็นผู้นำ รู้จักการทำงานกลุ่ม และการแก้ปัญหา

การจัดประสบการณ์ตามแผนการจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2529 : 3) มีดังนี้

1. เป็นการจัดกิจกรรมที่ครอบคลุมพัฒนาการของเด็ก คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา ทำให้พัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็กได้รับการพัฒนาให้เจริญขึ้น

2. ครอบคลุมมวลประสบการณ์ที่จำเป็น และเกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับเด็ก

2.1 เตรียมสร้างเสริมทักษะภาษาไทย และคณิตศาสตร์

2.2 เตรียมสร้างเสริมประสบการณ์

2.3 เตรียมสร้างเสริมลักษณะนิสัย

3. การจัดประสบการณ์ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง โดยการจัดกิจกรรมหลายรูปแบบ ทั้งนี้ เพราะคำนึงถึงว่า บางกิจกรรมเหมาะสมกับบางเนื้อหา นอกจากนี้ ยังต้องคำนึงถึงพัฒนาการของเด็กแต่ละคน การจัดประสบการณ์จึงต้องมีการยืดหยุ่นและประยุกต์อยู่ตลอดเวลา

จากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยมีความสำคัญเนื่องจากในวัยนี้ มีการเรียนรู้ได้ดี มีพัฒนาการในทุกด้านอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กควรเป็นประสบการณ์ตรงและเป็นประสบการณ์ตรงโดยยึดเด็กเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้เด็กคิด ได้แสดงออกอย่างอิสระ มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ทำให้เด็กได้พัฒนาครบทุกด้าน รวมถึงการฝึกการคิดแก้ปัญหา

2.3 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

สิริมา ภิญโญนนตพงษ์ (2538 : 18 - 21) กล่าวถึง ผู้นำแนวคิดทฤษฎีพื้นฐานในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยมีดังนี้

ล็อก (Lock) มีความเห็นว่าเด็กทารกนั้นเปรียบเสมือนผ้าขาว ประสบการณ์ต่างๆ และสิ่งแวดล้อมจะมีความสำคัญอย่างมากต่อการเจริญเติบโตของเด็กทำให้เด็กมีพัฒนาการที่แตกต่างกัน

สกินเนอร์ (Skinner) เชื่อว่าพฤติกรรมของคนเรานั้น เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนั้นได้ด้วยตัวเสริมแรง ดังนั้นในการสอน ครูสามารถนำเด็กไปสู่พฤติกรรมหรือการเรียนรู้ที่ต้องการได้

รูสโซ (Rousseau) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ซึ่งเชื่อในพื้นฐานความดีในสัญชาตญาณของมนุษย์เราเป็นนักอุทธรณ์ที่เห็นว่า ถ้าเราให้โอกาสเด็กเจริญเติบโตตามวิถีทางธรรมชาติแล้วเด็กจะพัฒนาได้เต็มศักยภาพเพราะฉะนั้นพ่อแม่หรือครูควรหลีกเลี่ยงที่จะขัดขวางการเจริญเติบโตตามธรรมชาติของเด็ก ไม่บังคับเด็ก

ฟรอยด์ (Freud) มีความเห็นว่า อิทธิพลที่สำคัญที่สุดของการพัฒนามาจากภายในตัวเด็ก ทั้งทางด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา และทางกาย

เกสเซล (Gesell) มีความเห็นว่า พัฒนาการของเด็กจะเป็นไปตามธรรมชาติตามอายุของเด็ก เมื่อถึงวันนั้นเด็กจะแสดงพฤติกรรมต่างๆ ได้โดยไม่ต้องไปเร่งหรือฝึกเด็ก นักการศึกษาหรือพ่อแม่ ควรให้อิสระเด็กในการทำกิจกรรมต่างๆ ตามความสนใจ

พียาเจต์ (Piaget) นักจิตวิทยาชาวสวิสชาติได้อธิบายถึง กระบวนการคิด และสร้างความรู้ของเด็ก หลักการทางทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของพียาเจต์ หลายประการที่ช่วยให้ครูคิดสร้างสรรค์ จัดกิจกรรมและประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับเด็ก กล่าวคือ

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่อาศัยความกระตือรือร้น ทั้งทางร่างกาย และจิตใจของผู้เรียน
2. พัฒนาการแต่ละขั้นจะดำเนินไปตามลำดับขั้นตอนจะข้ามขั้นไม่ได้ และด้วยอัตราที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล
3. ภาษาไม่ใช่ปัจจัยที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และความคิดรวบยอดเพียงอย่างเดียว
4. พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก ส่งเสริมได้ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กคนอื่นผู้ใหญ่ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

ดิวอี้ (Dewey) ได้พัฒนาแนวคิดที่ว่าประสบการณ์สำหรับเด็กเกิดขึ้นได้ต้องใช้ความคิดและการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ทดลองและค้นพบด้วยตนเอง ไม่นิยมการสอนให้เด็กท่องจำ แต่เชื่อในการให้อิสระเด็กได้สำรวจ เล่นในสิ่งแวดล้อมที่เต็มไปด้วยกิจกรรมที่จะนำไปสู่ความสนใจของเด็ก ลักษณะการเรียนรู้ของเด็กนั้นจะเรียนสิ่งที่เด็กเกี่ยวข้องด้วย หรือต่อเมื่อเด็กยอมรับด้วยใจเขาเอง หรือสมัครใจทำเอง การที่เด็กจะเรียนมากน้อยเพียงใดก็แล้วแต่ว่าสิ่งนั้นจะมีความสำคัญต่อเด็กเพียงใด หรือเกี่ยวข้องมีความหมายเพียงใด หรือเกี่ยวข้องมีความหมายกับสิ่งที่เด็กทราบอยู่แล้ว

ภรณ์ คุรุรัตน์ (2540 : 50) ได้กล่าวไว้ว่าการสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เน้นการสร้างองค์ความรู้ เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนเด็กปฐมวัย การบูรณาการกิจกรรมที่สัมพันธ์กัน การปรับบทบาทครู การสร้างปฏิสัมพันธ์เป็นการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กปฐมวัย โดยมีเป้าหมายพัฒนาเด็กในด้านทักษะทางภาษา ความคิดสร้างสรรค์ ความเชื่อมั่น และทักษะทางสังคมเป็นต้น

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542 : 25) กล่าวถึง การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการจัดสภาพแวดล้อมประสบการณ์ให้เด็กมีโอกาสกระทำ กิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง โดยการใช้ร่างกายและประสาทสัมผัสรับรู้ต่างๆ เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เกิดการเรียนรู้ตาม จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ความเข้าใจในแนวคิดของนักปรัชญาการศึกษา นักการศึกษาปฐมวัยและนักทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ มีอิทธิพลต่อการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กจะช่วยให้อุทิศสามารถนำไปใช้ในการพัฒนางานการเรียนการสอน และจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยได้อย่างเหมาะสม

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ทำได้โดยการจัดสภาพแวดล้อมและ ประสบการณ์ที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก เป็นกิจกรรมที่เด็กได้ลงมือกระทำโดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า ให้อิสระในความคิด เป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของเด็ก และเป็น การเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตัวเด็กจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้

2.4 หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

ภรณ์ คุรุรัตน์ (2523 : 76 – 81) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กปฐมวัย มีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นให้เด็กพัฒนาไปในรูปแบบที่พึงประสงค์ ทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ครูหรือผู้ดูแลเด็ก ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุที่มาของ พฤติกรรม และลักษณะพัฒนาการโดยทั่วไปเพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริม พัฒนาการดังกล่าว

หลักการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การจัดประสบการณ์ต้องเหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความต้องการ และความสนใจของเด็ก
2. การจัดประสบการณ์ต้องดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพเด็ก
3. การจัดประสบการณ์ต้องสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสฝึกฝนตนเองให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
4. การจัดประสบการณ์ต้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ อุปกรณ์ในการจัดควรเป็นอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่นนั้น ไม่จำเป็นต้องซื้อหามาทั้งหมด อาจนำวัสดุในท้องถิ่นมาดัดแปลงทำ
5. จัดประสบการณ์และกิจกรรมให้เด็กมีโอกาสลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
6. จัดประสบการณ์และกิจกรรมให้เด็กสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและทันต่อเหตุการณ์ โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้คิดและตัดสินใจด้วยตนเองอย่างเหมาะสมตามวัย
7. จัดประสบการณ์และกิจกรรมให้มีความหลากหลาย เน้นกระบวนการคิดและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
8. จัดประสบการณ์และกิจกรรมให้เด็กฝึกปฏิบัติในวิถีชีวิตจนเป็นนิสัย

9. ส่งเสริมให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้เด็ก
พัฒนา ชัชพงศ์ (2531 : 1) ได้ประมวลหลักการจัดประสบการณ์หรือกิจกรรม
ไว้ดังนี้

1. เป็นการปูพื้นฐานให้กับเด็ก โดยคำนึงถึงความสามารถและความเหมาะสมกับ
วัยของเด็กเป็นหลัก การจัดกิจกรรมปูพื้นฐาน ทักษะการเรียนรู้ เป็นการฝึกการใช้ประสาท
สัมผัสทั้งห้า เช่นการมอง การฟัง การชิมรส และการสัมผัส

2. บูรณาการหน่วยประสบการณ์เข้าด้วยกัน การจัดการศึกษาปฐมวัยไม่ได้
แบ่งเป็นรายวิชา แต่นำมาบูรณาการเป็นหน่วยการสอนและจะประมวลทักษะต่าง ๆ ให้เด็ก
เรียนรู้การบูรณาการ หมายถึง การจัดรูปแบบกิจกรรมสร้างเสริมประสบการณ์โดยยึดตัวเด็ก
เป็นศูนย์กลางและนำสิ่งที่เด็กต้องการจะเรียนรู้ในทุกด้าน มาลำดับความสำคัญของ
ประสบการณ์ จัดให้ เหมาะสมกับพัฒนาการและชีวิตของเด็ก หลักการบูรณาการที่เหมาะสมคือ

2.1 ยึดเด็กเป็นหลัก แนวการจัดประสบการณ์ควรเป็นเรื่องที่เด็กสนใจและ
ใกล้ตัวเด็ก นอกจากนี้การจัดกิจกรรมให้บรรลุตามแนวการจัดประสบการณ์ ควรเปิดโอกาสให้
เด็กได้เลือกทำกิจกรรมตามความสนใจของเด็ก อาจเป็นรายบุคคลหรือกลุ่ม

2.2 สอดคล้องกับพัฒนาการเด็กปฐมวัยมีความสนใจในสิ่งแวดล้อมรอบตัว
ฉะนั้นจึงเลือกสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เด็กคุ้นเคยมาให้เด็กได้เรียนรู้

2.3 ให้ประสบการณ์กว้างขวาง เมื่อเด็กพบเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเด็กก็มี
โอกาสได้ประสบการณ์หลายด้านพร้อมกัน ดังนั้นการจะช่วยให้เด็กได้ประโยชน์เต็มที่จึงน่าจะ
จัดประสบการณ์แก่เด็กในรูปบูรณาการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2537 :10) ได้กำหนด
หลักการจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กอนุบาลไว้ดังนี้

1. จัดกิจกรรมโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ตอบสนองความต้องการ ความสนใจ
และสอดคล้องกับความสามารถของเด็กแต่ละคน

2. เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ
สังคม สติปัญญา รวมทั้งสัดส่วนให้เหมาะสมกับความสามารถของเด็กแต่ละวัย

3. จัดกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงในสภาพแวดล้อม และบรรยากาศที่เอื้อต่อ
การเรียนรู้และปฏิบัติจริงให้มากที่สุด

4. จัดกิจกรรมให้เด็กเรียนรู้หลายรูปแบบ เช่น การทดลอง สนทนา แสดงความ
คิดเห็น ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ฯลฯ ให้เด็กมีโอกาสดำเนินการเป็นรายบุคคล

5. จัดกิจกรรมให้มีลักษณะสมดุลกัน เช่น มีกิจกรรมในห้องเรียน กิจกรรมที่สงบ
และกิจกรรมที่เคลื่อนไหว และมีกิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและครูเป็นผู้ริเริ่ม

6. จัดกิจกรรมสอดแทรกการอบรมด้านคุณธรรมและจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ

7. จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ตามกำหนดวันและพิธีการของท้องถิ่น

8. จัดกิจกรรมที่ยึดหยุ่นตามสถานการณ์และสภาพของท้องถิ่นเหมาะสมกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อม

นิตยา บรรณประสิทธิ์ (2538 : 15) กล่าวถึงหลักการจัดประสบการณ์ควรคำนึงถึงวัยของเด็กเป็นหลักโดยเฉพาะอย่างยิ่งพียาเจท์ (Piaget) และ บรูเนอร์ (Bruner) ได้กล่าวว่า การสนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้จากการค้นพบด้วยตนเอง และควรคำนึงถึงความพร้อมของเด็ก โดยครูจะต้องจัดรูปแบบกิจกรรม สิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม เอื้ออำนวยต่อความเจริญงอกงามทางสติปัญญาของเด็ก การจัดประสบการณ์ที่มีคุณค่าหรือกิจกรรมที่เปิดกว้างและช่วยกระตุ้นให้เด็กได้คิดรวบทั้งการที่เด็กได้กระทำวัตถุต่างๆ

กรมวิชาการ (2540 : 34-35) ได้กล่าวถึงในแนวการจัดประสบการณ์ ให้แก่เด็กปฐมวัยไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
2. จัดให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก
3. ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และเปิดโอกาสให้เด็กริเริ่มกิจกรรมของตนเอง โดยครูเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวกและเรียนรู้ร่วมกับเด็ก
4. จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และมีบรรยากาศที่อบอุ่นเพื่อให้เด็กมีความสุข
5. จัดกิจกรรมในรูปแบบบูรณาการ โดยคำนึงถึงพัฒนาการทุกด้าน
6. จัดประสบการณ์ตรง ให้เด็กเรียนรู้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า มีโอกาสสังเกต สำรวจ เล่น ค้นคว้า ทดลอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง
7. จัดให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของ กับเด็ก และกับผู้ใหญ่
8. จัดให้มีความสมดุล มีทั้งกิจกรรมที่เด็กริเริ่มและครูริเริ่ม กิจกรรมในห้องเรียน และนอกห้องเรียน กิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหวและสงบ
9. จัดให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการเล่นที่หลากหลาย ทั้งรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่
10. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมากกว่าผลผลิต
11. จัดให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมวัฒนธรรมท้องถิ่น และเอื้อต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
12. จัดกิจกรรมให้เด็กมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบ ต่อตนเอง ต่อส่วนรวม รักธรรมชาติ และรักท้องถิ่น
13. จัดให้เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผนลงมือปฏิบัติ และบอกผลการปฏิบัติกิจกรรมของตนเองและผู้อื่นได้

14. จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

15. เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 36) กิจกรรมเสริมประสบการณ์เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็กมีโอกาส ฟัง พูด สังเกต คิดแก้ปัญหา ใช้เหตุผล และฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีการต่างๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิต ทดลอง เล่านิทาน เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ศึกษาสถานศึกษาที่ เชิญวิทยากร มาให้ความรู้

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2540 :16 – 17) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ไว้ว่ามีวิธีดำเนินกิจกรรม 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เป็นการเตรียมเด็กให้พร้อมและกระตุ้น ให้เด็กสนใจที่จะร่วมกิจกรรมต่อไป กิจกรรมที่ใช้ อาจเป็นการร้องเพลง คำคล้องจอง ปริศนาคำทาย ทำใบ้ ฯลฯ ซึ่งจะใช้เวลาสั้นๆ

2. ขั้นสอน เป็นการจัดกิจกรรมที่ต้องการให้เด็กได้รับความรู้และประสบการณ์ด้วยกิจกรรมหลายรูปแบบ เช่น

2.1 การสนทนา ซักถาม อภิปราย เป็นการพูดคุยซักถามระหว่างครูกับเด็ก หรือเด็กกับเด็ก ซึ่งสื่อที่ใช้ อาจเป็นของจริง ของจำลอง รูปภาพ สถานการณ์จำลอง ฯลฯ

2.2 การเล่านิทาน ครูจะเล่านิทานเกี่ยวกับเรื่องราวที่ครูต้องการให้เด็กเข้าใจ หรือให้ปฏิบัติตาม ส่วนมากจะเป็นการปลูกฝังหรือการสอนในเรื่องที่เป็นนามธรรม วิธีการนี้จะช่วยให้เด็กเข้าใจได้ดีขึ้นเพราะเด็กในวัยนี้จะชอบฟังนิทาน และชอบเลียนแบบตัวละครในนิทาน ในการเล่านิทาน ครูอาจใช้รูปภาพ หุ่น หรือส่วนต่างๆ ของร่างกายประกอบ

2.3 การสาธิต การปฏิบัติการทดลอง เป็นการสอนที่ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงเพราะได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ได้สังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ตนเองได้ทดลอง เป็นการแก้ปัญหาและส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น และค้นพบความรู้ด้วยตนเอง

2.4 การจัดทัศนศึกษา เป็นการสอนที่让孩子ได้รับประสบการณ์ตรงอีกรูปแบบหนึ่ง อาจเป็นการพาเด็กไปเรียนนอกห้องเรียน รอบบริเวณโรงเรียน นอกโรงเรียน แต่ครูจะต้องดูแลเอาใจใส่ในเรื่องความปลอดภัย

2.5 การประกอบอาหาร ในบางหน่วยที่สอนเกี่ยวกับ ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ต่างๆ ครูอาจให้เด็กมีส่วนร่วมในการประกอบอาหาร ทั้งนี้เด็กจะได้รับประสบการณ์จากการสังเกต การเปลี่ยนแปลงของอาหารดิบสุก รับรู้รสและกลิ่นของอาหาร เรียนรู้ด้วยการใช้ประสาทสัมผัสต่างๆ และเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น ในขณะที่เด็กทำกิจกรรม หรือหลังจากที่ทำกิจกรรม

เสร็จแล้วครูควรใช้คำถามปลายเปิดในลักษณะต่างๆ ที่ชวนให้เด็กคิด ไม่ควรใช้คำถามที่มีคำตอบ “ใช่” “ไม่ใช่” หรือมีคำตอบให้เด็กเลือก ครูควรใจเย็นให้เวลาเด็กคิดตอบ ฯลฯ

3. ขั้นสรุปบทเรียน เป็นการสรุปสิ่งต่างๆ ที่เรียนไปทั้งหมดให้เด็กได้เข้าใจยิ่งขึ้น ซึ่งครูอาจใช้คำถาม เพลง คำคล้องจอง เกม ฯลฯ ในการสรุปเรื่องราว

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542 : 118) กล่าวถึง หลักในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยดังนี้

1. ประสบการณ์การเรียนรู้ควรให้สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน
  2. ประสบการณ์การเรียนรู้ควรให้เหมาะสมกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียน
  3. ประสบการณ์การเรียนรู้ควรให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสิ่งที่เรียน และควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาสคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เป็นผู้ที่มีคุณธรรม
  4. ประสบการณ์ที่จัดควรเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน กล่าวคือ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนและใช้ได้ในชีวิตประจำวัน
  5. กิจกรรมที่นำมาใช้ในการจัดประสบการณ์ ควรมีวิธีใช้แรงจูงใจ ได้รับความสนใจของผู้เรียนมิให้ซ้ำซาก ควรให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนาน เน้นการปฏิบัติ และได้ร่วมกิจกรรมให้มากที่สุด
  6. ควรหาแนวทางในการประเมินที่เหมาะสม
- จากเอกสารดังกล่าว สรุปได้ว่าหลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยควรคำนึงถึงวัยและความพร้อมของเด็ก จัดกิจกรรมที่ยึดเด็กเป็นสำคัญ โดยจัดสภาพแวดล้อมและการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ในรูปแบบบูรณาการที่สอดคล้องกับพัฒนาการทุกด้าน ให้เด็กได้มีโอกาสเลือกและลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจ และความต้องการของเด็ก ส่งเสริมให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม

2.5 แนวทางการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

ราศี ทองสวัสดิ์ และคนอื่นๆ กล่าวว่า การจัดกิจกรรมในแต่ละวันควรคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมประจำวันดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2529 : 41)

1. การจัดกิจกรรมต้องคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ
2. กิจกรรมที่จัดต้องมีหลายๆ แบบดังนี้
  - 2.1 จัดกิจกรรมให้เด็กทำเป็นรายบุคคลที่เด็กอาจเลือกทำด้วยตนเองให้มากที่สุดคือ 75 %
  - 2.2 จัดกิจกรรมให้เด็กทำเป็นกลุ่ม 15%
  - 2.3 จัดกิจกรรมรวม 10%
3. กิจกรรมที่จัดควรมีทั้งในและนอกห้องเรียน ในอัตราส่วนใกล้เคียงกัน

4. กิจกรรมที่จัดให้ควรมีทั้งกิจกรรมสงบและกิจกรรมที่ต้องออกกำลัง กิจกรรมสงบ ได้แก่ การสนทนา การฟังนิทาน หรือเพลง การดูหนังสือ การเล่นเครื่องเล่นในห้องเรียน กิจกรรมที่ต้องออกกำลัง ได้แก่ การเล่นเครื่องเล่นสนาม การเล่นทรายและน้ำ การบริหารและจังหวะ การเล่นเกมไม้บล็อก การเล่นเกมช่างไม้ การทำสวน การเลี้ยงสัตว์

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2538 : 4 - 5) ได้เสนอ แนวการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาล โดยกำหนดการจัดกิจกรรมในลักษณะบูรณาการขึ้น เป็นหน่วยการสอนและให้เด็กได้ทำกิจกรรม กิจกรรมประจำวันต่างๆ ที่เหมาะสมกับพัฒนาการเด็ก ตารางกิจกรรมประจำวันที่กำหนดไว้โดยประมาณ และสามารถปรับให้เหมาะสมกับเวลา เหตุการณ์ วัฒนธรรม ประเพณี สภาพชุมชนและท้องถิ่นดังนี้

08.00 - 08.30 น.	- รับเด็ก
08.30 - 08.45 น.	- เคารพธงชาติ
08.45 - 09.00 น.	- ตรวจสอบสุขภาพ ไปห้องน้ำ
09.00 - 09.20 น.	- กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
09.20 - 10.20 น.	- กิจกรรมสร้างสรรค์และกิจกรรมเสรี
10.20 - 10.30 น.	- พัก ของว่างเช้า
10.30 - 10.50 น.	- กิจกรรมเสริมประสบการณ์ (กิจกรรมในวงกลม)
10.50 - 11.30 น.	- กิจกรรมกลางแจ้ง
11.30 - 12.00 น.	- พัก(รับประทานอาหารกลางวัน)
12.00 - 14.00 น.	- นอนพักผ่อน
14.00 - 14.20 น.	- เก็บที่นอน -ล้างหน้า
14.20 - 14.30 น.	- พัก(ของว่างบ่าย)
14.30 - 14.50 น.	- เกมการศึกษา
14.50 - 15.00 น.	- เตรียมตัวกลับบ้าน

สรุปได้ว่า แนวทางการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการจัดที่ต้องคำนึงถึงเด็กเป็นสำคัญ ประกอบด้วยกิจกรรมที่ทำเป็นรายบุคคลและทำเป็นกลุ่ม กิจกรรมที่ทำในและนอกห้องเรียน กิจกรรมสงบและกิจกรรมที่ออกกำลังกาย จัดในรูปแบบของกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมเสรี กิจกรรมการเล่นกลางแจ้ง และเกมการศึกษา เพื่อพัฒนาเด็กให้ฝึกคิด สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

2.6 การจัดกิจกรรมในวงกลม

ความหมายการจัดกิจกรรมวงกลม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2536 : 3) กล่าวว่า กิจกรรมในวงกลมเป็นกิจกรรมที่เด็กและครูนำมานั่งทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะเป็นวงกลม ครึ่งวงกลม หรือทรงอื่นที่เด็กสามารถมองเห็นกันได้อย่างทั่วถึง และมีพื้นที่ว่างสำหรับทำกิจกรรมร่วมกันได้เป็นกลุ่มใหญ่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2537 : 20 - 22) ได้ให้ความหมาย ของกิจกรรมในวงกลมไว้ว่า กิจกรรมในวงกลมหมายถึง กิจกรรมที่จัดให้เด็กได้ฟัง พูด สังเกต คิด และปฏิบัติการทดลอง เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอด และเพิ่มพูนทักษะต่างๆ ด้วยวิธีการหลากหลายเช่น การสนทนา ซักถาม หรืออภิปราย สังเกต ทัศนศึกษา และปฏิบัติการทดลองตามกระบวนการเรียนรู้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 36 - 38) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมในวงกลม (กิจกรรมเสริมประสบการณ์) ไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กพัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่างๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิต ทดลอง เล่านิทาน เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ศึกษานอกสถานที่ เชิญวิทยากรให้ความรู้ ฯลฯ

วิธีดำเนินกิจกรรมในวงกลม

การจัดกิจกรรมในวงกลมให้บรรลุเป้าหมายและมีประสิทธิภาพนั้น สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงอีกประการหนึ่งคือวิธีดำเนินกิจกรรมในวงกลม ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นนำ ขั้นสอน และขั้นสรุป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. 2536 : 4 - 5) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ขั้นนำ หรือขั้นนำเข้าสู่บทเรียน

การนำเข้าสู่บทเรียนเป็นเทคนิควิธีที่ครูใช้ในช่วงเริ่มแรกของการสอน เพื่อเตรียมนักเรียนให้พร้อมที่จะเรียน อาจทำการทบทวนสิ่งที่เรียนไปแล้ว และเกี่ยวข้องกับเรื่องใหม่ที่จะเรียน โดยสรุปหรือการใช้การถามคำถามหรือเหตุการณ์ที่สัมพันธ์กับความรู้เดิมของผู้เรียน การนำเข้าสู่บทเรียนช่วยควบคุมความคิดของนักเรียนไม่ให้หนีห่างออกจากบทเรียนที่กำลังมาถึง และเป็นการสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนรู้สึกมีส่วนร่วมอยู่กับบทเรียน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2536 : 50) ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2536 : 4 - 5) ที่กล่าวว่าขั้นนำเป็นการกระตุ้นให้เด็กหันมาสนใจเนื้อหา และกิจกรรมที่นำมาใช้อาจเป็น เพลง คำคล้องจอง ปริศนาคำทาย เป็นต้น

2. ขั้นสอนหรือขั้นดำเนินกิจกรรม

กาญจนา เกียรติประวัติ (2524 : 45) การสอนเป็นการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนซึ่งมิใช่เป็นการบอกเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกระบวนการ

ต่างๆ ที่ผู้สอนกระทำไปเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตลอดจนการเลือกวิธีการสอนและเทคนิคการสอนที่เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ ครูจะต้องหาวิธีที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่ดีที่สุด ดังที่ สุกัญญา ชีราวรรณ และอัญชลี แจ่มจันทร์ (2523 : 56 - 58) ได้มีข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

1. บทเรียนต้องมีความยากง่ายเหมาะกับวัยของเด็กและเป็นเรื่องที่เด็กสนใจ
2. บทเรียนที่จะสอนควรเป็นบทเรียนที่มีความหมายกับเด็ก
3. ครูต้องทำให้เด็กเกิดกำลังใจในการเรียนด้วยวิธีที่เหมาะสม เช่น ชมเชย ให้รางวัลอาจมีการตีหรือลงโทษบ้าง แต่ต้องมีวิธีการที่ไม่ทำให้เด็กเกิดความท้อถอย
4. ครูจะต้องเตรียมกิจกรรม สื่อ อุปกรณ์ เทคนิคต่างๆ ที่สร้างความสนใจของเด็ก

5. มีการตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติของเด็ก ให้เด็กเกิดความรู้สึกภูมิใจ เกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อตัวครูและเรียนรู้อย่างมีความสุข

6. พยายามให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน
7. จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะแก่การเรียนการสอน

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2536 : 4 - 5) ได้เสนอแนะถึงในชั้นสอนหรือชั้นดำเนินกิจกรรมให้เด็กได้รับความรู้และมีประสบการณ์ในรูปแบบต่างๆ เช่น การสนทนา อภิปราย ปฏิบัติการทดลอง การสาธิต การเล่นิทาน การศึกษานอกสถานที่ การเล่นเกม เป็นต้น

3. ชั้นสรุป

สุกัญญา ชีราวรรณ และอัญชลี แจ่มจันทร์ (2523 : 190 - 191) ได้กล่าวถึงการสรุปบทเรียนหรือการสรุปกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า เป็นการที่ครูพยายามให้นักเรียนสามารถรวมความคิดตามความเข้าใจของเด็กเอง ซึ่งอาจเป็นการรวมหรือสรุปหลักเกณฑ์ข้อเท็จจริง แนวความคิดสำคัญๆ จากประสบการณ์ในการเรียนการสอนแต่ละครั้ง และการสรุปบทเรียนสามารถทำได้ทั้งในช่วงสรุปใจความสำคัญแต่ละตอนในระหว่างบทเรียน หรือจะสรุปปิดท้ายเมื่อจบบทเรียนก็ได้

การสรุปบทเรียนอาจทำได้หลายวิธีดังนี้

1. สรุปจากการตั้งคำถาม
2. สรุปจากการใช้อุปกรณ์
3. สรุปจากการปฏิบัติ เช่น การสังเกต การสาธิต การทดลอง
4. สรุปจากการสร้างสถานการณ์

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2536 : 5) ได้เสนอแนะว่าชั้นสรุปของกิจกรรมในวงกลมเป็นการสรุปเนื้อหาทั้งหมด เพื่อให้เด็กเข้าใจดียิ่งขึ้น อาจจะสรุปโดยใช้คำถาม เพลง คำคล้องจอง เกม เป็นต้น ได้ตามความเหมาะสม

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมในวงกลมเป็นกิจกรรมที่เด็กและครูทำกิจกรรมร่วมกัน จัดเป็นกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ใช้วิธีสอนได้หลายรูปแบบ เช่น สันทนา อภิปราย สาธิต ทดลอง เล่านิทาน บทบาทสมมติ ศึกษาเอกสารที่ ฯลฯ เพื่อให้เด็กเกิดความคิดรวบยอดจากเรื่องที่เรียน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้น คือขั้นนำ ขั้นสอน ขั้นสรุป ซึ่งมีความสำคัญทุกขั้นตอน ครูต้องใช้เทคนิคกระบวนการจัด กิจกรรมในวงกลมที่เหมาะสม ตอบสนองธรรมชาติของเด็ก ให้เด็กมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ได้แสดงความคิดเห็น ส่งเสริมให้เด็กได้คิดแก้ปัญหา เพื่อให้เด็กสามารถนำทักษะต่างๆเหล่านี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.7 ความหมายของบทบาทสมมติ

แชฟเทล และแชฟเทล (Shaftel and Shaftel. 1967 : 83) ได้ให้ความหมายของบทบาทสมมติว่าเป็นวิธีการที่จะฝึกฝน เพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่เหมาะสมที่ควร ในการแก้ไขปัญหาและในการตัดสินใจ ซึ่งต้องมีเทคนิคหลายอย่าง เช่นการอภิปราย การนิยาม การวิเคราะห์ปัญหา การแสดง และปฏิกิริยาของผู้ชม

เทลเลอร์ และวอลฟอร์ด (Tayler and Walford. 1974 : 19) ได้ให้ความหมายของบทบาทสมมติว่า การแสดงบทบาทเป็นการเปิดโอกาสให้ได้สวมบทบาทในสภาพการณ์ต่างๆ เพื่อฝึกว่าตนควรมีพฤติกรรมแบบใดจึงจะแก้ปัญหาได้ดีที่สุด ผู้แสดงต้องรับรู้อารมณ์ของตนเอง เพื่อให้เข้าใจและมีอารมณ์ในการแสดง

ลี (Lee. 1974 : 316) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติ หมายถึง การเรียนรู้จากการดูบทบาทของผู้แสดงในสถานการณ์ซึ่งต่างจากการแสดงละคร คือ ผู้แสดงบทบาทสมมติจะต้องคิดคำพูดและแสดงท่าทางโดยไม่มีการเตรียมบทพูดไว้ล่วงหน้า การแสดงบทบาทสมมติจะกระทำซ้ำใหม่ได้จนกว่าจะเป็นที่พอใจและยอมรับ

สมน อมรวิวัฒน์ แรมสมร อยู่สถาพร และโสภภาพรณ ชัยสมบัติ (2526 : 99) ได้ให้ความหมายของบทบาทสมมติว่า เป็นเครื่องมือและวิธีการสอนอย่างหนึ่งที่ใช้ในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่จะเรียนโดยผู้ที่สอนสร้างสถานการณ์สมมติ และบทบาทขึ้นมาให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็น การแสดงบทบาทสมมติขึ้นมา นั้นมักจะมีปัญหาและข้อขัดแย้งต่างๆ ผ่ามาด้วย การที่ผู้เรียนได้เลือกที่จะแสดงบทบาทต่างๆ โดยไม่ต้องฝึกและเตรียมตัวก่อนนั้น ผู้แสดงจะต้องแสดงไปตามธรรมชาติ โดยที่ไม่รู้ว่าผู้แสดงคนอื่นจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบอย่างไรบ้าง นับว่าเป็นการช่วยฝึกให้ผู้แสดงได้เรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมและหาทางแก้ปัญหา ตัดสินใจอย่างธรรมชาติ

กาญจนา เลิศธีระวิวัฒน์ (2533 : 6) กล่าวว่า บทบาทสมมติหมายถึง วิธีการสอนที่เป็นกิจกรรมการแสดงของนักเรียนที่ผู้วิจัยกำหนดบทบาทและสถานการณ์ แล้วให้ผู้เรียนแสดงโดยไม่มีการฝึกซ้อมมาก่อน แต่ให้ผู้เรียนแสดงออกตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็นและถือเอาการแสดงออกทั้งความรู้สึก และพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นข้ออภิปราย

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538 : 74) ได้ให้ความหมายวิธีสอนแบบแสดงบทบาทสมมติว่า หมายถึง วิธีสอนที่ใช้บทบาทสมมติขึ้นจากความจริงมาเป็นเครื่องมือในการสอน โดยครูสร้างสถานการณ์สมมติและบทบาทขึ้นมาให้นักเรียนได้แสดงออกตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็น มีการนำ การแสดงออกทั้งทางด้านความรู้ ความคิด และ พฤติกรรมของผู้แสดงมาใช้เป็นพื้นฐานในการให้ ความรู้และเข้าใจให้แก่นักเรียนในเรื่องความรู้และพฤติกรรม และปัญหาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

ศรัทธา เทียงเจริญ (2545 : 10) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติคือการยกเอา เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงมาแสดงเลียนแบบ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น แล้วนำมา อภิปรายถึงเหตุและผล เพื่อแก้ปัญหาเหตุการณ์นั้น

ทิตนา แคมมณี (2546 : 67) ได้ให้ความหมายของวิธีสอนโดยใช้การแสดง บทบาทสมมติว่า คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ ซึ่งมีความใกล้เคียงกับ ความเป็นจริงและแสดงออกตามความรู้สึกนึกคิดของตน และนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมที่สังเกตพบมาเป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

จากความหมายของบทบาทสมมติ สรุปได้ว่าบทบาทสมมติหมายถึง วิธีสอนที่ครู สร้างสถานการณ์ขึ้นให้คล้ายคลึงกับปัญหาในชีวิตจริง เพื่อให้เด็กเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่จะหาทางแก้ปัญหา จากนั้นให้เด็กแสดงบทบาทออกไปตามที่ คิดไว้ แล้วสรุปวิธีในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม

2.8 ความเป็นมาของบทบาทสมมติ

บทบาทสมมติ เป็นวิธีการหนึ่งของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และไม่ใช่เป็นของใหม่ พบว่า ใช้กันมาแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ. 1900 ในรูปของการแสดงละคร มีผู้นำเอามาใช้เป็นเครื่องมือใน การฝึกมนุษย์สัมพันธ์ใช้เป็นวิธีการในการให้การศึกษาและในวงการแพทย์ หรือการบำบัดผู้ป่วย ทางจิตในวงการจิตวิทยา ผู้ที่นำบทบาทสมมติมาใช้คนแรก คือ โมเรโน (Moreno) นักจิตวิทยา ชาวเวียนนา มีการค้นพบว่าบทบาทสมมติสามารถใช้ในการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยาได้ด้วย (ทิตนา แคมมณี. 2545)

นักจิตวิทยาสมัยต่อมา ได้เห็นความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับการสร้าง สถานการณ์ที่จะนำมาใช้ในการบำบัดรักษาคนไข้โรคจิต จึงได้นำวิธีการบทบาทสมมติมาใช้กัน อย่างแพร่หลาย ส่วนนักการศึกษาชื่อ เอช ที เคิร์ช (S.T.Kerch) ได้นำบทบาทสมมติมาใช้ใน วงการศึกษา และได้ใช้ทดลองกับนิสิตเพื่อเตรียมตัวก่อนฝึกสอน ที่รัฐโอเรกอนในปี ค.ศ.1963 - 1965 มีการยอมรับวิธีการนี้อย่างกว้างขวาง ในปี ค.ศ. 1967 ได้มีงานวิจัยชิ้นสำคัญเกี่ยวกับการ แสดงบทบาทสมมติของ แฟนนี อา แชฟเทล และยอร์ชแชฟเทล (Fannie R. Shaftel and George Shaftel) ซึ่งได้พิมพ์เป็นหนังสือชื่อ Role Playing For Social Valves : Dicision

Making in The Social Studies เมื่อหนังสือได้พิมพ์ออกแพร่หลาย ซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการนำเอาการแสดงบทบาทสมมติมาใช้ในวงการศึกษาอย่างกว้างขวาง (วารี ธีระจิต. 2534 : 185)

จากความเป็นมาของบทบาทสมมติ สรุปได้ว่าบทบาทสมมติ เริ่มต้นมาจากการนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในวงการแพทย์ และในปัจจุบันได้นำมาใช้ในวงการศึกษา โดยเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย ในการนำมาเพื่อใช้พัฒนาการเรียนการสอนสำหรับเด็ก

2.9 จุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการแสดงบทบาทสมมติ

ชูศรี สนิทประชากร (2525 : 14 - 15) กล่าวว่า การแสดงบทบาทสมมติจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องชัดเจน เพราะเรื่องนั้นๆ จะเป็นเรื่องที่สมมติจากเรื่องจริงๆ ซึ่งจะเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่จะนำไปปฏิบัติในสภาพจริงด้วย เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออก มีการอภิปรายและวิเคราะห์เรื่องราวต่างๆ เป็นประโยชน์ในการฝึกให้เด็กรู้จักการแก้ปัญหา ตัดสินใจ และสามารถนำการแก้ปัญหาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้ในการแสดงบทบาทสมมติ ผู้สวมบทบาททุกคนจะรู้สึกว่ามีอิสระที่จะแสดงลักษณะของบทบาทของเขาให้ได้ดีที่สุดเท่าที่เขาจะทำได้โดยธรรมชาติ แม้ว่าเขาจะได้รับคำพูดของตัวละคร เขาก็ไม่ควรถูกต้องจำและพูดตามนั้นเขาควรพยายามเข้าใจความนึกคิด บทบาทของเขาในสถานการณ์นั้น และแสดงความรู้สึกของบทบาทของเขาออกมาให้ดีที่สุด โดยใช้คำพูดของเขาเองตามธรรมชาติ ซึ่งความเป็นอิสระในการแสดงจะทำให้ผู้แสดงมีความมั่นใจมากขึ้น ในบทบาทของเขา และจะเพิ่มความเปิดเผยของเขาและเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น

การแสดงบทบาทสมมติ ในแต่ละครั้ง ผู้สวมบทบาทจะมีโอกาสได้เผชิญกับสถานการณ์ใหม่ เป็นการช่วยให้ผู้สวมบทบาทมีความคิดสร้างสรรค์ เปิดเผย ได้สัมผัสกับความรู้สึกของตนเอง เพื่อจะได้สามารถนำตนเองก้าวไปสู่ชีวิตที่มั่นคงสมบูรณ์ที่สุดที่สามารถทำได้ อีกทั้ง ยังช่วยให้ผู้สวมบทบาทได้เรียนรู้ในการพัฒนางานที่ตนสามารถตามวัย ช่วยบุคคลให้สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ของตนช่วยพัฒนาความมั่นใจให้กับตนเอง โดยไม่ต้องมีการฝึกปฏิบัติเพิ่มเติมอีก (พรรณพิศ วาณิชการ. 2528 : 174 – 196)

การแสดงบทบาทสมมติ เป็นสิ่งที่ครูนำมาใช้ช่วยในการสอนได้มาก เพราะบทบาทสมมติช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หลายอย่าง ดังที่ วิณา วิสเพ็ญ (พรรณทิพย์ พันทอง. 2534 : 10 ; อ้างอิงจาก วิณา วิสเพ็ญ. 2529 : 3 – 5) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้บทบาทสมมติไว้ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้แสดงบทบาทเข้าใจตนเองได้ดียิ่งขึ้น เมื่อผู้แสดงได้มีโอกาสได้แสดงออกในสภาวะการณ์ต่างๆ ที่สมมติขึ้นและเข้าใจตนเองได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่า ตนเองมีความสามารถในการแสดงออกทั้งทางด้านวาจา และท่าทางมากน้อยเพียงใด ตนเองมีความ

กล้า มีความเชื่อมั่น ความสามารถทางด้านการใช้ภาษา การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ เพียงใดเมื่อทราบแล้วจะได้พยายามปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น

2. ช่วยให้ผู้แสดงบทบาทมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น บุคคลบางคนอาจจะไม่มีโอกาสได้แสดงออกต่อหน้าผู้อื่นเลย ไม่ว่าจะเป็นการพูด การแสดงละคร โต้วาที หรือการแสดงในรูปแบบใด การแสดงบทบาทสมมติเป็นการแสดงสั้นๆ ที่ทุกคนพอจะทำได้โดยไม่ยากนัก เมื่อมีโอกาสแสดงออกจะทำให้รู้สึกว่าคุณเองประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นจะแสดงออกต่อไปทั้งทางด้านวาจาและท่าทาง

3. ช่วยให้ผู้แสดงบทบาทเข้าใจบุคคลอื่นที่ตนเกี่ยวข้องกับดียิ่งขึ้น โดยปกติแล้วบุคคลก็มักแสดงบทบาทตามสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตามธรรมชาติ แต่เมื่อต้องมาสวมบทบาทของผู้อื่นจะทำให้เข้าใจได้ดียิ่งขึ้นว่าผู้อื่นรู้สึกอย่างไร คิดอย่างไร ตัดสินใจอย่างไร ทำให้เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่นดีขึ้น รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบาเมื่อต้องคบหาสมาคมกับคนอื่น ทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางตนในสังคมดีขึ้น

4. การแสดงบทบาทสมมติ จะช่วยให้คนในกลุ่มเกิดความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นกันเอง มีความสามัคคีปรองดองกัน การแสดงบทบาทสมมติเป็นการแสดง เป็นการเล่นร่วมกัน จึงต้องช่วยเหลือวางแผนจัดฉาก จัดบท สถานที่ กำหนดตัวแสดงและแสดงร่วมกันทำให้มีความใกล้ชิดสนิทสนม และมีความสามัคคีปรองดองกันยิ่งขึ้น

5. ช่วยให้ผู้แสดงบทบาทเข้าใจสภาพการณ์ต่างๆ ได้ดีขึ้น การแสดงบทบาทสมมติมักจะกำหนดสภาพการณ์ต่างๆ ขึ้นให้แสดง ในชีวิตจริงคนเราอาจจะไม่สบายใจนักกับสภาพการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง แต่เมื่อต้องสวมบทบาทในสภาพการณ์ที่สมมติขึ้นต้องแก้ปัญหา ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ จะช่วยให้เข้าใจสภาพการณ์ต่างๆ ได้ดีขึ้น

6. ช่วยให้ผู้แสดงบทบาทมีทักษะในการแก้ปัญหา และการตัดสินใจดีขึ้น บทบาทสมมติส่วนใหญ่จะมีเหตุการณ์ขัดแย้งหรือสภาพการณ์ที่เป็นปัญหาแฝงอยู่ ผู้แสดงบทบาทจะต้องใช้ความคิด ใช้วิจารณ์ญาณและไหวพริบต่างๆ แก้ปัญหาให้คลี่คลายลงไป การแก้ปัญหา หรือการตัดสินใจ ก็มีหลายอย่างต่าง ๆ กัน เช่น ผู้แสดงกลุ่มหนึ่งจะมีวิธีการแก้ปัญหาที่แตกต่างกันออกไปอีก ทำให้ผู้แสดงได้มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหา และการตัดสินใจหลายๆ วิธี นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า

7. ช่วยปลูกฝังค่านิยมที่สำคัญๆ ให้กับผู้แสดง สภาพการณ์ต่างๆ ที่กำหนดขึ้นให้แสดงบทบาทนั้นมักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในเรื่องค่านิยมและคุณธรรมต่างๆ การแสดงบทบาทจะช่วยให้ผู้แสดงได้มีโอกาสสำรวจค่านิยมของตนเองจากการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ กิจกรรมในขั้นนี้จะช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจค่านิยมต่างๆ มากขึ้น

8. ช่วยให้เข้าใจเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์มากขึ้น ตามปกติแล้วการที่มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมา นั้น มักต้องมีสาเหตุหรือแรงผลักดันอย่างใดอย่างหนึ่ง การที่ผู้แสดงสวมบทบาทที่ตนเองต้องทนอยู่ในสภาพการณ์ที่กำหนดให้ ต้องใช้วาจา การแสดงท่าทาง และการ

ตัดสินใจออกไปจะทำให้มีความเข้าใจในพฤติกรรมของมนุษย์ดีขึ้น เมื่อเข้าใจได้ดีก็สามารถให้อภัยในความพลั้งพลาดของบุคคลอื่น ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น

9. ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกันในหลายๆ กรณี มนุษย์เรามีความคิดมีความรู้สึกเจ็บที่เก็บไว้ในใจ ไม่อาจแสดงออกได้ การแสดงบทบาทจะช่วยให้ผู้แสดงได้ระบายความในใจออกมา ทำให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการแสดงบทบาทได้รับรู้ ได้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ครูจะเข้าใจนักเรียนดีขึ้น นักเรียนเองก็จะเกิดความเข้าใจในตัวครู นอกจากนั้น ในระหว่างนักเรียนด้วยกันก็จะเข้าใจกันดียิ่งขึ้นอีกด้วยและยังช่วยให้ผู้แสดงมีความรู้สึก มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่นยิ่งขึ้น เพราะนอกจากแสดงบทบาทเหล่านั้นจะช่วยให้ได้สำรวจจุดเด่นด้อยของผู้อื่นและตนเอง และพยายามปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความผาสุกยิ่งขึ้น

10. การแสดงบทบาทสมมติช่วยให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจ เกิดความสนุกสนาน เป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ การแสดงบทบาทสมมติ ผู้เรียนมีส่วนร่วม ในการเรียนการสอนได้แสดงออกทั้งด้านวาจา ท่าทาง ความคิด ทำให้การเรียนมีชีวิตชีวา ผู้แสดงได้มีโอกาสสวมบทบาทในชีวิตจริงได้ดียิ่งขึ้น

สุจริต เพียรชอบ (บุญส่ง ครูศรี. 2537 : 17 ; อ้างอิงจากสุจริต เพียรชอบ. 2531 : 230 – 232) กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้บทบาทสมมติได้ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจตนเองได้ดียิ่งขึ้น
2. ช่วยให้ผู้แสดงมีความเชื่อมั่นในตนเองมากยิ่งขึ้น
3. ช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจบุคคลอื่นที่ตนเกี่ยวข้องกับตัวดียิ่งขึ้น
4. ช่วยให้คนในกลุ่มเกิดความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นกันเอง มีความสามัคคี

ปรองดองกัน

5. ช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจสภาพการณ์ต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น
6. ช่วยให้ผู้แสดงมีทักษะในการแก้ปัญหาและการตัดสินใจดีขึ้น
7. ช่วยปลูกฝังค่านิยมที่สำคัญๆ ให้แก่ผู้แสดงบทบาท
8. ช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ได้มากขึ้น
9. ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน
10. ทำให้เกิดความสนุกสนานผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์

จากจุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการใช้บทบาทสมมติดังที่กล่าวมา สรุปได้ว่า บทบาทสมมติเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ตามขั้นตอนคือ “รู้สึก คิด กระทำ” ได้ รู้จักตนเองและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ฝึกการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ โดยใช้วิจารณญาณ และไหวพริบในการแก้ปัญหา

2.10 ทฤษฎีการใช้บทบาทสมมติ

ทิสนา เทียนแสม (Tisana Tiansame. 1972 : 122 - 123) ได้สรุปทฤษฎีการใช้บทบาทสมมติ มีอยู่ด้วยกัน 2 วิธี คือ

1. บทบาทสมมติที่เตรียมไว้ล่วงหน้า (Programmed or Structured Role - Playing) ทฤษฎีนี้มีรากฐานมาจากความคิดว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียนมากที่สุด ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยการกระทำ ทดลอง ผีกหัด และลองผิดลองถูก ผู้เรียนสามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นแล้วเลียนแบบหรือเรียนรู้ โดยการมีปฏิกิริยาโต้ตอบ พฤติกรรมของผู้เล่นบทบาทผู้นำจะทำหน้าที่ตีความและตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ สมาชิกในกลุ่มจะเกิดความคิดรวบยอดในเรื่องหลักการที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นโอกาสที่สมาชิกจะเพิ่มความรู้เกี่ยวกับการรับรู้ การมอง การเห็น และการเกิดปัญหา ทฤษฎีจึงประกอบไปด้วยการวิเคราะห์ การประเมินผลและการแนะนำ การปรับปรุงพฤติกรรมและทักษะในตัวสมาชิก

2. การใช้บทบาทสมมติแบบอัตโนมัติ (Spontaneous Role-Playing) ทฤษฎีนี้คล้ายทฤษฎีแรก คือ สมาชิกในกลุ่มเรียนรู้ด้วยการสังเกตเลียนแบบ และการวิจารณ์ หรือติชม แต่ข้อแตกต่างระหว่างทฤษฎีนี้กับทฤษฎีแรกก็คือ กระบวนการวิเคราะห์ในสถานการณ์การเรียนรู้ ทฤษฎีนี้เน้นหนักในเรื่องความเป็นธรรมชาติมากกว่าการวิเคราะห์ ทฤษฎีนี้ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมในการคิดหาโครงสร้างของเขามาทดลอง และค้นคว้าหาแบบของพฤติกรรมใหม่ๆ และทฤษฎีใหม่ๆ ทฤษฎีนี้มักใช้ปนกับทฤษฎีแรก ซึ่งขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของกลุ่ม

สรุปทฤษฎีการใช้บทบาทสมมติมี 2 วิธี คือ บทบาทสมมติที่เตรียมไว้ล่วงหน้า และบทบาทสมมติแบบอัตโนมัติซึ่งทั้ง 2 วิธีเป็นการฝึกให้เด็กได้เรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรม และการเลียนแบบ ทำให้เด็กมองเห็นปัญหาและวิธีในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

2.11 ประเภทและลักษณะของการแสดงบทบาทสมมติ

ดวงเดือน เทศวานิช. (ม.ป.ป. : 108) ได้สรุปประเภทของบทบาทสมมติไว้ดังนี้ การแสดงบทบาทสมมติ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การแสดงบทบาทสมมติแบบที่มีการเตรียมบทไว้พร้อม ผู้สอนเตรียมบทและสถานการณ์มาล่วงหน้า และใช้สอนตามขั้นตอนที่เตรียมมา ผู้แสดงจะแสดงตามบทบาทที่ผู้สอนเขียนขึ้น อาจเป็นการแสดงละคร ซึ่งมีการฝึกซ้อมท่าทางตามบทบาทที่กำหนดไว้มาล่วงหน้า เช่น ละครในวิชาภาษาไทยหรือประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2. การแสดงบทบาทสมมติแบบที่ไม่มีการเตรียมบทมาก่อน ใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการสอนตามวาระและโอกาสที่อำนวย ผู้สอนไม่ได้เตรียมบทบาทมาล่วงหน้า ผู้สอนอาจกำหนดสถานการณ์ขึ้น แล้วนำมาเล่าให้ผู้เรียนฟัง ผู้แสดงจะใช้เทคนิคของตนเอง คิดหาคำพูด

ของตนเอง โดยอิงสถานการณ์ที่เล่ามาหรืออาจจะเป็นการแสดงที่ผู้สอนและผู้เรียนช่วยกัน กำหนดสถานการณ์ขึ้น ผู้แสดงคิดบทบาทขึ้นเองตามความพอใจ เช่น สมมติให้ผู้เรียนเป็น พ่อค้า แม่ค้า ผู้ซื้อ ทำการซื้อขายกัน เป็นต้น

วิมลรัตน์ ชัยสิทธิ์ (2522 : 21 – 22) ได้สรุปประเภทของบทบาทสมมติ ดังนี้

1. การแสดงแบบเตรียมบทบาทแล้ว การแสดงประเภทนี้ ผู้แสดงจะแสดงบทบาท ตามที่ครูเขียนขึ้นบางครั้งอาจมีการฝึกซ้อมกันมาแล้วล่วงหน้า
2. การแสดงโดยทันทีทันใด การแสดงประเภทนี้เป็นการแสดงอย่างฉับพลันผู้แสดง ไม่ทราบมาก่อน
3. การแสดงโดยกำหนดสถานการณ์ให้การแสดงประเภทนี้เป็นการผสมระหว่าง ประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2 คือ ครูจะเป็นผู้กำหนดสถานการณ์ขึ้น และนำมาเล่าให้นักเรียน ฟังแต่ในการแสดงผู้แสดงจะใช้เทคนิคของตนเองคิดหาคำพูดของตนเอง

ดวงเดือน เทศวานิช (ม.ป.ป. : 108) บทบาทสมมติมีลักษณะต่างๆ เช่น

1. การเลียนแบบกิริยาท่าทางของบุคคลอื่น เช่น ทำเดิน ทำวิ่ง ทำนั่งหลับ การ แสดงท่าทางประกอบการพูด ฯลฯ ของเพื่อนๆ ในชั้น
2. การเลียนแบบกิริยาท่าทางของสัตว์ต่างๆ เช่น นกบิน กบกระโดด เปิดเดิน ลิงเดิน ฯลฯ
3. การเลียนแบบเสียงของสิ่งต่างๆ เช่น เสียงแมวร้อง เป็ดร้อง สุนัขเห่า เสียง รถยนต์ รถไฟ ฯลฯ
4. การเล่นละครใบ้หรือเกมใบ้ ได้แก่ การแสดงกิริยาท่าทางต่างๆ โดยไม่ต้องใช้ เสียง เช่น แสดงทำร้องเพลง ทำตะโกน ทำกระซิบ ทำล้างมือ พายเรือ ขับรถ ฯลฯ
5. การเล่นนิทานโดยใช้หุ่นมือเป็นการเล่นนิทานโดยมีหุ่นหรือหุ่นนิ้วเป็นตัวแสดง ประกอบ
6. การแสดงละครเป็นเรื่องราวสั้นๆ ผู้สอนอาจจะเตรียมตัวมาแล้วล่วงหน้า อาจใช้ นำเข้าสู่บทเรียน ใช้สอน หรือใช้สรุปบทเรียน เช่น แสดงเป็นเด็กปวดฟันไปหาหมอฟัน หรือ ละครประวัติศาสตร์ เป็นต้น

สรุปได้ว่าการแสดงบทบาทสมมติ แบ่งได้ 3 ประเภท ได้แก่ การแสดงบทบาท สมมติแบบที่มีการเตรียมบทไว้พร้อม การแสดงบทบาทสมมติแบบที่ไม่มีการเตรียมบท การแสดง โดยกำหนดสถานการณ์โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กได้แสดงออกตามความคิด ความรู้สึก ของตนเองในการแก้ปัญหา

2.12 ขั้นตอนในการใช้บทบาทสมมติ

สุจิต เพียรชอบ (บุญส่ง ครูศรี .2537 : 17 ; อ้างอิงจากสุจิต เพียรชอบ. 2531 : 230 – 232) ได้เสนอเทคนิคในการแสดงบทบาทสมมติได้ดังนี้

1. การผลัดเปลี่ยนบทบาทกันแสดง เมื่อผู้แสดงได้แสดงบทบาทใดบทบาทหนึ่งไปแล้ว ควรมีการผลัดเปลี่ยนเปลี่ยนแสดงบทบาทอื่นที่ยังไม่ได้แสดงดูบ้าง

2. การแสดงบทบาทโดยให้ผู้แสดงรำพึงรำพันความรู้สึก หรือความในใจออกมาเป็นคำพูด ทำให้ผู้แสดงบทบาทได้ระบายความรู้สึก หรือความตึงเครียดภายในออกมาจะทำให้ผู้อื่นได้รับรู้ว่าผู้แสดงมีความรู้สึกอย่างไร เป็นวิธีการที่ช่วยให้กลุ่มเกิดความเข้าใจและมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน

3. การแสดงโดยมีผู้เสริม ในขณะที่ผู้แสดงผู้หนึ่งแสดงบทบาทและพูดออกมานั้น ผู้ช่วยผู้จะเสริมคำพูดและความคิดต่าง ๆ ซึ่งผู้เสริมของผู้แสดงบทบาทแต่ละคนจะมีมากกว่าหนึ่งคนก็ได้ วิธีการนี้จะเป็นการช่วยให้การแสดงบทบาทมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่ผู้เสริมบทบาทจะต้องมีมารยาทที่ดีไม่สอดแทรกจนรบกวนการแสดง

4. การแสดงบทบาทหลาย ๆ กลุ่มในขณะเดียวกัน เมื่อกำหนดสถานการณ์ขึ้นแล้ว ก็แบ่งผู้แสดงออกเป็นกลุ่มๆ แสดงไปในขณะเดียวกัน เมื่อการแสดงจบลง การอภิปรายรวมทั้งหมด จะทำให้พบว่ามีการแก้ปัญหาหลาย ๆ แบบเป็นแนวทางที่จะนำมาสรุปเพื่อใช้ในการดำเนินงานได้ดียิ่งขึ้น

5. การแสดงบทบาทซ้ำหรือการหมุนเวียนบทบาท ทำให้เห็นวิธีการหรือได้ข้อคิดหลาย ๆ วิธี หรือค่านิยมที่เหมาะสมที่สุด เมื่อกลุ่มหนึ่งแสดงเสร็จแล้วก็ให้อีกกลุ่มหนึ่งแสดงบทบาทเดิมซ้ำอีก จะทำให้ค้นพบวิธีแก้ปัญหาหลายวิธี แล้วจึงนำมาอภิปรายสรุปเพื่อให้ได้วิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา

6. การใช้วิธีการสะท้อนภาพ เป็นการแก้ปัญหาของกลุ่มโดยกำหนดบทบาทให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมนั้น แล้วให้ผู้เรียนอีกกลุ่มหนึ่งแสดงบทบาทหาวิธีการแก้ไขปัญหานั้น

ทิศนา ขัมมณี (2545 : 357 – 358) ได้เสนอแนะวิธีสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติให้มีประสิทธิภาพดังนี้

1. การเตรียมการ ผู้สอนกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะให้ชัดเจน และสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติที่จะช่วยสนองวัตถุประสงค์นั้น สถานการณ์และบทบาทสมมติที่กำหนดขึ้นควรมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง ส่วนจะมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใดขึ้นกับวัตถุประสงค์ ผู้สวมบทบาทจะต้องคิดแสดงเอง หรืออาจใช้บทบาทสมมติแบบแก้ปัญหา ซึ่งจะกำหนดสถานการณ์ที่มีปัญหาหรือความขัดแย้งให้และอาจให้ข้อมูลเพิ่มเติมมากบ้างน้อยบ้างซึ่งผู้สวมบทบาทจะใช้ข้อมูลเหล่านั้น ในการแสดงออกและแก้ปัญหาตามความคิดของตน

2. การเริ่มบทเรียน ผู้สอนสามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนได้หลายวิธี เช่น โยงประสบการณ์ใกล้ตัวผู้เรียน หรือประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนครั้งก่อนๆ เข้าสู่เรื่องที่ศึกษา เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากคิด อยากติดตาม หรืออาจใช้วิธีชี้แจงให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมแสดง และช่วยกันคิดแก้ปัญหา

3. การเลือกผู้แสดง ควรเลือกให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการแสดง เช่น เลือกผู้แสดงที่มีลักษณะเหมาะสมกับบทบาท เพื่อช่วยให้การแสดงเป็นไปอย่างราบรื่นตามวัตถุประสงค์ได้อย่างรวดเร็ว หรือเลือกผู้แสดงที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับบทบาทที่กำหนดให้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนคนนั้นได้รับประสบการณ์ใหม่ ได้ทดลองแสดงพฤติกรรมใหม่ๆ และเกิดความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้ที่มีลักษณะต่างไปจากตน หรืออาจให้ผู้เรียนอาสาสมัคร หรือเจาะจงเลือกคนใดคนหนึ่ง ด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการช่วยให้บุคคลนั้นเกิดการเรียนรู้ เมื่อได้ผู้แสดงแล้ว ควรให้เวลาผู้แสดงเตรียมการแสดง โดยอาจให้ฝึกซ้อมบ้างตามความจำเป็น

4. การเตรียมผู้สังเกตการณ์ หรือผู้ชม ผู้สอนควรเตรียมผู้ชม และทำความเข้าใจกับผู้ชมว่า การแสดงบทบาทสมมตินี้ จัดขึ้นมิใช่มุ่งที่ความสนุก แต่มุ่งที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ เป็นสำคัญ

5. การแสดง ก่อนการแสดงอาจมีการจัดการแสดงให้ดูสมจริง ฉากการแสดง อาจเป็นฉากง่ายๆ หรืออาจจะจัดให้ดูสวยงาม แต่ไม่ควรจะใช้เวลามากและควรคำนึงถึงความประหยัดด้วย เมื่อทุกฝ่ายพร้อมแล้ว ผู้สอนให้เริ่มการแสดง และสังเกตการแสดงอย่างใกล้ชิด ไม่ควรมีการขัดการแสดงกลางคัน นอกจากกรณีที่มีปัญหาเมื่อการแสดงออกนอกทาง ผู้สอนอาจจำเป็นต้องให้คำแนะนำบ้าง เมื่อการแสดงดำเนินไปพอสมควรแล้ว ผู้สอนควรตัดบท ยุติการแสดง ไม่ควรให้การแสดงยืดเยื้อ ยืนเยื้อ จะทำให้ผู้ชมเกิดความเบื่อหน่าย

6. การวิเคราะห์อภิปรายผลการแสดง ขั้นนี้เป็นขั้นสำคัญมาก เพราะเป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ เทคนิคที่จำเป็นสำหรับการอภิปราย ในช่วงนี้มีหลายประการ ที่สำคัญคือการสัมภาษณ์ความรู้สึกและความคิดของผู้แสดง และจดบันทึกไว้บนกระดานต่อจากนั้นจึงสัมภาษณ์ผู้สังเกตการณ์ถึงข้อมูลที่สังเกตได้ ผู้สอนควรจดบันทึกข้อมูลเหล่านี้บนกระดาน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเห็นประเด็นในการอภิปรายและสรุป ต่อจากนั้น จึงให้ทุกฝ่ายร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็น และสรุปประเด็นการเรียนรู้ สิ่งสำคัญมากที่ผู้สอนพึงคำนึงในการอภิปรายก็คือ การให้ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติก็เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะใช้บทบาทเป็นเครื่องมือในการดึงความรู้สึกนึกคิด การรับรู้ เจตคติหรือคติ ต่างๆ ที่ซ่อนอยู่ในส่วนลึกของผู้แสดงออกมาเพื่อเป็นข้อมูล ในการเรียนรู้ ดังนั้น การอภิปราย จึงต้องมุ่งเน้นและอภิปรายในเรื่องของพฤติกรรมที่ผู้สวมบทบาทแสดงออก และความรู้สึกที่เป็น เหตุผลผลักดันให้เกิดการแสดงพฤติกรรมนั้นออกมา การซักถาม จึงควรมุ่งประเด็นไปที่ว่าผู้แสดง ได้แสดงพฤติกรรมอะไรบ้าง ทำไมจึงแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น และพฤติกรรมนั้นก่อให้เกิดผลอะไรตามมา การอภิปรายไม่ควรมุ่งประเด็นไปที่การแสดงของผู้สวมบทบาทว่า แสดงได้ดี – ไม่ดีเพียงใด เพราะนอกจากจะเป็นการอภิปรายที่ผิดวัตถุประสงค์แล้ว ยังอาจทำให้ผู้แสดง เสียความรู้สึกได้

ในกรณีที่การอภิปรายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และผู้เรียนเสนอแนะแนวคิด และแนวทางอื่นๆ เพิ่มเติมแตกต่างไปจากที่ผู้สวมบทบาทแสดง ผู้สอนอาจให้มีการแสดงและการอภิปรายเพิ่มเติม และสรุปบทเรียนอีกครั้งหนึ่ง

เทคนิคและขั้นตอนในการใช้บทบาทสมมติดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ครูจะต้องกำหนดสถานการณ์สมมติที่เป็นปัญหา แบ่งผู้แสดงออกเป็นกลุ่มๆ แล้วช่วยกันคิดวิธีในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์นั้นๆ ให้แต่ละกลุ่มหมุนเวียนกันแสดง เมื่อกลุ่มหนึ่งแสดงเสร็จให้อีกกลุ่มแสดง หลังจากแสดงครบทุกกลุ่มแล้ว ครูเป็นผู้ซักถามเกี่ยวกับพฤติกรรมที่เด็กได้แสดงออกมาในแต่ละกลุ่มแล้วนำมาอภิปรายสรุป เพื่อให้ได้วิธีการที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาทักษะในการคิดแก้ปัญหา สามารถเชื่อมโยงไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.13 หลักในการนำบทบาทสมมติไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

จากแนวทางใช้หลักสูตรประถมศึกษา ปีพุทธศักราช 2521(กรมวิชาการ. 2522 : 53) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการแสดงบทบาทสมมติหลายประการด้วยกัน คือ

1. กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ จะต้องเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องและเสริมความรู้ในบทเรียน

2. ครูและนักเรียนวางแผนล่วงหน้าในการจัดกิจกรรมบทบาทสมมติ

3. ครูอาจจะต้องช่วยเหลือในการเขียนบท และกำกับการแสดงให้บ้างในตอนแรกๆ แต่ครูก็มั่นใจในความคิดริเริ่มของเด็กว่า เด็กสามารถและมีความรู้สึกนึกคิดตามระดับของเด็ก เด็กไม่ใช่ผู้ใหญ่ลดส่วน ครูอาจให้เด็กเขียนบทและกำกับการแสดงเอง และเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนได้วิจารณ์ และปรับปรุงการแสดง การวางแผน การเขียนบทและการกำกับ เพื่อให้มีความสามารถยิ่งขึ้น โดยครูควบคุมดูแลไม่ให้ออกนอกกลุ่มนอกทาง

4. หากไม่จำเป็นครูไม่ควรทำให้ดูเป็นตัวอย่างก่อน

การนำบทบาทสมมติไปใช้ในการเรียนการสอนนั้น วัฒนรัตน์ ชัยสิทธิ์ (2522 : 27-29) ได้เสนอแนะไว้ดังนี้

1. การแสดงบทบาทสมมติควรใช้ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และไม่ควรใช้เพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียว หรือเพียงเพื่อให้เป็นตามโครงการสอนที่กำหนดไว้เท่านั้น

2. การแสดงบทบาทสมมติบางครั้งใช้เวลาในการแสดงออกจึงไม่ควรกำหนดการแสดงบทบาทสมมติไว้ในโครงการที่มีเวลาน้อย หรือมีกำหนดเวลาแน่นอนตายตัวด้วยลงไป

3. การเลือกเรื่องที่จะนำมาใช้กับการแสดงบทบาทสมมติ มีผู้ให้หลักการเลือกเรื่องว่า ครูควรตั้งคำถามต่อไปนี้ถามตัวเอง คือ

3.1 เรื่องที่จะเลือกมาแสดงบทบาทสมมตินั้นจะทำให้เกิดผลต่อไปนี้หรือไม่

ก. กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากพูด อยากอภิปรายเมื่อการแสดงจบลงแล้ว

ข. ผู้เรียนสามารถเข้าใจความคิดเห็น ความรู้สึก และค่านิยมของสมาชิก
อื่นๆ ได้ดีขึ้น

ค. ผู้เรียนเข้าใจถึงสาเหตุของพฤติกรรมในสถานการณ์หนึ่งๆ

3.2 ผู้เรียนจะมีความรู้พอเพียงที่จะสามารถเข้าร่วมแสดงและอภิปรายในเรื่อง
ปัญหาที่ยกมาหรือไม่ เพราะปกติการแสดงแต่ละครั้งไม่ควรเกิน 4 - 5 นาที

4. การใช้บทบาทสมมติจะได้ผลเต็มที่เมื่อใช้เป็นส่วนสมบูรณ์ของหลักสูตร
กล่าวคือ นำมาใช้ให้ติดต่อกันพอสมควร ไม่ใช่ให้นำมาเพียงการค้นการเรียนรู้ตามปกติไปเพียงครั้ง
หรือสองครั้ง เพื่อแก้ความเบื่อหน่ายของผู้เรียนเท่านั้น

5. ควรใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมติ เมื่อต้องการให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง
และฝึกทักษะในการปฏิบัติตนในเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์ ไม่ใช่นำมาใช้เพราะว่าเป็นวิธีการ
ที่สนุกและผู้เรียนชอบ จริงอยู่เมื่อนำบทบาทสมมติมาใช้มักจะเป็นไปได้ว่าผู้เรียนสนใจและอยาก
ให้ใช้วิธีนี้ตลอดเวลากับทุกๆ เรื่อง แต่ครูต้องคำนึงด้วยว่าถ้านำมาใช้บ่อยเกินไปจะทำให้
ประสิทธิภาพลดลง และเมื่อถึงคราวที่เป็นเรื่องที่เหมาะที่จะใช้กับวิธีนี้ จะได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร

การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld. 1957 : 8 - 10)
กล่าวว่าครูจะต้องเป็นผู้กระตุ้นให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นออกมาอย่างอิสระ และสร้างบรรยากาศ
ในห้องเรียนให้เด็กรู้สึกเป็นอิสระ ไม่ถูกควบคุมจากระเบียบวินัยที่เคร่งครัดจนเกินไป
นอกจากนั้น เลิศ อานันทนะ และวราภรณ์ รักวิจัย มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ครูควรจัด
ประสบการณ์ต่างๆ ให้ตรงกับพัฒนาของเด็ก โดยให้เด็กทุกคนมีโอกาสในการแสดงอย่างอิสระ
และมีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมในห้อง การเปิดโอกาสให้เด็กรู้จักตัดสินใจ และแก้ปัญหา
ด้วยตนเอง และครูควรให้คำชม เพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในสิ่งที่เด็กได้กระทำและมี
กำลังใจปรับปรุงให้ดีขึ้น (เลิศ อานันทนะ. 2527 : 25 ; วราภรณ์ รักวิจัย. 2527 : 721)

วารี ธีระจิตร (2534 : 189 - 190) ได้สรุปเกี่ยวกับการเรียนโดยใช้กิจกรรม
บทบาทสมมติว่า มีข้อดีหลายประการที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน
และเรียนได้อย่างสนุกสนาน สามารถเข้าใจสิ่งเรียนได้อย่างดี ช่วยปรับปรุงพฤติกรรมและเจตคติ
ให้ปฏิบัติตนในสังคมได้อย่างเหมาะสม และรู้จักการเผชิญสถานการณ์ต่างๆ ฝึกการแก้ปัญหา
และรู้จักการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม

หลักในการนำบทบาทสมมติไปใช้ในการเรียนการสอน สรุปได้ว่าการนำบทบาท
สมมติไปใช้ต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้เด็กเรียนรู้ มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนด
ไว้ และตรงกับพัฒนาการของเด็ก ให้เด็กได้แสดงออกโดยครูคอยกระตุ้นให้เด็กคิดและตัดสินใจ
แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

2.14 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสมมติ

งานวิจัยในต่างประเทศ

ชูดท์ (Shoudt. 1976 : 2754-A) ได้ใช้บทบาทสมมติในการฝึกทักษะปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนอนุบาล จำนวน 75 คน พบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกโดยใช้บทบาทสมมติมีนิสัยเอื้อเฟื้อมากขึ้นกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โคโนเลย์ (Conoley.1977 : 4977 – A) ได้ศึกษาผลของการใช้บทบาทสมมติในการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา 3, 4 และ 5 จำนวน 142 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ใช้เวลาทดลอง 2 สัปดาห์ วันละ 30 นาที ทุกวันมีการทดสอบก่อนการเรียนและหลังการเรียนกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า การนำบทบาทสมมติมาเป็นองค์ประกอบในการเรียนการสอน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนมากกว่ากลุ่มควบคุม ทำให้นักเรียนมีสังคมมีดีดีขึ้น และเปลี่ยนแปลงจากการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางมากขึ้น

เกลเลอร์ (Geller. 1978 : 219) ได้ทดลองใช้บทบาทสมมติประกอบการเรียนเพื่อปลูกฝังการเชื่อฟังกับนักเรียนจำนวน 91 คน ผลปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้บทบาทสมมติมีการเชื่อฟังมากกว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยไม่ใช้บทบาทสมมติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วากเนอร์ (Wagner. 1978 : 441) ได้ทดลองใช้การแสดงบทบาทสมมติ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนกับนักเรียนอายุ 8 - 9 ปี โดยครูแนะนำนักเรียนให้เข้าใจชีวิตของคนเผ่าพันธุ์หนึ่งด้วยวิธีการแสดงบทบาทสมมติเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนกั้นน้ำในหุบเขาของชาวอินเดียนแดง ผลการทดลองทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและเห็นใจชาวอินเดียนแดงมากขึ้น

ทิมมส์ (Timms. 1986 : 3398-A) ได้ศึกษาการใช้การแสดงบทบาทสมมติที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ทางการละคร เพื่อประเมินคุณภาพและปริมาณเกี่ยวกับการแสดงความคิดและเพิ่มพูนความคิดสร้างสรรค์โดยใช้เด็กไป 8 คน แสดงบทบาทสมมติ จำนวน 16 ครั้งๆ ละ 90 นาที ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนทั้ง 8 คน ได้พัฒนาการด้านการแก้ไขปัญหาและแก้ไขสถานการณ์สูงขึ้นทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

งานวิจัยในประเทศ

อัจฉรา เนตรล้อมวงศ์ (2531) ได้ศึกษาผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 16 คน ผลการทดลองพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จงกล นันทพล (2535) ได้ทำการศึกษาการสังเกตพฤติกรรมการช่วยเหลือจากการเล่นแบบสมมติในศูนย์บ้านของเด็กก่อนวัยเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน ชาย – หญิง

อายุระหว่าง 5 – 6 ปี จำนวน 30 คน ของหน่วยปฏิบัติการพัฒนาการเด็กมหาวิทยาลัยเกษตร ผลการวิจัยพบว่า 1.) ลักษณะการแสดงพฤติกรรมช่วยเหลือของเด็กก่อนวัยเรียนที่เกิดจากการ ริเริ่มของเด็กเองร้อยละ 57.84 และจากการถูกขอร้องจากคนอื่น ร้อยละ 42.16 โดยวิธีการ แบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน การให้สิ่งของแก่เพื่อน การช่วยเหลือและการปลอบใจเพื่อน คิดเป็น ร้อยละ 27.45, 15.20, 55.39 และ 1.96 ตามลำดับ 2.) การแสดงพฤติกรรม การช่วยเหลือของ เด็กก่อนวัยเรียน เฉลี่ย 2 ครั้ง ต่อ 1 คน ซึ่งเกิดจากการริเริ่มของเด็กเอง 1 ครั้ง และจาก การถูกขอร้องจากคนอื่น 1 ครั้ง

ธนวรรณ สังข์ทอง (2539) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่องอริยสัจ 4 และฆราวาสธรรม 4 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สอนโดยใช้บทบาท สมมติ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้บทบาทสมมติมีผลการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ เรียนโดยไม่ใช้บทบาทสมมติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วันเพ็ญ ปุณพัฒน์ (2539) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคม ของเด็กปฐมวัยที่ ได้รับการเล่นสมมติ แบบกึ่งชี้แนะและแบบอิสระ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ เด็กปฐมวัยอายุ 5 – 6 ปี จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่ายและสุ่มแบบแบ่งชั้น พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการ จัดประสบการณ์การเล่นสมมติกึ่งชี้แนะ มีพฤติกรรมทางสังคมด้านการแบ่งปันและด้านการ ร่วมมือ สูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสมมติแบบอิสระ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสมมติแบบกึ่งชี้แนะมีพฤติกรรมทางสังคมด้านการช่วยเหลือสูง กว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสมมติแบบอิสระอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมทินี ด่านยังอยู่ (2544) ได้ศึกษาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่เกิด จากการจัดประสบการณ์การเล่นสมมติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย-หญิง อายุ ระหว่าง 5 –6 ปี ชั้นอนุบาลปีที่ 3 จำนวน 12 คน ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยก่อนจัดประสบการณ์และ ระหว่างการจัดประสบการณ์การเล่นสมมติ ในแต่ละช่วงสัปดาห์ มีความเชื่อมั่นในตนเองโดย เฉลี่ยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นสนับสนุนได้ว่า การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ มีผลทำให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นส่งเสริมให้มีพัฒนาการทางด้านสังคม เช่น ความรับผิดชอบ การช่วยเหลือ แบ่งปัน ความกตัญญูกตเวที และความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะนักเรียนได้แสดงบทบาทในสถานการณ์ต่างๆ ที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริง ทำให้เกิดความ เข้าใจตนเองและคนอื่นมากขึ้น การแสดงบทบาทสมมติยังส่งเสริมให้นักเรียนกล้าตัดสินใจและ รู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา ว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัด กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการ ทดลองตามสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการสุ่มตัวอย่างครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนชาย - หญิง อายุระหว่าง 4 - 5 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนสามเสนนอก (ประชาราษฎร์อนุกุล) เขตดินแดง สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนชาย-หญิงอายุระหว่าง 4 - 5 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนสามเสนนอก (ประชาราษฎร์อนุกุล) เขตดินแดง สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับฉลากมา 1 ห้องเรียน จากทั้งหมด 5 ห้องเรียน แล้วจับฉลากให้ได้ จำนวนทั้งหมด 15 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างในการทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

1. แผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ
2. แบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย
  - 2.1 ปัญหาของตนเอง
  - 2.2 ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
  - 2.3 ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

การสร้างแผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ มีลำดับขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสร้างแผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ผู้วิจัยได้ศึกษาหนังสือคู่มือหลักสูตรก่อนประถมศึกษาพุทธศักราช 2540 (อายุ 3-6 ปี) และตัวอย่างแผนการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษา ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2540) แผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร (2540) เทคนิคและขั้นตอนในการใช้บทบาทสมมติ ของทิสนา แคมมณี (2545) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมบทบาทสมมติ ของวันเพ็ญ ปลูกพันธ์ (2539) เมทินี ด่านยังอยู่ (2544)

การศึกษาค้นคว้านี้ได้รับความรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย การส่งเสริมพัฒนาการให้กับเด็ก เทคนิคและขั้นตอนในการใช้บทบาทสมมติ รูปแบบในการเขียนแผนการแสดงบทบาทสมมติของเด็กปฐมวัยและขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งในการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติในครั้งนี้ เด็กได้แสดงบทบาทสมมติเป็นตัวละครตามบทบาทที่ตนเองได้คิดวิธีแก้ปัญหา ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้เด็กสนใจ กำหนดสถานการณ์ที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ช่วยเหลือ และดำเนินกิจกรรมจนจบ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมในการแก้ปัญหา และส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้พัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 สร้างแผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ จำนวน 24 แผน ประกอบด้วยสถานการณ์ปัญหา จุดประสงค์ และขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

1.3 นำแผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติที่ผู้วิจัยสร้าง เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจและปรับปรุงแก้ไข ดังรายชื่อต่อไปนี้

รศ. วราภรณ์ รักวิจัย	ผู้อำนวยการโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร
ผศ. สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล	อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาการศึกษาดุริยางค์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต กรุงเทพมหานคร
ผศ. พิชยาภรณ์ สิงหกันตพงศ์	อาจารย์ฝ่ายวิชาการ ชั้นอนุบาล โรงเรียนสาธิตอนุบาลละอองอุทิศ กรุงเทพมหานคร

1.4 นำแผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ปรับแก้ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญที่มีความเห็นสอดคล้องกัน 2 ใน 3 ท่าน โดยให้ปรับแผนการจัดกิจกรรมบทบาทสมมติให้การดำเนินการในขั้นนำ เป็นการพูดคุยที่ละกลุ่ม เมื่อเด็กแสดงบทบาทสมมติเสร็จทุกกลุ่มแล้ว จึงสรุปการแก้ปัญหาของแต่ละกลุ่มร่วมกัน กิจกรรมที่ใช้การเล่นิทาน ควรเป็นนิทานที่ไม่จบเรื่อง โดยครูตั้งคำถามปลายเปิดให้เด็กคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง เปลี่ยนสถานการณ์บางสถานการณ์ที่ใกล้ตัวเด็ก และบางสถานการณ์ที่ยากเกินกว่าที่เด็กจะแก้ปัญหาได้

1.5 ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ไปทดลองใช้กับเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนสามเสนนอก ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน พบว่าการแบ่งกลุ่มในการแสดงกิจกรรมบทบาทสมมติ เด็กจะอยู่กลุ่มเดิม เด็กที่แสดงความคิดในแต่ละกลุ่มจะเป็นคนเดิม และบางสถานการณ์ใช้เวลาในการจัดกิจกรรมนานกว่าที่กำหนดไว้ 30 นาที ผู้วิจัยจึงนำมาปรับปรุงในการจัดกิจกรรม โดยหาวิธีในการแบ่งกลุ่มจากความสมัครใจเป็นเกมต่างๆ เพื่อให้เด็กได้หมุนเวียนกลุ่มในการทำกิจกรรม ใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กแสดงความคิดเห็นทุกคนและเพิ่มเวลาในการจัดกิจกรรมเป็น 35 นาที ในการนำไปทดลองใช้จริง

1.6 นำแผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ที่ปรับปรุงแล้วไปจัดทำเป็นแบบฉบับจริง ซึ่งประกอบด้วยคู่มือการใช้แผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ และแผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการทดลองจำนวน 24 แผน เป็นเวลา 8 สัปดาห์ๆ ละ 3 วัน

2. แบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหา

ในการสร้างแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหามีลำดับขั้นตอนดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมในการแก้ปัญหา ของเปลวปฐิสาร (2543) บุปผา พรหมสร (2542) วิจิตพร พิชญกุล (2538) ขวัญตา แต่พงษ์โสรัถ (2538) วาสนา เจริญสอน (2537) เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบ

2.2 กำหนดจุดประสงค์ในการสร้างแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย 3 ด้าน ได้แก่ การแก้ปัญหของตนเอง การแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

2.3 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสร้างแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหา โดยผู้วิจัยแบ่งปัญหาออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ปัญหาของตนเอง ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น แล้วนำสถานการณ์ปัญหามาสร้างเป็นข้อคำถามและรูปภาพสี ขนาด 7" x 9" จำนวน 36 ภาพ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 ปัญหาของตนเอง	จำนวน 12 ข้อ
ชุดที่ 2 ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น	จำนวน 12 ข้อ
ชุดที่ 3 ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น	จำนวน 12 ข้อ

2.4 นำแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ด้าน การศึกษาปฐมวัย และด้านวัดผลการศึกษา จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบเพื่อหาความ เทียบตรงตามเนื้อหา โดยประเมินความสอดคล้องของแบบทดสอบกับวัตถุประสงค์ ดังรายชื่อ ต่อไปนี้

รศ.ดร.ดวงเดือน ศาสตรภัทร	ข้าราชการบำนาญภาควิชามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร
ดร.จิตติพร พิษณุกุล	อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปทุมธานี
อาจารย์มิ่ง เทพครเมือง	อาจารย์โรงเรียน สาริตมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ (ฝ่ายประถม) กรุงเทพมหานคร

2.5 นำแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยมาหาค่าดัชนีความ สอดคล้องระหว่างแบบทดสอบกับจุดประสงค์ (IOC) พบว่าแบบทดสอบพฤติกรรมในการ แก้ปัญหา มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.33 ถึง 1.00 และนำแบบทดสอบมาปรับปรุงแก้ไขตาม คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญที่มีความเห็นสอดคล้องกัน 2 ใน 3 ท่าน โดยให้รับคำถาม โดยใช้ ภาษาที่เหมาะสมกับเด็ก เช่น ใช้คำว่า “หนู” แทนคำว่า “นักเรียน” และรูปภาพที่เป็น แบบทดสอบให้มีรายละเอียดชัดเจนเพิ่มขึ้น

2.6 นำแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาที่ปรับปรุง ไปทดลองใช้ (Try-out) กับเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนสามเสนนอก ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน

2.7 นำแบบทดสอบพฤติกรรมที่ผ่านการทดลองมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ กำหนด แล้ววิเคราะห์แบบทดสอบพฤติกรรมเป็นรายข้อ เพื่อหาค่าความยากง่าย (p) และค่า อำนาจจำแนก (r) โดยคัดเลือกข้อที่มีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.20–0.87 และค่าอำนาจ จำแนกตั้งแต่ 0.20–0.95 ขึ้นไป วัชชุดละ 10 ข้อ รวมทั้งสิ้น 30 ข้อ

2.8 หาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีของคูเดอร์ – ริชาร์ดสัน (Kuder – Richardson) จากสูตร KR – 20 ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหา 0.94 แล้วนำ แบบทดสอบพฤติกรรม ในการแก้ปัญหาที่ได้ไปใช้เป็นเครื่องมือในการทดสอบพฤติกรรมในการ แก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองโดยอาศัยการวิจัยแบบ One Group Pretest - Posttest Design (Fraenkel and Wallen. 2000 : 290 - 291) มีลักษณะการทดลองดังนี้

ตาราง 2 แบบแผนการทดลอง

วิธีปฏิบัติ		
Preset	Treatment	Posttest
O	X	O

ความหมายของสัญลักษณ์

O _{Pretest}	แทน การทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหา ก่อนการทดลอง
X _{Treatment}	แทน การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ
O _{Posttest}	แทน การทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหา หลังการทดลอง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การทดลองครั้งนี้ ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 โดยมีขั้นตอนการดำเนินการทดลองดังนี้

1. สร้างความคุ้นเคยกับเด็กกลุ่มตัวอย่างเป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์ เพื่อเตรียมเด็กให้คุ้นเคยกับขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ
2. ผู้วิจัยทำการทดสอบก่อนการทดลอง (Pretest) กับเด็กกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน โดยใช้แบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ใช้เวลาในการทดสอบ 1 สัปดาห์
3. ผู้วิจัยดำเนินการทดลองการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติเป็นเวลา 8 สัปดาห์ๆ ละ 3 วัน เริ่มทดลองตั้งแต่วันที่ 19 กรกฎาคม 2547-วันที่ 10 กันยายน 2547 ทุกวันจันทร์ พุธ และศุกร์ เวลา 09.00-09.40 น.
4. ดำเนินการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ จำนวน 24 แผน ดังตาราง 3

ตาราง 3 การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

สัปดาห์ที่	วัน	พฤติกรรมในการแก้ปัญหา	สถานการณ์
1	จันทร์ พุธ ศุกร์	ปัญหาของตนเอง ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น	- รองเท้าของหนูหาย - เพื่อนแย่งของเล่น - เห็นเพื่อนโดนรังแก
2	จันทร์ พุธ ศุกร์	ปัญหาของตนเอง ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น	- ขณะเล่นที่สนามฟุตบอลป่า ๆ - วังชนเพื่อนหกล้ม - เห็นเพื่อนปัสสาวะรดทางגע
3	จันทร์ พุธ ศุกร์	ปัญหาของตนเอง ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น	- หนูทำน้ำหก - เพื่อนโยนของเล่นใส่หนู - เห็นเพื่อนหกล้ม
4	จันทร์ พุธ ศุกร์	ปัญหาของตนเอง ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น	- แอร์เย็นหนูรู้สึกหนาว - หนูหลงทาง - เห็นเพื่อนร้องไห้
5	จันทร์ พุธ ศุกร์	ปัญหาของตนเอง ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น	- ดื่มนมมบูด - อยากดูการ์ตูนของหนู - เห็นเพื่อนเล่นกรรไกร
6	จันทร์ พุธ ศุกร์	ปัญหาของตนเอง ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น	- ทำสตางค์หล่นหาย - เพื่อนไม่ช่วยเก็บของเล่น - เห็นเพื่อนอยู่หน้าประตูโรงเรียน

ตาราง 3 (ต่อ)

สัปดาห์ที่	วัน	พฤติกรรมในการแก้ปัญหา	สถานการณ์
7	จันทร์ พุธ ศุกร์	ปัญหาของตนเอง ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น	- ไม่มีแปรงสีฟัน - เพื่อนทำของเล่นของหนูพัง - เห็นเพื่อนเลือดกำเดาไหล
8	จันทร์ พุธ ศุกร์	ปัญหาของตนเอง ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น	- หนูปวดฟัน - กล้องสีสลับกับเพื่อน - เห็นเพื่อนไม่ทานข้าว

5. เมื่อดำเนินการทดลองครบ 8 สัปดาห์ ผู้วิจัยทำการทดสอบ (Posttest) หลังการทดลองกับเด็กกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน โดยใช้แบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ใช้เวลาในการทดสอบ 1 สัปดาห์

6. นำข้อมูลที่ได้จากการทดสอบไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ เพื่อสรุปผลการวิจัยต่อไป

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการทดสอบไปวิเคราะห์ และหาคุณภาพด้วยวิธีการทางสถิติ ดังนี้

1. การหาคุณภาพของแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

1.1 แสดงหลักฐานความเที่ยงตรงรายข้อ ด้วยการคำนวณความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์ โดยใช้สูตร (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2545 : 95)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบ แต่ละข้อกับจุดประสงค์
	$\sum R$	แทน	ผลรวมของคะแนนจากผู้เชี่ยวชาญ
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

1.2 การคำนวณหาค่าความยากง่าย (Difficulty) โดยใช้สูตร (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์.
2526 : 89)

$$p = \frac{R}{N}$$

เมื่อ	P	แทน	ค่าความยากง่าย
	R	แทน	จำนวนที่ทำข้อนั้นถูก
	N	แทน	จำนวนเด็กที่ทำข้อนั้นทั้งหมด

1.3 หาค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) โดยใช้สูตร (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์.
2526)

$$D = \frac{R_u - R_l}{\frac{N}{2}}$$

เมื่อ	D	แทน	ค่าอำนาจจำแนก
	R_u	แทน	จำนวนเด็กที่ตอบถูกในกลุ่มเก่ง
	R_l	แทน	จำนวนเด็กที่ตอบถูกในกลุ่มอ่อน
	N	แทน	จำนวนเด็กกลุ่มเก่งและกลุ่มอ่อน

1.4 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบใช้สูตร Kuder Richarson. KR - 20
(บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2526 : 165)

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum pq}{s_t^2} \right]$$

เมื่อ	r_{tt}	แทน	ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
	n	แทน	จำนวนของแบบทดสอบ
	P	แทน	สัดส่วนผู้ทำได้ข้อหนึ่งคือ สัดส่วนคนทำถูกกับคนทำทั้งหมด
	q	แทน	สัดส่วนของผู้ทำผิดในข้อหนึ่ง หรือ $1 - P$
	s^2	แทน	คะแนนความแปรปรวนของแบบทดสอบฉบับนั้น

2. สถิติพื้นฐานที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ดังนี้

2.1 หาค่าเฉลี่ยของคะแนน ใช้สูตร (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2524 : 36)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ	$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
	$\sum X$	แทน	ผลรวมคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนเด็กปฐมวัย

2.2 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน (Standard Deviation) โดยใช้สูตร (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2521 : 55)

$$S = \sqrt{\frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ	S	แทน	ความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน
	N	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
	$\sum X$	แทน	ผลรวมคะแนนทั้งหมด
	$\sum X^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

3. สถิติในการทดสอบสมมุติฐาน

ทำการวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ดังนี้

เปรียบเทียบคะแนนความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังทำการทดลอง
โดยคำนวณจากสูตร t - test แบบ Dependent (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์ 2521ก. : 99)

$$t = \frac{\bar{D}}{S_{\bar{D}}}, df = N-1$$

$$S_{\bar{D}} = \frac{S_D}{\sqrt{N}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าที่ใช้ในการพิจารณา t - distribution
	D	แทน	คะแนนความแตกต่าง
	N	แทน	จำนวนคน
	$\bar{D}$	แทน	ค่าเฉลี่ยคะแนนความแตกต่าง
	S_D	แทน	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผลต่าง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดอักษรต่างๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

N	แทน	จำนวนกลุ่มนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของคะแนน
SD	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน
$\bar{D}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของคะแนนผลต่าง
S_D	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผลต่าง
$S_{\bar{D}}$	แทน	ความแปรปรวนคลาดเคลื่อน
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณา t distribution
P	แทน	ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ
**	แทน	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย (4 - 5 ปี)

ตอนที่ 2 การเปรียบเทียบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนของแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย (4 - 5 ปี)

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ผู้วิจัยได้นำคะแนนแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยรวมและรายด้านคือ พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเอง พฤติกรรมการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และพฤติกรรมการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของแบบทดสอบปรากฏผลดังแสดง ในตาราง 4

ตาราง 4 ค่าสถิติพื้นฐานของแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหารายด้านและโดยรวมของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ (N = 15)

พฤติกรรมในการแก้ปัญหา	ก่อน		หลัง	
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD
การแก้ปัญหของตนเอง	13.33	4.23	16.20	3.02
การแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น	11.26	5.06	15.66	2.49
การแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น	10.73	4.35	16.20	2.14
รวม	35.33	12.88	48.06	5.92

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 4 ปรากฏว่า ก่อนการทดลองนักเรียนมีคะแนนพฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเอง อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 13.33$) รองลงมาคือการแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 11.26$) และการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 10.73$) และมีคะแนนการแก้ปัญหารายด้านโดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ($\bar{X} = 35.33$) ซึ่งคะแนนการแก้ปัญหารายด้านมีการกระจายใกล้เคียงกัน

หลังการทดลอง นักเรียนมีคะแนนพฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเองอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 16.20$) และการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นอยู่ในระดับ ดี ($\bar{X} = 16.20$) เท่ากันรองลงมา คือการแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 15.66$) และมีคะแนน การแก้ปัญหารายด้านโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 48.06$) และคะแนนการแก้ปัญหารายด้าน มีการกระจายใกล้เคียงกัน

ตอนที่ 2 การเปรียบเทียบพฤติกรรมในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

การวิเคราะห์ตอนนี้ผู้วิจัยได้นำคะแนนจากแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาทั้ง ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ มาเปรียบเทียบความแตกต่างโดยแยกวิเคราะห์เป็นพฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเอง พฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น พฤติกรรมในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น และในภาพรวมทั้งหมด มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างโดยใช้ t - test แบบ Dependent ทดสอบค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติของแบบทดสอบปรากฏผลดังตาราง ในตาราง 5

ตาราง 5 เปรียบเทียบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเอง การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นและการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ (N = 15)

พฤติกรรมในการแก้ปัญหา	$\bar{D}$	S_D	$S_{\bar{D}}$	t	p
การแก้ปัญหาของตนเอง	2.866	3.907	1.008	2.842**	.013
การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น	4.400	4.272	1.103	3.988**	.001
การแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น	5.466	3.681	0.505	5.751**	.000
รวม	12.733	10.326	2.666	4.776**	.000

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 5 ปรากฏว่า หลังการทดลองนักเรียนในกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเองเฉลี่ยเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ($\bar{D} = 2.866$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 2.842$, $P = .013$) การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นเฉลี่ยเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ($\bar{D} = 4.400$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 3.988$, $P = .001$) การแก้ปัญหา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นเฉลี่ยเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ($\bar{D} = 5.466$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 5.751$, $P = .000$)

แสดงว่า การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติสามารถพัฒนาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเอง การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ได้มากขึ้นอย่างชัดเจน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ เพื่อให้ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยได้เลือกใช้เป็นแนวทางการจัดประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ซึ่งมีลำดับขั้นตอนและผลของการวิจัยโดยสรุปดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อศึกษาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติและกำหนดเป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงของคะแนนพฤติกรรมในการแก้ปัญหาโดยเฉลี่ยรวมของเด็กปฐมวัย ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติก่อนและหลังการจัดกิจกรรม
2. เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงของคะแนนพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย แยกเป็นรายด้าน ได้แก่ การแก้ปัญหาของตนเอง การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติก่อนและหลังการจัดกิจกรรม

สมมติฐานในการวิจัย

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนชาย-หญิง อายุ 4-5 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนสามเสนนอก (ประชาราษฎร์อนุกุล) เขตดินแดง สังกัดสำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเด็กนักเรียนชาย-หญิง อายุ 4 – 5 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 โรงเรียนสามเสนนอก (ประชาราษฎร์อนุกุล) เขตดินแดง สังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 1 ห้องเรียน จากทั้งหมด 5 ห้องเรียน แล้วจับฉลากเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ
2. ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมในการแก้ปัญหา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เครื่องมือทดลองและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. แผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ
2. แบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย
  - 2.1 การแก้ปัญหของตนเอง
  - 2.2 ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
  - 2.3 ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการทดลองมีขั้นตอนดังนี้

1. สร้างความคุ้นเคยกับเด็กกลุ่มทดลองเป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์
2. ทำการทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยก่อนการทดลองด้วยแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
3. ดำเนินการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง โดยการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติเป็นเวลา 8 สัปดาห์ๆ ละ 3 วัน วันละ 40 นาที ระหว่างเวลา 09.00 - 09.40 น.
4. เมื่อสิ้นสุดการทดลอง ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาล้างทดลองด้วยแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
5. นำข้อมูลที่ได้จากการทดลองไปวิเคราะห์ตามวิธีทางสถิติ เพื่อสรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1. หาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
2. เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลอง t - test แบบ Dependent Sample

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมในการแก้ปัญหา หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อวิเคราะห์คะแนนพฤติกรรมในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยแยกเป็นรายด้าน ได้แก่ พฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเอง พฤติกรรมในการแก้ปัญหของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และพฤติกรรมในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น พบว่า เด็กปฐมวัยหลังการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาด้านทั้ง 3 ด้าน เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อศึกษาพฤติกรรมในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ผลการวิจัยโดยรวม ปรากฏว่าก่อนการทดลอง เด็กปฐมวัยมีค่าเฉลี่ย 35.33 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 12.88 หลังการทดลองเด็กปฐมวัยมีค่าเฉลี่ย 48.06 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.92 แสดงว่าหลังการทดลอง เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาดตนเองโดยเฉลี่ยสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างชัดเจน ($\bar{D}=12.733$) แสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติส่งเสริมพฤติกรรมในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยให้พัฒนาสูงขึ้น อภิปรายได้ดังนี้

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาดสูงขึ้น เนื่องจากการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ เด็กทุกคนได้ลงมือกระทำกิจกรรมด้วยตนเองเด็กได้สมมติตัวเองเป็นตัวแสดงในการแก้ปัญหจากสถานการณ์ที่ครูกำหนด ครูมีบทบาทกระตุ้นให้เด็กได้คิด ช่วยจูงใจให้เด็กปฐมวัยสนใจที่จะร่วมกิจกรรม เด็กมีอิสระในการตัดสินใจ โดยการใช้รูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ช่วยให้บรรยากาศของการแสดงบทบาทสมมติน่าสนใจยิ่งขึ้น เพราะถ้าจัดกิจกรรม โดยไม่เปลี่ยนแปลงวิธีการเลย จะทำให้ความสนใจของเด็กลดลง หลังจากแสดงจบแล้วมีการสรุปอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เป็นการสะท้อนข้อมูลให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี เพราะโดยธรรมชาติ เด็กวัย 3 - 6 ปี จะมีความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งใหม่ๆ ที่พบเห็นรอบตัวเอง และเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้เด็กมีความ

กระตือรือร้นอยากเข้ามามีส่วนร่วม เด็กวัยนี้จึงเป็นวัยที่เหมาะสมที่จะเสริมสร้างหรือเพิ่มพูนประสบการณ์ ด้วยการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติเพื่อช่วยให้เด็กได้รับความรู้ในการแก้ปัญหาและนำประสบการณ์ไปใช้ในสถานการณ์จริงเพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ดังที่ไวทือตสกี (Berk and Winsler, 1995 ; citing Vygotsky.n.d.) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ของเด็กจะเกิดขึ้นใน Zone of Proximal Development เป็นสถานะที่เด็กเผชิญกับปัญหาที่ท้าทาย แต่ไม่สามารถคิดแก้ปัญหาได้โดยลำพัง เมื่อได้รับการช่วยเหลือแนะนำจากผู้ใหญ่หรือร่วมกันคิดกับเพื่อนที่มีประสบการณ์มากกว่าเด็กจะสามารถแก้ปัญหานั้นได้ สอดคล้องกับอาชัญญา รัตนอุบล (2547) กล่าวว่า การเรียนรู้จากประสบการณ์ของบุคคลทั้งหลายควรเริ่มต้นด้วยการค้นหา และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มเพื่อนผู้เรียน ระหว่างผู้สอน หรือระหว่างผู้อำนวยการสอน เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในอดีต มีการสังเกตการปฏิบัติ ก่อนนำไปสู่การลงมือปฏิบัติจริง ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามต้องการมีการร่วมปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกันในระหว่างการเรียนรู้ ผู้สอนมีส่วนช่วยในการกระตุ้นผู้เรียน และช่วยให้ผู้เรียนได้ทบทวนประสบการณ์เดิม การเปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการทำกิจกรรม ซึ่งมีความเป็นอิสระในการคิดเพื่อที่จะแก้ปัญหา เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการแก้ปัญหา การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติจึงเป็นการฝึกฝนประสบการณ์การแก้ปัญหาให้กับเด็กสามารถนำพฤติกรรมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองมาใช้แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็กได้ เป็นการวางรากฐานในการแก้ปัญหาต่างๆ ในอนาคตให้กับเด็ก จึงส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเอง พฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น มีการพัฒนาสูงขึ้น และเมื่อแยกพฤติกรรมรายด้าน อภิปรายผลได้ดังนี้

1. พฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเองของเด็กปฐมวัยก่อนและหลัง ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ปรากฏว่าก่อนการทดลองเด็กปฐมวัย มีค่าเฉลี่ย 13.33 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.23 หลังการทดลองเด็กปฐมวัยมีค่าเฉลี่ย 16.20 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.02 แสดงว่าหลังการทดลอง เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเองโดยเฉลี่ยสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างชัดเจน ($\bar{D} = 2.886$) ที่เป็นเช่นนี้เพราะการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติสามารถพัฒนาพฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเองของเด็กปฐมวัยได้ เนื่องจากการแสดงบทบาทสมมติที่จัดเป็นสถานการณ์ที่ใกล้ตัวเด็ก ที่พบเห็นได้ในชีวิต เป็นการส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาพฤติกรรมในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัย ซึ่งทำให้เด็กสามารถแสดงพฤติกรรมในการแก้ปัญหได้ ถึงแม้ว่าบางสถานการณ์ การแก้ปัญหอาจจะยังไม่เหมาะสมต้องพึ่งพาผู้อื่น ตัวอย่างสถานการณ์ เช่น “ ถ้าหนูเล่นลูกบอลอยู่ แล้วลูกบอลกลิ้งไปอยู่ใต้รถที่จอดอยู่ หนูจะทำอย่างไร ” เด็กส่วนใหญ่จะให้ผู้ใหญ่ ครู หรือพ่อแม่ช่วยเก็บให้ เป็นต้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติในการพัฒนาพฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเองของเด็กปฐมวัย ครูเป็นผู้กระตุ้นให้เด็กรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง ทำให้เด็กรู้จักเชื่อมโยงเรื่องราวที่

เป็นสถานการณ์ที่เป็นปัญหาในการแสดงบทบาทสมมติ โดยใช้ประสบการณ์การเรียนรู้มาแก้ปัญหา ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความคิดทำให้เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเองสูงขึ้นหลังจากการทดลอง

2. พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ปรากฏว่าก่อนการทดลองเด็กปฐมวัยมีค่าเฉลี่ย 11.26 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.06 และหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ย 15.66 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.49 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หลังการทดลองเด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างชัดเจน ($\bar{D} = 4.400$) ที่เป็นเช่นนี้เพราะการที่ครูจัดสถานการณ์อย่างน่าสนใจก็จะทำให้เด็กเกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียนหรือแก้ปัญหาได้ นอกจากเหตุผลดังกล่าวแล้ว เด็กจะต้องมีการเชื่อมโยงความคิดประสบการณ์เดิมของเด็กที่เคยประสบมา ตัวอย่างสถานการณ์ เช่น “ ถ้าเพื่อนมาชนหนู ทำให้ขนมของหนูหล่นพื้น หนูจะอย่างไร ” เด็กจะมีวิธีแก้ปัญหาที่หลากหลาย เช่น ไปขอขนมครูใหม่ ให้แม่ซื้อไปฟองครู ดีเพื่อน ร้องไห้ เป็นต้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติในการพัฒนาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นของเด็กปฐมวัย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสเด็กปฐมวัยได้แสดงออกในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์ที่เป็นปัญหาที่ผู้อื่นมากระทำตนเอง หรือตนเองเป็นผู้ที่ไปกระทำผู้อื่นในการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ครูจำเป็นต้องส่งเสริมให้เด็กรู้จักวิธีในการตัดสินใจด้วยวิธีที่ไม่ใช้ความรุนแรง รู้จักแก้ปัญหาด้วยวิธีที่เหมาะสม จึงทำให้เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นสูงขึ้นหลังจากการทดลอง

3. พฤติกรรมในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ปรากฏว่าก่อนการทดลองเด็กปฐมวัยมีค่าเฉลี่ย 10.73 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 4.35 และหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ย 16.20 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.14 พบว่าก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเด็กปฐมวัย มีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างชัดเจน ($\bar{D} = 5.466$) ที่เป็นเช่นนี้เพราะเด็กในวัยนี้ต้องการเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ชอบเล่นกับเพื่อนเป็นกลุ่ม มีความห่วงใยต่อเด็กที่อ่อนแอกว่า จึงรู้จักที่จะช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือหรือได้รับความเดือดร้อน ตัวอย่างสถานการณ์ เช่น “ ถ้าหนูเห็นเพื่อนทำถาดอาหารหล่นพื้น หนูจะอย่างไร ” เด็กส่วนใหญ่จะช่วยเพื่อนเก็บ แบ่งข้าวให้เพื่อนกิน ไปบอกครู เป็นต้น ดังนั้นการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติในการพัฒนาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นของเด็กปฐมวัย ครูเป็นผู้ส่งเสริมให้เด็กรู้จักแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นด้วยตนเอง หรือให้คำแนะนำเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น โดยกำหนดสถานการณ์ที่เด็กสามารถแก้ปัญหาได้ เพื่อให้ผู้เรียนทำกิจกรรมโดยใช้ประสบการณ์การเรียนรู้

มาแก้ปัญหาต้องเป็นสถานการณ์ ที่ไม่ยากเกินไป จึงทำให้เด็กมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นสูงขึ้นหลังจากการทดลอง

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมตินั้นส่งผลให้เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาสูงขึ้น ทั้งนี้สาเหตุมาจากการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติเป็นกิจกรรมที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ได้เรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาที่มีสถานการณ์ใกล้เคียงตัวเด็กและเด็กได้ลงมือกระทำกิจกรรมด้วยตนเองเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกการคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง สมมติตัวเองให้อยู่ในสถานการณ์นั้น ครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ โดยช่วยกระตุ้นให้เด็กได้เรียนรู้อย่างกระตือรือร้น สนุกในการทำกิจกรรม ให้กำลังใจและเห็นแนวทางในการแก้ปัญหา นอกจากนี้การที่เด็กได้แสดงบทบาทสมมติ เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนๆ และกับครู โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันจากการแสดง ได้สะท้อนความรู้สึก ทำให้เกิดความคิดรวบยอด สามารถเข้าใจ และจดจำเรื่องนั้นได้ดี ส่งผลให้เด็กมีการพัฒนาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเอง พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และพฤติกรรมในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ดังนั้นเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติจึงมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาสูงขึ้น

ผู้วิจัยหวังว่าการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ น่าจะเป็นแนวทางสำหรับครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย ได้นำกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติเพื่อใช้พัฒนาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาให้กับเด็กปฐมวัย

ข้อสังเกตที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า

1. การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ เป็นกิจกรรมที่ส่งผลให้เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาพฤติกรรมในการแก้ปัญหา เนื่องจากเด็กได้เรียนรู้ด้วยการกระทำจากสถานการณ์ที่ครูสมมติขึ้นจากเหตุการณ์จริง ที่เด็กสามารถเห็นได้ในชีวิตประจำวัน และตามปกติเด็กชอบเล่นในมุมบทบาทสมมติอยู่แล้ว การที่ครูนำมาจัดเป็นกิจกรรมเด็กจึงมีความสนใจและกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรม เพราะได้แสดงท่าทางเลียนแบบเป็นบุคคลต่างๆที่เด็กชื่นชอบ เช่น พ่อ แม่ ครู เป็นต้น ครูมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้น เด็กให้คิดหาวิธีในแก้ปัญหาด้วยตนเอง ช่วยวางแผนการแสดง จัดฉาก หลังการแสดง อภิปรายผลและสรุปร่วมกันกับเด็ก ทำให้เด็กบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาได้เหมาะสมมาก

2. ในการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ จากสถานการณ์ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ การแก้ปัญหาของตนเอง การแก้ปัญหาดตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น จากการทดลองพบว่าเด็กมีพฤติกรรมในการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นสูงกว่าทุกๆ ด้าน เนื่องจากเด็กในวัยนี้ชอบเล่นกับเพื่อนเป็นกลุ่ม ต้องการเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และชอบ

ช่วยเหลือจึงรู้จักที่จะช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนหรือต้องการความช่วยเหลือ และขณะทำกิจกรรมเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนได้ร่วมกันแก้ปัญหาเกี่ยวกับเพื่อน มีการพูดคุย สนทนา ชักถาม ตกลงถึงวิธีการแก้ปัญหา มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการแก้ปัญหา ทำให้มีความสนิทสนม ห่วงใย เห็นใจซึ่งกันและกันมากขึ้น

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การส่งเสริมพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ครูต้องให้อิสระเด็กได้ใช้ความคิดในการแก้ปัญหาย่างอิสระ และเข้าใจความพร้อมของเด็ก 4-5 ปี สิ่งที่สำคัญควรสร้างกำลังใจให้เด็ก กล้าคิดและกล้าแสดงออกด้วยความมั่นใจ ครูต้องจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแสดงออกในการคิดแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงความพร้อมของเด็กไม่บังคับกดดันให้เด็กเกิดความเครียด ยกย่องชมเชย แสดงความเป็นมิตรกับเด็กให้เด็กเกิดความมั่นใจ เปิดโอกาสให้เด็กแสดงออกเต็มที่

2. ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติควรมีความยืดหยุ่น ขึ้นอยู่กับกิจกรรม ควรจัดให้เวลาเหมาะสม ควรให้เด็กได้ดำเนินจนสิ้นสุดกิจกรรม เพราะบางกิจกรรมอาจจะใช้เวลามากกว่าเวลาที่กำหนดไว้ การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติจึงควรมีความหลากหลาย และให้เด็กได้ร่วมกิจกรรมทุกคน เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยถึงพัฒนาการทางด้านอารมณ์-จิตใจ และสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

2. ควรมีการศึกษาวิจัยถึงพัฒนาการด้านการฟังและการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

3. ควรมีการศึกษาวิจัยถึงพัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

บรรณาุกรม

บรรณานุกรม

- กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. (2528). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กาญจนา เกียรติประวัติ. (2524). วิธีสอนทั่วไปและทักษะการสอน. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- กาญจนา เลิศธีระวิวัฒน์. (2533). ผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อการพึ่งตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาลสวนสนุก จังหวัดขอนแก่น. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดมสำเนา.
- กิตติ กล่อมเกลี้ยง. (2532). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนวิทยาศาสตร์โดยมีการใช้สถานการณ์กำหนดปัญหาและตั้งสมมติฐานกับไม่มีการใช้สถานการณ์ฝึกการกำหนดปัญหาและตั้งสมมติฐาน. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดมสำเนา.
- กุลยา ดันดีผลชีวะ. (2542, กรกฎาคม). “ผู้นำแนวคิดการศึกษาปฐมวัย,” วารสารการศึกษาปฐมวัย. 3 (3) : 25.
- _____. (2545). รูปแบบการเรียนการสอนปฐมวัยศึกษา. กรุงเทพฯ : บริษัทเอดิชั่นเพรสโปรดักส์.
- _____. (2540). หลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2541). ตัวอย่างแผนการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : ศูนย์พัฒนาหลักสูตร .
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). คู่มือหลักสูตรก่อนประถมศึกษาพุทธศักราช 2540 (อายุ 3 – 6 ปี). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ขวัญตา แต่พงษ์โสธร. (2538). การศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหของเด็กปฐมวัยในกิจกรรมการเล่นน้ำเล่นทรายแบบครุมีปฏิสัมพันธ์ และแบบครุไม่มีปฏิสัมพันธ์. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดมสำเนา.
- เจษฎา ศุภางคเสน. (2530). การศึกษาความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดมสำเนา.

- จงกล นันทพล. (2535). การสังเกตพฤติกรรมการช่วยเหลือจากการเล่นแบบสมมติในศูนย์
บ้านของเด็กก่อนวัยเรียน. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. อุดรธานี.
- ฉันทนา ภาคบงกช. (2528). สอนให้เด็กคิด : โมเดลการพัฒนาทักษะการคิดเพื่อคุณภาพชีวิต
และสังคม. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชาติชาย ปิลวาสน์. (2544). การศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โดยใช้
กระบวนการวางแผน ปฏิบัติ ทบทวน. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดรธานี.
- ชูศรี สนิทประชากร. (2525). วิธีสอนในระดับประถมศึกษาตามแนวหลักสูตรใหม่.
กรุงเทพฯ : วัชรการพิมพ์.
- จิตติพร พิษณุกุล. (2538). การศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับ
การจัดประสบการณ์ศิลปะประดิษฐ์แบบกลุ่ม. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษา
ปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดรธานี.
- ดวงเดือน เทศวานิช. (ม.ป.ป.). หลักการสอนทั่วไป. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะวิชา
ครุศาสตร์ วิทยาลัยครูพระนคร.
- ทศนา เขมมณี. (2544). วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพฯ : มาสเตอร์กรุ๊ปแมเนจเม้นท์.
_____. (2545). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2546). 14 วิธีสอนสำหรับครูมืออาชีพ. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทศนา เขมมณีและคณะ. (2540, กรกฎาคม – ตุลาคม). “ การเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการ
การคิด”. คุรุศาสตร์. 26 (1) : 35 – 60.
- ธนวรรณ สังข์ทอง. (2539). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง
อริยสัจ 4 และฆราวาสธรรม 4 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สอนโดยใช้
บทบาทสมมติ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดรธานี.
- นิตยา บรรณประสิทธิ์. (2538). พัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัด
กิจกรรมเพาะปลูกพืช. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อุดรธานี.
- นุตอนงค์ ทัดบัวขำ. (2540). บทบาทครูในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อุดรธานี.

- บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. (2521). การวัดประเมินผลการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ :
ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2526). การทดลองแบบอิงเกณฑ์ : แนวคิดและวิธีการ. กรุงเทพฯ
: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2545). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการวัดประเมินการเรียนรู้. กรุงเทพฯ :
ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุบผา พรหมศร. (2542). ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัด
กิจกรรมการเล่นกลางแจ้งและกิจกรรมเครื่องเล่นสนาม. ปรินญาณพนธ์ กศ.ม.
(การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
อัสสัณหา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2536, ธันวาคม-มกราคม). "ปัญหาและการแก้ไขปัญหา," แนว. 27 (144) : 6 - 7.
- บุญส่ง ครุศรี. (2537). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชานิทานพื้นบ้านของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการใช้บทบาทสมมติและการใช้เพลงพื้นบ้าน.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัสสัณหา.
- เบญจา แสงมลิ. (2545). การพัฒนาเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริม
วิชาการ.
- บุรชัย ศิริมหาสาร. (2545). การศึกษาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา. กรุงเทพฯ
: บัณฑิตวิทยาลัย.
- ประสาธน์ อิศรปริดา. (2523). จิตวิทยาการเรียนรู้กับการสอน. กรุงเทพฯ : กราฟฟิคอาร์ต.
- ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา. (2538, ตุลาคม-ธันวาคม). "อุปสรรคต่อการแก้ปัญหาอย่าง
สร้างสรรค์," ครุศาสตร์. 24 (2) ; 31-40.
- เปลว ปุริสาร. (2543). ความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัด
ประสบการณ์โครงการ. ปรินญาณพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัสสัณหา.
- พรใจ สารยศ. (2544). กระบวนการส่งเสริมการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรม
วิทยาศาสตร์ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์. ปรินญาณพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัสสัณหา.
- พรรณทิพย์ พันทอง. (2534). การเปรียบเทียบผลของการใช้บทบาทสมมติแบบมีบทและไม่มี
บทที่มีต่อวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบุณฑริก จังหวัด
อุบลราชธานี. ปรินญาณพนธ์. กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. อัสสัณหา.

- พรรณพิศ วาณิชการ. (2528). *คู่มือแนะแนว การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พวงทอง ไสยวรรณ. (2528). *การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน*. พิษณุโลก : วิทยาลัยครูพิษณุโลก.
- พัฒนา ชัชพงศ์. (2530). *การจัดประสบการณ์และกิจกรรมระดับปฐมวัย*. เอกสารการบรรยายชุดที่ 8 แผนการศึกษาปฐมวัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2531). *การจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา หน่วยที่ 2 ชุดอบรมบุคลากรระดับก่อนประถมศึกษา หน่วยที่ 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน*. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- ภรณ์ คุรุรัตน์. (2523). *เด็กก่อนวัยเรียน เรียนรู้อย่างไร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์เด็กหญิงปากเกร็ด. กรมประชาสงเคราะห์.
- _____. (2540, มกราคม). “เด็กปฐมวัยในท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง,” *การศึกษาปฐมวัย*. 1(1) ; 49.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. (2526). *เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมการสอนเด็กปฐมวัยศึกษา หน่วยที่ 6-10*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กราฟฟิคอาร์ต.
- _____. (2536). *ประมวลสาระชุดวิชาการศึกษาวิจัยหลักสูตรและ กระบวนการเรียนการสอน*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (2536). *การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- _____. (2542). *การศึกษาปฐมวัย*. กรุงเทพฯ : เอฟ กราฟฟิคดีไซน์.
- ราตี ทองสวัสดิ์ และคณะ. (2529). *ชุดเอกสารชุดอบรมหน่วยที่ 6 การจัดประสบการณ์ชั้นเด็กเล็ก และการศึกษาดูงาน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- รศนา อัมชะกิจ. (2537). *กระบวนการแก้ปัญหาและตัดสินใจเชิงวิทยาศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วยุภา จิตรสิงห์. (2534). *การศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ครูใช้คำถามแบบเชื่อมโยงเนื้อหาและแบบเชื่อมโยงประสบการณ์*. ปรินูญานินท์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วาริ ธีระจิตร. (2540, พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์). “ความรู้ทางสังคมศึกษาในระดับอนุบาล,” *ครูศาสตร์*. 26(2) ; 50-54.
- วาสนา เจริญสอน. (2537). *ผลการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ประกอบคำถามเชื่อมโยงประสบการณ์ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่มีระดับความเชื่อมั่นในตนเองต่างกัน*. ปรินูญานินท์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ :

- บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.
- วิมล สำราญวานิช. (2537, กุมภาพันธ์ – พฤษภาคม). “วิทยาศาสตร์กับการแก้ปัญหา,”
วารสาร ศึกษาศาสตร์. 17 (1) : 27.
- วิมลรัตน์ ชัยสิทธิ์. (2522). การแสดงบทบาทสมมติในการสอนกลุ่มบูรณาการสำหรับ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ คม. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
อัดสำเนา.
- วันเพ็ญ ปลุพันธ์. (2539). การเล่นเกมแบบกึ่งชี้แนะที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางสังคมของ
เด็กปฐมวัย. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.
- วรภา ชัยเลิศวนิชกุล. (2538, มกราคม - กุมภาพันธ์). “ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ.
ข่าวสารกองบริการการศึกษา. 6 (53).
- วรภัทร์ ภูเจริญ. (2543). การบริหารการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญ. กรุงเทพฯ :
บ.พิมพ์ดี จำกัด สำนักพิมพ์ ส.ส.ท. อัดสำเนา.
- ศิริกาญจน์ โกสมภ. (2522, เมษายน). ” การใช้บทบาทสมมติในห้องเรียน.” วิทยาสาร.
30 (7) : 10 – 13.
- ศิริกาญจน์ โกสมภ และ ดารณี คำวังนัง. (2544). สอนเด็กให้คิดเป็น. กรุงเทพฯ : บริษัท
ทิปส์พับลิเคชั่น.
- ศรัทธา เทียงเจริญ. (2541). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจริยศึกษาของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยการสอนแบบแสดงบทบาทสมมติ. ภาคนิพนธ์.กศ.ม.
(การประถมศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
อัดสำเนา.
- สิริมา ภิญโญนนตพงษ์. (2538). แนวคิดสู่แนวปฏิบัติ : แนวการจัดประสบการณ์ปฐมวัย
ศึกษา. นนทบุรี : ดวงกมล.
- _____. (2545). การวัดและประเมินแนวใหม่ : เด็กปฐมวัย . กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตร
และการสอน สาขาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ .
- _____. (2546). เอกสารรายงานการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางบ้านกับ
ความสามารถด้านสติปัญญาของเด็กอายุ 4 -7 ปี . กรุงเทพฯ : ภาควิชา หลักสูตร และ
การสอน สาขาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
อัดสำเนา.
- สุกัญญา วีราวรรณ และ อัญชลี แจ่มจันทร์. (2523). หลักการสอนและการเตรียมประสบการณ์
ภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครูสวนสุนันทา.

- สุจิตรา ขาวสำอาง. (2532). ความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์โดยเด็กเป็นผู้เล่าเรื่องประกอบภาพและครูเป็นผู้เล่าเรื่องประกอบภาพ. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.
- สุชาดา สุทธาพันธ์. (2532). การศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการสอนโดยใช้คำถามหลายระดับกับเด็กปฐมวัยที่ได้รับการสอนตามแผนการจัดประสบการณ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.
- สุดาวรรณ ระเบียบญา. (2544). ทักษะการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเน้นเครื่องกลอย่างง่าย. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.
- สุพิน บุญชูวงศ์. (2538). หลักการสอน. ภาควิชาหลักการสอน คณะวิชาครุศาสตร์ วิทยาลัยครูสวนดุสิต. กรุงเทพฯ.
- สุนัน อมรวิวัฒน์ , แรมสมร อยู่สถาพรและโสภภาพรรณ ชัยสมบัติ. (2526). หลักและแนวปฏิบัติในโรงเรียนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ วัฒนาพานิช.
- สมจิต สวชนไพบูลย์. (2541). เอกสารคำสอนวิชา กว. 571 ประชุมปฏิบัติการสอนวิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมศักดิ์ สินธุเวชชัย. (2542). มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- สมหมาย วันสอน. (2528, เมษายน-พฤษภาคม). “ ประชาศึกษากับกระบวนการแก้ปัญหา,” วารสารการศึกษานอกโรงเรียน. 22 : 47.
- สรวงพร กุลลสง. (2538). ทักษะการแก้ปัญหาของเด็กวัย 3-4 ปี ที่ได้รับการจัดกิจกรรมในวงกลมแบบปฏิบัติการทดลองกับการเล่นเกมการศึกษาแบบประสาทสัมผัส. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.
- สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร, หน่วยศึกษานิเทศก์. (2540). แผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลศึกษาปีที่ 1 เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2523). การจัดบริการศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน. กรุงเทพฯ : เอราวิถการพิมพ์.
- _____. (2528). แนวการจัดกิจกรรมเด็กเล็ก. พิมพ์ครั้งที่3. กรุงเทพฯ : สำนักงาน

- คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2529). *เอกสารชุดอบรมบุคลากรทางการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา หน่วยที่ 1 พัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. อัดสำเนา.
- _____. (2537). *เอกสารและรายงานการวิจัย การศึกษา ผลการทดลองใช้แนวการจัดประสบการณ์ระดับชั้นอนุบาลศึกษา พุทธศักราช 2536*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2538). *แผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล 2 เล่มที่ 1*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____. (2541). *คู่มือการจัดกิจกรรมที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2536). *กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กอนุบาล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำเริง บุญเรืองรัตน์. (2539). *การเรียนรู้เพื่อรอบรู้*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2547, มีนาคม-มิถุนายน). "การเรียนรู้จากประสบการณ์ : แนวทางสู่การปฏิบัติในการศึกษานอกระบบโรงเรียน," *ครุศาสตร์*. 32(3) ; 83-91.
- อารี เพชรผุด. (2528). *จิตวิทยาพัฒนาการ*. กรุงเทพฯ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อรพรรณ พรสีมา. (2543). *การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจยารณญาณ สร้างสรรค์ แก้ปัญหา ทำอย่างไร*. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาทักษะการคิด.
- อัจฉรา เนตรล้อมวงศ์. (2531). *ผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนนนทรีวิทยา กรุงเทพมหานคร*. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อัดสำเนา.
- Berk, L.E. and Winsler, A. (1995). *A Scaffolding Children's learning : Vygotsky Early Children*. Washington, DC. : NAEYC.
- Conoley, Jane Close. (1977, February). "The Effects of Interdependent Learning Tasks and Role Play on Socimetric patterns, Work norm Measures and Behavior in Elementary Classroom." *Dissertation Abstracts International*. 37 : 4977-A.
- Eysenck, H., Wuraburh and Berne. (1972). *Psychology in About People*. London : Allen Lane the Penguin Press.
- Garrison, K.C. (1956). *Psychology of Adolesence*. New York : Prentice Hall , Inc.

- Geller, Danial M. (1978 March). "Involvement in Role – Playing Simulations A Demonstration with Studies on Obedience , " *Journal of Personality and Social Psychology*. 36 : 219 – 235.
- Green. J. (1975). *Thingking and Languge* . London : Muthen.
- Hall, E.C. (1995). *A Correlational Analysis of Parental Conflict Resolution Practices for 4 and 5 Years Old Children Interpersonal Problem Solving Skills and Verbal Abilities In a Preschool Setting*. Dissertation University of San fransico.
- Jones, Linda Morgan. (1986. May). Sociodramatic Play and Problem Solving in Young Children," *Dissertation Abstracts International*. 46 (11) : 3243A - 3244A.
- Lee, John R. (1974). *Teach Social Studies in the Elementary School* . New York : Free Press.
- Leonard.E.M.,Derman, D.V.,and Milles, L.E. (1963). *Foundation of Learning in Childhood Education Columbus, Ohi : Charles E.Merrill Publishing Co.*
- Macown Rick, Driscoll and Roop. (1996). *Education Psychology : a Learning – Centered Approach to Classroom Practice* . Boston : Allyn and Bacon.
- Shaftel Fannie R. and George Shaftel. (1967). *Role Playing for Social Value : Decision Making in the Social Studie* . Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice – Hall , 431 p.
- Shoudt, John Thomas. (1976, November). " The Effect of Varying Levels of Role Taking Skills on the Efficacy of Role Playing Training with Kindergarten Children ," *Dissertation Abstracts International*. 37 : 2754 – A.
- Sylva, K.Bruner, J.S.,and Genova. (1976). *The Relationship Between Play and Problem Solving in Children Three to Five Year*. In J.S. Brunuer , A Jolly , & N. Sylva (Eds) *Play Its Role in Development and Evaluation Harmondsworth, Middlesex : Pengui* .
- Tayler,John L. and Rex Walford. (1974). *Simulation in the Claddroom*. Middlesix, Marmonsworth , Penguin Book.
- Wagner, Betty Jane. (1978, March). "The Use of Role." *Resources in Education (ERIC)*. 13 : 56.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- คู่มือการใช้แผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ
- ตัวอย่างแผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

คู่มือการใช้แผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

หลักการและเหตุผล

การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมในการแก้ปัญหาให้กับเด็กปฐมวัยนั้นสามารถทำได้หลายวิธี วิธีที่น่าสนใจอีกวิธีหนึ่งคือการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ โดยผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติที่เป็นสถานการณ์ใกล้ตัวเด็ก ที่เด็กจะสามารถแก้ปัญหานั้นได้ การที่ครูใช้แผนในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดความคิดแก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น ซึ่งมีสถานการณ์ปัญหา 3 รูปแบบ ได้แก่ พฤติกรรมการแก้ปัญหของตนเอง พฤติกรรมการแก้ปัญหของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และพฤติกรรมการแก้ปัญหของผู้อื่น ในกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติครูให้เด็กคิดแก้ปัญหาตามสถานการณ์ที่เป็นปัญหาโดยให้เด็กทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม และนำวิธีแก้ปัญหของแต่ละกลุ่มออกมาแสดงบทบาทสมมติตามที่แต่ละกลุ่มร่วมกันวางแผนในการแสดง การฝึกเด็กให้คิดหาคำตอบในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาและได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้และรู้จักการตัดสินใจที่จะแก้ปัญหาเพื่อที่จะนำไปใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการวางแผนการจัดกิจกรรม เตรียมสื่อ อุปกรณ์ ถามคำถามเพื่อกระตุ้นการคิดให้เด็กได้คิดและลงมือปฏิบัติ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้แรงเสริมและคำแนะนำปรึกษาเพื่อให้การจัดกิจกรรมบรรลุวัตถุประสงค์

จุดมุ่งหมาย

เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมในการแก้ปัญหของตนเอง การแก้ปัญหของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และการแก้ปัญหเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติเพื่อการวิจัย

1. การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ จัดในช่วงกิจกรรมในวงกลม สัปดาห์ละ 3 วัน คือ วันจันทร์ วันพุธ วันศุกร์ วันละ 40 นาที
2. การปฏิบัติกิจกรรมดำเนินตามขั้นตอนดังนี้

บทบาทครู

1. ศึกษาขั้นตอนในการแสดงบทบาทสมมติ
2. จัดเตรียมสื่อที่ใช้ประกอบฉากในการแสดงบทบาทสมมติแต่ละสถานการณ์
3. เตรียมความพร้อมของเด็กด้วยกิจกรรมที่จะนำเข้าสู่สถานการณ์ที่เป็นปัญหา
4. ครูใช้การเสริมแรงและให้คำปรึกษา แนะนำ

5. สร้างบรรยากาศที่สนับสนุนให้เด็กมีอิสระในการคิดวิธีแก้ปัญหา
6. ให้ความเป็นกันเองกับเด็กและติดตามการทำกิจกรรมของเด็กอย่างใกล้ชิด
7. อภิปรายสรุปวิธีการแก้ปัญหาที่ดี และเหมาะสมกับสถานการณ์

บทบาทเด็ก

1. คิดและลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนการแสดงบทบาทสมมติ
2. มีส่วนร่วมในการแสดงบทบาทสมมติ
3. รับฟังความคิดเห็นของเพื่อน และเสนอวิธีการคิดแก้ปัญหาอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการแสดง

รูปแบบแผนการจัดกิจกรรมการบทบาทสมมติ

เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย จำแนกเป็น 3 ด้านได้แก่

1. การแก้ปัญหของตนเอง
2. การแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
3. การแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

เนื้อหา

การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ เป็นการจัดกิจกรรมที่ครูสมมติสถานการณ์ปัญหาขึ้นมาจากสถานการณ์ใกล้ตัวเด็กเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง ในการแสดงบทบาทตัวแสดงที่อยู่ในเหตุการณ์นั้น จากการเรียนรู้การแก้ปัญหาของตนเอง การแก้ปัญหของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น และการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นนำเข้าสู่สถานการณ์สมมติที่ครูกำหนดขึ้นมา โดยการใช้สื่อ วัสดุทัศน นิทาน เพลง รูปภาพ เกมการศึกษา อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น และให้เด็กแบ่งกลุ่มร่วมกันคิดหาวิธีในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์นั้น

ขั้นการแสดงบทบาทสมมติ เป็นขั้นที่ครูให้เด็กศึกษาสถานการณ์ว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร สมมติตัวเองที่จะแสดงบทบาทเป็นตัวแสดงนั้นๆ ให้เด็กแต่ละกลุ่มแสดงบทบาทตามที่สมาชิกในกลุ่มตกลงกันได้ โดยให้เด็กได้ร่วมแสดงทุกคน ทั้งนี้ครูมีบทบาทช่วยแนะนำเด็กให้เห็นแนวทางในการแก้ปัญหา จัดหาสื่อที่ใช้ประกอบฉากการแสดง ขณะที่เด็กแสดง สังเกตให้กำลังใจและกระตุ้นให้เด็กดำเนินการแสดงจนจบ

ขั้นสรุป เป็นขั้นที่ครูซักถามเด็กเกี่ยวกับเรื่องที่เด็กแต่ละกลุ่มได้แสดงบทบาทเป็นตัวแสดงในการคิดแก้ปัญหาจากสถานการณ์ต่างๆ และช่วยกันอภิปราย สรุปวิธีในการแก้ปัญหาของตนเอง ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรือปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม

การประเมินผล

1. สังเกตความสนใจและความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม
2. ใช้แบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

แผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1

ด้านที่ 1 การแก้ปัญหาของตนเอง

สถานการณ์ที่ 1 : รongเท้าของหนูหาย

จุดประสงค์

เพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นเตรียมการ

1. ให้เด็กเล่นเกมจับคู่รองเท้า โดยแจกแผ่นภาพรองเท้า ให้เด็กคนละ 1 ข้าง แล้วให้เด็กจับคู่รองเท้ากับเพื่อน เหลืออยู่ 1 ภาพที่ไม่มีคู่
2. ครูสนทนาซักถามถึงปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร
“ถ้าเด็ก ๆ หารองเท้าของตนเองไม่เจอ จะทำอย่างไร”
3. ครูแบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ให้เด็กแต่ละกลุ่มบอกวิธีในการแก้ปัญหา

ขั้นการแสดงบทบาทสมมติ

1. ครูให้อิสระเด็กในการเลือกผู้แสดงและร่วมกันวางแผนเกี่ยวกับการแสดงบทบาทสมมติ จากสถานการณ์ “รองเท้าของหนูหาย”
2. ครูช่วยจัดหาสื่อ ได้แก่ ชิ้นวางรองเท้า เพื่อใช้ประกอบฉากในการแสดง
3. ครูให้เด็กแต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมติ ในการแก้ปัญหาหารองเท้าหาย ตามที่แต่ละกลุ่มตกลงกันได้

ขั้นสรุป

1. ครูสนทนาซักถามเกี่ยวกับบทบาทที่แต่ละกลุ่มได้แสดงในการแก้ปัญหา
2. ให้เด็กแต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็นจากบทบาทที่ได้แสดง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้เด็กเสนอความคิดเห็นหรือวิธีอื่นๆ นอกเหนือจากที่แสดง
3. เด็กและครูร่วมกันสรุปวิธีการแก้ปัญหาหารองเท้าของตนเองหาย

สื่อการสอน

1. เกมจับคู่รองเท้า
2. ช้้นวางรองเท้า
3. รองเท้านักเรียน

การประเมินผล

1. สังเกตจากวิธีการแก้ปัญหาของเด็กเรื่องรองเท้าหาย
2. สังเกตความสนใจในการทำกิจกรรมของเด็ก

แผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1

ด้านที่ 2 การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

สถานการณ์ที่ 2 : เพื่อนแย่งของเล่น

จุดประสงค์

เพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักแก้ปัญหาของตนเองที่ผู้อื่นมากระทำ

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นขั้นเตรียมการ

1. ครูเล่านิทานเรื่อง “หนูนิตไม่มีเพื่อน”
2. ครูสนทนาซักถามถึงปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร
“ทำไมหนูนิตถึงไม่มีเพื่อน”
3. ครูแบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ให้เด็กแต่ละกลุ่มบอกวิธีใน

การแก้ปัญหา

ขั้นการแสดงบทบาทสมมติ

1. ครูให้อิสระเด็กในการเลือกผู้แสดงและร่วมกันวางแผนเกี่ยวกับการแสดง
บทบาทสมมติ จากสถานการณ์ “เพื่อนแย่งของเล่น”
2. ครูให้เด็กช่วยเตรียมสื่อ ได้แก่ ของเล่นต่างๆ เพื่อใช้ประกอบฉากในการแสดง
3. ครูให้เด็กแต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมติ ในการแก้ปัญหาเพื่อนแย่งของเล่น
ตามที่แต่ละกลุ่มตกลงกันไว้

ขั้นสรุป

1. ครูสนทนาซักถามเกี่ยวกับบทบาทที่แต่ละกลุ่มได้แสดงในการแก้ปัญหา
2. ให้เด็กแต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็นจากบทบาทที่ได้แสดง เพื่อแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็น และให้เด็กเสนอความคิดเห็นหรือวิธีอื่นๆ นอกเหนือจากที่แสดง
3. เด็กและครูร่วมกันสรุปวิธีการแก้ปัญหาเพื่อนแย่งของเล่น

สื่อการสอน

1. นิทานเรื่อง “หนูนิตไม่มีเพื่อน”
2. ของเล่นตามมุมต่าง ๆ

การประเมินผล

1. สังเกตจากวิธีแก้ปัญหาของเด็กเวลาเพื่อนแย่งของเล่น
2. สังเกตความสนใจในการทำกิจกรรมของเด็ก

ภาคผนวก

นิทานเรื่อง หนูนิดไม่มีเพื่อน

หนูนิดเป็นเด็กที่มีนิสัยเอาแต่ใจตัวเอง เวลาพ่อ แม่สอนอะไรหนูนิดก็ทำเป็นไม่สนใจพอกับแม่บอกกับหนูนิดว่า “วันพรุ่งนี้โรงเรียนเปิดเทอมหนูนิด อย่างอนดึก เพราะจะตื่นสาย” เช้าวันรุ่งขึ้นพอกับแม่ พาหนูนิดไปส่งที่โรงเรียนหนูนิดเข้าไปในห้องเรียนเห็นเพื่อนกำลังเล่นกันอยู่ เป็นกลุ่ม หนูนิดเดินเข้าไปแล้วหยิบตุ๊กตาที่เพื่อนกำลังเล่นอยู่ไป เพื่อนขอตุ๊กตาคืน หนูนิดก็โยนตุ๊กตาใส่เพื่อน แล้วเดินหนีไป เห็นเพื่อนอีกกลุ่มกำลังเล่นขายของหนูนิดเอามือปิดของเล่น กระจาย เพื่อนๆ วิ่งไปฟ้องคุณครู คุณครูให้หนูนิดขอโทษเพื่อน และสัญญาว่าจะไม่ทำอีก ถ้าหนูนิดอยากเล่นของเล่นที่เพื่อนเล่นอยู่ก่อน ต้องขอเพื่อนที่ดี หนูนิดก็รับปากและไปขอเพื่อนเล่น แต่เพื่อนไม่ยอมเล่นด้วย เพราะหนูนิดเคยทำนิสัยไม่ดีกับเพื่อนๆ หนูนิดจึงไม่มีเพื่อนเล่น .... ถ้าเด็กๆ เป็นหนูนิด เด็กๆ จะทำอะไร

ตัวอย่างแผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1

ด้านที่ 3 การแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

สถานการณ์ที่ 3 : เห็นเพื่อนโดนรังแก

จุดประสงค์

เพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

การดำเนินกิจกรรม

ขั้นเตรียมการ

1. ครูให้ดูภาพ “เด็กที่ถูกรังแก”
2. ครูสนทนาซักถามถึงปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร
“ถ้าเด็กๆ เห็นเพื่อนโดนรังแกจะทำอย่างไร”
3. ครูแบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ให้เด็กแต่ละกลุ่มบอกวิธีใน

การแก้ปัญหา

ขั้นการแสดงบทบาทสมมติ

1. ครูให้อิสระเด็กในการเลือกผู้แสดงและร่วมกันวางแผนเกี่ยวกับการแสดง
บทบาทสมมติ จากสถานการณ์ “เห็นเพื่อนโดนรังแก”
2. ครูให้เด็กช่วยเตรียมสื่อ ได้แก่ ของเล่นต่างๆ เพื่อใช้ประกอบฉากในการแสดง
3. ครูให้เด็กแต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมติ ในการแก้ปัญหาเห็นเพื่อนโดนรังแก
ตามที่แต่ละกลุ่มตกลงกันได้

ขั้นสรุป

1. ครูสนทนาซักถามเกี่ยวกับบทบาทที่แต่ละกลุ่มได้แสดงในการแก้ปัญหา
2. ให้เด็กแต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็นจากบทบาทที่ได้แสดง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และให้เด็กเสนอความคิดเห็นหรือวิธีอื่นๆ นอกเหนือจากที่แสดง
3. เด็กและครูร่วมกันสรุปวิธีการแก้ปัญหาเพื่อนโดน

สื่อการสอน

1. เพลง เราเป็นเพื่อนกัน
2. รูปภาพเด็กที่โดนเพื่อนแกล้ง

การประเมินผล

1. สังเกตจากวิธีแก้ปัญหาของเด็กเวลาเห็นเพื่อนโดนแกล้ง
2. สังเกตความสนใจในการทำกิจกรรมของเด็ก

ภาคผนวก

เพลง เราเป็นเพื่อนกัน

เราเป็นเพื่อนกันเราต้องรักกันเราเป็นเพื่อนกัน
เราเป็นเพื่อนกันเราต้องรักกันเราเป็นเพื่อนกัน
เมื่อเพื่อนทำผิดไปเราต้องอภัยให้แกกัน
เมื่อเพื่อนทำผิดไปเราต้องอภัยให้แกกัน

ภาคผนวก ข

- คู่มือแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย
- ตัวอย่างภาพสถานการณ์ประกอบคำถาม

คู่มือดำเนินการทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ลักษณะทั่วไปของแบบทดสอบ

เป็นแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย แบ่ง ออกเป็น 3 ชุด ได้แก่

1. ปัญหาของตนเอง หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากความต้องการ หรือการกระทำของตัวเอง โดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น มีจำนวน 10 ข้อ
2. ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากความต้องการ หรือการกระทำของตัวเอง โดยเกี่ยวข้องกับผู้อื่น มีจำนวน 10 ข้อ
3. ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากความต้องการหรือการกระทำของผู้อื่น โดยไม่เกี่ยวข้องกับเด็กเลย มีจำนวน 10 ข้อ

เวลาที่ใช้ในการทดสอบ

ข้อทดสอบเป็นสถานการณ์ประกอบรูปภาพ ใช้เวลาในการตอบ ข้อละ ไม่เกิน 1 นาที

วิธีดำเนินการทดสอบ

1. การเตรียมการทดสอบ ผู้ดำเนินการทดสอบต้องศึกษาแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาและคู่มือดำเนินการสอบให้เข้าใจขั้นตอนทั้งหมด ใช้ภาษาที่ชัดเจน เป็นธรรมชาติ เพื่อให้เด็กสนใจในการฟังคำถาม
2. จัดเตรียมสถานที่สำหรับการทดสอบ
3. สนทนากับเด็ก เพื่อสร้างความคุ้นเคยกับเด็ก
4. ดำเนินการทดสอบเด็กเป็นรายบุคคลแบบปากเปล่า (oral test) โดยให้เด็กดูภาพ แล้วตอบคำถาม ดังตัวอย่าง

ผู้ดำเนินการทดสอบ : “ หนูดูภาพนั้นคะ ถ้าหนูเป็นเด็กในภาพนี้ ขณะที่หนูกำลังจะแปร่งฟันแล้วน้ำไม่ไหล หนูจะอย่างไร ”

เด็ก : “.....”

ผู้ดำเนินการทดสอบถามคำถาม 2 ครั้ง ถ้าภายใน 30 วินาที เด็กยังไม่ตอบคำถาม จะถามซ้ำอีก 1 ครั้ง ถ้าภายใน 1 นาที เด็กยังไม่ตอบอีก ถือว่าแก้ปัญหาไม่ได้

การตรวจให้คะแนน

การตรวจให้คะแนน กำหนดเกณฑ์ดังนี้

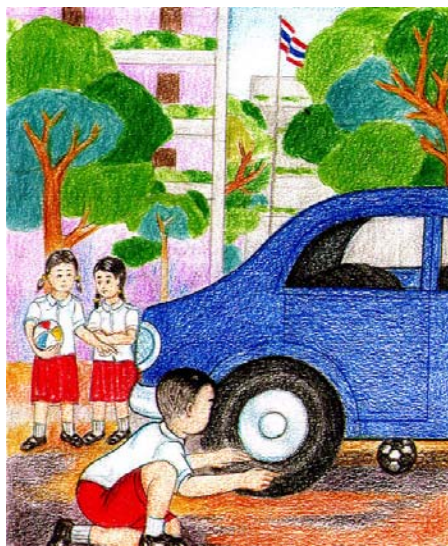
- 2 คะแนน แทน การแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หรือให้ผู้อื่นช่วยเหลืออย่างเหมาะสม
- 1 คะแนน แทน การแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หรือให้ผู้อื่นช่วยเหลือแต่ไม่เหมาะสม
- 0 คะแนน แทน การแก้ปัญหาไม่ได้ หรือนิ่งเฉยไม่ตอบ

ตัวอย่างภาพสถานการณ์ประกอบคำถาม

ชุดที่ 1 แบบทดสอบการแก้ปัญหาของตนเอง

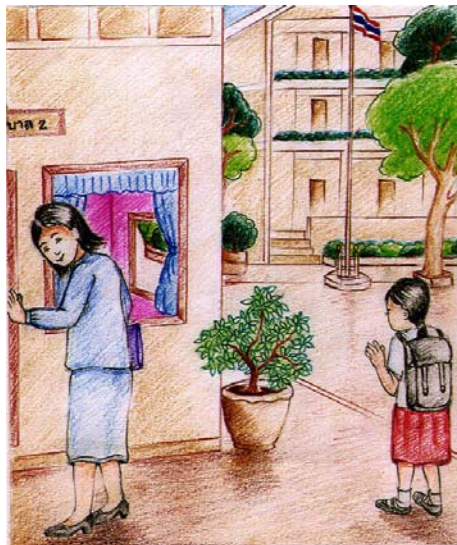

สถานการณ์: ถ้าหนูไปเข้าห้องน้ำ แล้วเปิดประตูออกมาไม่ได้ หนูจะอย่างไร

สถานการณ์ : ถ้าหนูเล่นลูกบอล แล้วลูกบอลกลิ้งไปอยู่ใต้รถที่จอดอยู่ หนูจะอย่างไร

ชุดที่ 2 แบบทดสอบการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

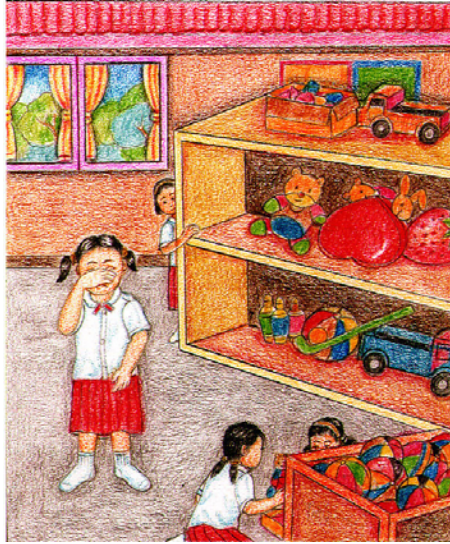

สถานการณ์ : โรงเรียนเลิกนานแล้ว แต่ยังไม่มีการมารับหนูกลับบ้าน หนูจะอย่างไร

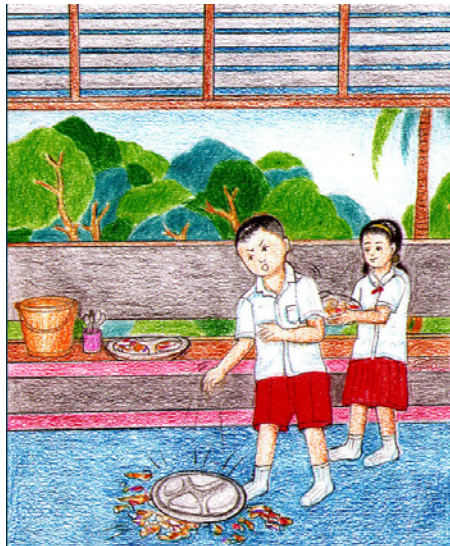

สถานการณ์ : เพื่อนมาชวนหนู ทำให้ขนมของหนูหล่นพื้น หนูจะอย่างไร

ชุดที่ 3 แบบทดสอบการแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

สถานการณ์ : หนูเห็นเพื่อนร้องไห้ หนูจะอย่างไร

สถานการณ์ : หนูเห็นเพื่อนทำอาหารหล่นพื้น หนูจะอย่างไร

ภาคผนวก ค

แบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

แบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ชื่อ ..... นามสกุล .....

วันที่ ..... ครั้งที่ .....

ชุดที่ 1 การแก้ปัญหาของตนเอง

ข้อที่	คำถามที่เป็นสถานการณ์ปัญหา	คำตอบ	คะแนน		
			2	1	0
1	ถ้าหนูไม่ได้นำสีไม้มาจากบ้าน หนูจะอย่างไร				
2	ถ้าหนูหากระเป๋านักเรียนไม่เจอจะทำ หนูจะอย่างไร				
3	ถ้าหนูเปิดประตูห้องน้ำไม่ได้ หนูจะอย่างไร				
4	หลังรับประทานอาหารกลางวัน หนูหาแปรงสีฟันไม่เจอ หนูจะอย่างไร				
5	หนูปวดปัสสาวะมากแต่ห้องน้ำสกปรก หนูจะอย่างไร				
6	ถ้าหนูอยากเล่นตุ๊กตาที่วางอยู่หลังตู้แต่หยิบไม่ถึง หนูจะอย่างไร				
7	ขณะรับประทานอาหารรู้สึกปวดฟัน หนูจะอย่างไร				
8	ขณะทำศิลปะหนูทำสีหกเลอะโต๊ะ หนูจะอย่างไร				
9	ขณะที่ระบายสีส้มที่รูปส้มแล้วสีหัก หนูจะอย่างไร				
10	หนูเล่นลูกบอลแล้วลูกบอลกลิ้งไปอยู่ใต้รถที่จอดอยู่ หนูจะอย่างไร				

แบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ชุดที่ 2 การแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น

ข้อที่	คำถามที่เป็นสถานการณ์ปัญหา	คำตอบ	คะแนน		
			2	1	0
1	ถ้าหนูรู้ว่าเพื่อนเอาเงินของหนูไปซ่อน หนูจะ อย่างไร				
2	หนูเล่นของเล่นของเพื่อนพัง หนูจะ อย่างไร				
3	เพื่อนตักอาหารที่หนูไม่ชอบมาให้หนู หนูจะ อย่างไร				
4	โรงเรียนเลิกนานแล้ว แต่ยังไม่ มีใครมารับกลับบ้าน หนูจะ อย่างไร				
5	ถ้าหนูกับแม่ไปตลาดแล้วเกิด พลัดหลงกัน หนูจะ อย่างไร				
6	ถ้าเพื่อนแย่งของเล่นที่หนูกำลัง เล่นอยู่ หนูจะ อย่างไร				
7	หนูอยากเล่นม้าโยกแต่เพื่อนยัง เล่นอยู่ หนูจะ อย่างไร				
8	เพื่อนชนหนูทำให้ขนมของหนู หล่นพื้น หนูจะ อย่างไร				
9	หนูอยากซื้อขนม แต่สตางค์ไม่พอ หนูจะ อย่างไร				
10	เพื่อนเอาดินสอมาขีดกระดาน ของหนู หนูจะ อย่างไร				

แบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย

ชุดที่ 3 การแก้ปัญหาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น

ข้อที่	คำถามที่เป็นสถานการณ์ปัญหา	คำตอบ	คะแนน		
			2	1	0
1	ถ้าหนูเห็นเพื่อนร้องไห้ หนูจะอย่างไร				
2	ถ้าหนูเห็นเพื่อนโดนสุนัขกัด หนูจะอย่างไร				
3	ถ้าหนูเห็นเพื่อนทำถาดอาหารหล่นพื้น หนูจะ อย่างไร				
4	ถ้าเพื่อนวิ่งชนแจกันบนโต๊ะครูดกแตก หนูจะทำ อย่างไร				
5	ถ้าหนูเห็นเพื่อนเก็บขนมที่ตกลงบนพื้นมาทาน หนูจะอย่างไร				
6	ถ้าหนูเห็นเพื่อนหยิบขนมแล้วไม่จ่ายเงินแม่ค้า หนูจะอย่างไร				
7	ถ้าหนูเห็นเพื่อนใช้กรรไกร ตัดผมของตนเอง หนูจะอย่างไร				
8	ถ้าหนูเห็นเพื่อนขว้างก้อนหินใส่คนอื่น หนูจะทำ อย่างไร				
9	ถ้าหนูเห็นเพื่อนหยิบขนมในกระเป๋าของคนอื่น หนูจะอย่างไร				
10	ถ้าหนูเห็นเพื่อนถูกแม่ตี หนูจะอย่างไร				

ภาคผนวก ง

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

1. ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแผนการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ

รองศาสตราจารย์วราภรณ์ รักวิจัย

ผู้อำนวยการ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิริพรรณ ตันติรัตน์ไพศาล

อาจารย์ประจำโปรแกรมการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิทยาภรณ์ สิงหกันตพงศ์

อาจารย์ฝ่ายวิชาการ ชั้นอนุบาล โรงเรียนสาธิตอนุบาลละอออุทิศ

2. ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจแบบทดสอบพฤติกรรมในการแก้ปัญหา

รองศาสตราจารย์ ดร. ดวงเดือน ศาสตรภัทร

ข้าราชการบำนาญภาควิชามนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ดร.จิตติพร พิษณุกุล

อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาการศึกษานปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ

วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ปทุมธานี

อาจารย์มิ่ง เทพक्रमเมือง

อาจารย์ฝ่ายวัดผล โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(ฝ่ายประถม)

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวอายุพร สาชาติ
วันเดือนปีเกิด	21 พฤษภาคม 2513
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	278 ถนนประชาสงเคราะห์ แขวงดินแดง เขตดินแดง จังหวัดกรุงเทพมหานคร 10400
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	อาจารย์ 2 ระดับ 7
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนสามเสนนอก (ประชาราษฎร์อ่อนกุล) 2000 / 22 ถนนประชาสงเคราะห์ แขวงดินแดง เขตดินแดง จังหวัดกรุงเทพมหานคร 10400
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2531	มัธยมศึกษา โรงเรียนศรีอยุธยา
พ.ศ. 2535	คบ. (การศึกษาปฐมวัย) วิทยาลัยครูสวนดุสิต
พ.ศ. 2548	กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ